

18 maj

Debatter m. m.

Torsdagen den 18 maj

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Åkerlund om vissa meddelanden till riksdagens ledamöter	3
av herr Isacson ang. förslag om upprustning av biocidforskningen m. m.	3
av herr Isacson om bojkott i vissa fall av läkemedelsföretag som tillverkar och försäljer preludin	5
av herr Schött ang. nedläggningen av persontrafiken på järnvägen Kalmar—Berga	6

Svar på interpellationer:

av herr Ahlmark ang. den civila överljudstrafiken	10
av herr Skärman ang. utfärdande av föreskrifter rörande anpassning av byggandet invid allmänna vägar till bullerstörningar genom trafiken	21
av herr Wanhainen om statliga bidrag eller lån till katastrofdrabbade renägare för inköp av livrenar	23

Inrättande av en statlig investeringsbank

24

Meddelande ang. enkel fråga av herr Fälldin ang. restitution av fordonsskatt för lastbil, som på grund av myndighets beslut om vägavstängning ej kan användas

81

Torsdagen den 18 maj

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

Om vissa meddelanden till riksdagens ledamöter

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER** erhöll ordet för att besvara herr *Åkerlunds* fråga om vissa meddelanden till riksdagens ledamöter, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 12 maj, och anförde:

Herr talman! Herr *Åkerlund* har frågat mig, om jag är villig medverka till att viktiga meddelanden, såsom presskommunikén angående svensk ansökan om anslutning till EEC, i fortsättningens samtidigt i lämplig form tillställs riksdagens ledamöter.

De många kommunikéer som regeringen och de olika departementen årligen sänder ut återges i allmänhet korrekt av alla nyhetsmedia och när även riksdagens ledamöter snabbare än någon annan form av meddelande. Skulle någon riksdagsledamot därutöver önska erhålla en utskrift av sådana kommunikéer torde detta enklast kunna ske via riksdagens upplysnings-tjänst.

Herr **ÅKERLUND** (h):

Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för svaret på denna fråga.

Jag är kanske fortfarande inte helt nöjd. Jag medger att det naturligtvis har varit och är vissa svårigheter med att samtidigt överlämna ett meddelan-

de till riksdagens ledamöter som kommunikén tillkännages eller överförs till nyhetsmedia. För min del anser jag dock att en stencil på viktiga kommunikéer, just av den typ som här åberopas, skulle vara värdefull, om den kunde bli utlagd på ledamöternas bänkar. Jag skulle finna det vara ett utslag av den courtoisie, som man så gärna vill se i förhållandet mellan den första och den andra statsmakten.

Än en gång ett tack för svaret!

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. förslag om upprustning av biocidforskningen m. m.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST** erhöll ordet för att besvara herr *Isacsons* fråga angående förslag om upprustning av biocidforskningen m. m., vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 11 maj, och yttrade:

Herr talman! Herr *Isacson* har frågat mig när det kan förväntas att 1964 års naturresursutredning kommer att framlägga sitt betänkande och när i anledning därav riksdagen kan vänta förslag, som innebär en upprustning av biocidforskningen m. m.

Naturresursutredningens betänkande beräknas bli färdigt under sommaren. En eventuell proposition i ämnet torde kunna avlämnas till 1968 års vårriksdag.

Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för det lämnade svaret.

Ang. förslag om upprustning av biocidforskningen m. m.

I riksdagsberättelsen kan vi läsa att naturresursutredningen beräknas ha sitt betänkande klart till våren 1967. Nu är ju denna fråga mycket viktig, och den engagerar människor. Jag läste helt nyligen att det har hållits en konferens, där någon av ledamöterna i naturresursutredningen yttrade, att »beträffande gifforskningen är Sverige ett u-land». Det är väl ingen tvekan om att problemen på detta område bara växer, och vi förväntar att detta u-land skall förvandlas till någonting annat.

Jag måste emellertid i detta sammanhang ställa frågan, om denna forskning över huvud taget inte är av den arten att man har att förvänta att ett nordiskt och ett internationellt samarbete blir resultatet av vad utredningen kommer att föreslå. Så långt jag förstår måste problemen vara likartade i hela den industrialiserade världen. Det gäller en forskning, som kommer att kosta mycket pengar. Jag hoppas att de internationella samarbetsträvandena på detta område tar sig mycket positiva uttryck. Problemet är nämligen sådant att ett litet land som Sverige, även med stora ambitioner på detta område, troligtvis inte lyckas komma fram till de lösningar som man skulle uppnå, om forskningen kunde bedrivas i ett större sammanhang och i samarbete med ett flertal intresserade länder.

Jag ber med detta att få uttala mitt tack för svaret, och jag väntar med stort intresse på den utredning som kommer att föreligga under sommaren.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Isacsons önskemål på denna punkt är såvitt jag förstår tillgodosett genom de direktiv som utredningen har fått. I direktiven sägs nämligen, att möjligheterna till internationellt samarbete beträffande såväl de speciella biocidproblemen som naturresursfrågorna över huvud taget bör undersökas och beaktas av utredningen.

Helt nyligen anordnade Nordiska rådet en konferens här i Stockholm kring hithörande frågor; kanske var det närmast vattenfrågorna som behandlades där. Jag förstod dock att herr Isacson inte menade, att utredningen skulle föras över på nordisk bas, utan att den skulle arbeta vidare och slutföra sin uppgift, och hans förhoppning var att man skulle beakta möjligheterna till ett nordiskt samarbete. Om utredningen följer direktiven, finns det möjligheter att vi får ett sådant förslag.

Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! Jag är fullt nöjd med detta svar. Jag anser nämligen att denna fråga är sådan, att ett litet land som vårt över huvud taget inte ensamt kan lösa dessa problem. Det måste ske i ett större sammanhang. Även om vi har, som jag sade, stora ambitioner, är det omöjligt att komma till rätta med det hela utan stora resurser bakom.

Den känslan får man i varje fall, när man läser om dessa problem och om hur de behandlas i olika sammanhang. Och när man vet att det sagts, att Sverige är ett u-land i detta avseende, hade jag förväntat att den internationella aspekten skulle ha tagits upp.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Isacson kanske inte skall fästa så stort avseende vid vad som sägs och inte ta så förskräckligt allvarligt på sådana yttranden, om de inte är närmare underbyggda.

Vi skall inte heller gå händelserna i förväg, utan bör först vänta på utredningen och se vilka förslag den kommer fram till. Därefter har vi möjligheter att diskutera hur vi skall agera vidare. Det är för tidigt att ta upp den debatten i dag.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om bojkott i vissa fall av läkemedelsföretag som tillverkar och försäljer preludin

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Isacsons fråga om bojkott i vissa fall av läkemedelsföretag som tillverkar och försäljer preludin, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 11 maj, och anförde:

Herr talman! Herr Isacson har frågat om jag vill medverka till att läkemedelsföretag, som tillverkar och försäljer preludin på ett sådant sätt att det underlättar narkotikasmuggling, bojkottas av den svenska sjukvården.

Det är — och kan endast vara — läkaren som på rent medicinska grunder beslutar om förskrivning av läkemedel. Min personliga uppfattning är dock att en läkare som i valet mellan likvärdiga medicinska preparat undviker produkter, som tillverkas eller försäljs av sådana företag som herr Isacson avser, har mycket goda skäl för sitt handlings-sätt.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet för hans, som jag tycker, positiva svar.

Statsrådet har inte velat ta ordet »bojkott» i sin mun, men hans deklaration att »min personliga uppfattning är dock att en läkare som i valet mellan likvärdiga medicinska preparat undviker produkter, som tillverkas eller försäljs av sådana företag som herr Isacson avser, har mycket goda skäl för sitt handlings-sätt», är jag helt nöjd med.

Jag hade dock hoppats att statsrådet skulle vilja säga något om att man kan förvänta att medicinalstyrelsen skulle lämna direktiv till läkarna i detta avseende. Dessa har ju en nyckelposition. De har möjligheter att köpa preparat från företag, som man inte behöver riskera möjliggör någon narkotikasmuggling. Har emellertid läkarna inget in-

tesse för detta problem, kommer ett sådant avgörande inte med i bilden.

Jag tror dock att läkarna mer än de flesta känner till detta stora problem och att de är medvetna om att deras kår härvidlag har ett mycket stort ansvar. Men jag tror också att det skulle behöva skapas en opinion på detta område, så att det över huvud taget skulle anses fullt naturligt att tvivelaktiga företag inte skulle anlitas vid inköp av läkemedel för den svenska sjukvårdens räkning.

Jag ber att med detta få tacka för svaret.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Detta är egentligen två frågor. Om jag först bara helt kortfattat skall beröra själva den produkt, som ligger i bakgrunden för den fråga som herr Isacson har ställt, så vill jag erinra om att preludin anmäldes för registrering här i landet 1954. Preparatet registrerades som farmaceutisk specialitet 1955, och det klassificerades som narkotika 1959. Registreringen upphävdes 1965 och preparatet drogs ur handeln. Det förekommer alltså inte längre.

Jag skall, herr talman, också tillägga, att ombudet för vederbörande firma i Sverige nu har meddelat att allt samarbete med Boehringer Sohn, Ingelheim, kommer att upphöra den 1 juli i år.

Beträffande den andra frågan kopplar den så att säga i två riktningar. Det gäller för det första det ansvar som läkemedelsfirmorna måste känna. Låt mig där säga, att en läkemedelsfirmas ekonomiska intresse inte får suddas ut det ansvar som just en sådan industri i särskilt hög grad måste ha, då dess preparat kan vålla allvarliga medicinska och sociala skadeverkningar. Här är det ju dessutom fråga om ett preparat, som uppenbart saknar medicinskt berättigande. För det andra gäller det läkarnas inställning till dessa frågor, och därvidlag har jag, herr talman, gett uttryck för min personliga uppfattning

Ang. nedläggningen av persontrafiken på järnvägen Kalmar—Berga

att, som jag säger i svaret, »en läkare som i valet mellan likvärdiga medicinska preparat undviker produkter, som tillverkas eller försäljs av sådana företag som herr Isacson avser, har mycket goda skäl för sitt handlingsätt».

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. nedläggningen av persontrafiken på järnvägen Kalmar—Berga

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME erhöll ordet för att besvara herr Schöotts fråga angående nedläggningen av persontrafiken på järnvägen Kalmar—Berga, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 16 maj, och yttrade:

Herr talman! Herr Schött har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att tillgodose allmänhetens kommunikationsbehov efter den i förra veckans konselj beslutade nedläggningen av persontrafiken på järnvägslinjen Kalmar—Berga.

Efter nedläggningen av persontrafiken på järnvägslinjen Kalmar—Berga kommer järnvägens nuvarande trafikuppgifter i fråga om personbefordran att ombesörjas — förutom med inom trafikområdet redan befintliga busslinjer — med en av SJ nyinrättad busslinje Kalmar—Berga. Denna linje kommer att följa vägarna 15, 34 och 23 som i huvudsak går parallellt med järnvägen. Via anslutningsvägar kommer dessutom bussarna att i vissa turer gå in till orterna Förlösa, Läckeby, Rockneby, Hornsö och Långemåla, där järnvägsanstalter nu finns.

Expeditionell personsamtrafik — med direkt resgodsexpediering — med det övriga järnvägsnätet kommer att försöksvis bibehållas i Ålem, Blomstermåla, Ruda och Högsby.

Enligt nedläggningsbeslutet får per-

sontrafiken nedläggas tidigast 1 januari nästa år och först sedan viss vägförbättring utförts och hållplatsfickor anordnats utefter vägarna 34 och 23. Särskilda medel har anvisats för dessa arbeten.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Först vill jag till chefen för kommunikationsdepartementet framföra ett tack för svaret på min fråga.

Sydöstra Sverige befinner sig i järnväghänsenande i en ogynnsam situation jämfört med landet i övrigt. Särskilt gäller detta persontrafiken, och det är därför helt naturligt att järnvägsstyrelsens hemställa till Kungl. Maj:t om att få lägga ned persontrafiken på järnvägen Kalmar—Berga mötts av en bestämmd protest från denna landsända.

I Kalmar län har vi ansett det mest riktigt med en breddning av linjen Kalmar—Berga för all trafik. Vi anser det felaktigt att denna breddning ej kommit till stånd, men vi har räknat och räknar alltjämt med att en breddning och förbättring av banan förr eller senare skall ske. Och så får vi nu besked om att persontrafiken på banan skall dras in, trots de protester här emot som inlagts från olika håll, främst från Kalmar läns kommunikationsråd vid en uppvaktning för statsrådet Palme i höstas. Vid den uppvaktningen framhölls bl. a. att järnvägen Kalmar—Berga inte endast tillgodoser lokala trafikbehov utan även har genomgående persontrafik till och från Linköping och Stockholm.

Kalmar län tillhör linköpingsregionens sjukhusområde. I utredningen för regionsjukhusets upptagningsområden har man också när det gäller befolkningen i södra Kalmar län utgått ifrån att resor till och från Linköping skall företas via linjen Kalmar—Berga. Dessa resor kan visserligen företas via Alvesta, men de blir då dyrare. Resor via Alvesta innebär också tidigareläggning

Ang. nedläggningen av persontrafiken på järnvägen Kalmar—Berga

av avgångstiderna från Kalmar, vilket är en avsevärd olägenhet särskilt för befolkningen på Öland och i södra länsdelen i övrigt.

Herr talman! Med det sagda har jag önskat understryka några av de olägenheter som påpekats i kommunikationsrådets inlägga till chefen för kommunikationsdepartementet — tyvärr förgäves. Det väsentliga är emellertid att regeringens beslut om nedläggning av persontrafiken innebär ett hårt slag mot en förut hårt drabbad landsända. Talet om en för olika delar av landet likvärdig trafikförsörjning skorrar falskt i våra öron.

Dagens fråga gällde nu vilka åtgärder statsrådet avser vidtaga för att i det nya läget tillgodose allmänhetens kommunikationsbehov. I olika sammanhang har tidigare framhållits nödvändigheten av att man före nedläggning av järnvägstrafik har ordnat med bättre vägar och rejäl ersättningstrafik. Av statsrådets svar framgår bl. a. att särskilda medel anvisats för vissa vägförbättringar. Beloppet nämns ej i svaret. Det är emellertid 200 000 kronor, vilket av vägförvaltningen i länet bedöms som otillräckligt. Det räcker endast till små förbättringar och ej till den ombyggnad av vissa vägar, som skulle erfordras för att uppnå en tillfredsställande standard.

Beträffande den busstrafik som skall ersätta järnvägen har allmänheten rätt att fordra snabba och bekväma bussar. Äldre människor och sjuka människor, som skall besöka länets sjukvårdsinrättningar och regionsjukhuset i Linköping, behöver bl. a. den komfort som exempelvis tillgång till toalett innebär. Även om bussar med sådan utrustning givetvis ställer sig dyrare är det ett rimligt krav att sådana sätts in för att ersätta den nedlagda persontrafiken på järnvägen — detta om man vill ge täckning åt talet om likvärdig trafikförsörjning för landets olika delar.

I detta sammanhang vill jag också understryka att omläggningen till lands-

vägstrafik ofta inneburit en avsevärd försämring för allmänheten i fråga om väntlokaler. Den som har förmånen att åka tåg har tillgång till en ordentlig väntsals, medan man vid busstrafik ofta inte ens har något regnskydd. Det finns all anledning att med skärpa understryka allmänhetens krav på att denna sida av problemet ägnas tillräcklig uppmärksamhet vid den förestående omläggningen.

Tyvärr kommer denna omläggning också, såvitt jag förstår, att innebära ökade resekostnader för allmänheten. Detta gäller, har det framhållits, med säkerhet pensionärerna. 67-kortet, som ger viss rabatt på järnvägen, gäller nämligen inte på SJ:s bussar. Detta är en av de orimliga konsekvenserna av en järnvägstrafiknedläggning. Inte nog med att man berövar folk järnvägstrafiken. Den ersättning man bjuder blir både sämre och dyrare.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag änyo framhålla att vi i Kalmar län protesterat mot nedläggningen av persontrafiken på järnvägslinjen Kalmar—Berga. Vi hoppas på att nedläggningen är av tillfällig natur och att vår landsända inom en ej alltför avlägsen framtid skall få tillbaka persontrafiken i samband med den breddning av banan Kalmar—Berga, som vi så länge väntat på. I avvaktan härpå hoppas vi att statsrådet Palme gör allt vad göras kan för att ge oss en så god ersättningstrafik som möjligt.

Än en gång ber jag att få tacka statsrådet för svaret.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Först och främst: frågan om breddning tar vi inte upp i det här sammanhanget.

Beträffande den genomgående trafiken har vi funnit att de som skall resa långa sträckor väljer andra vägar än via Berga. Av resenärerna mellan Kalmar och Stockholm använder endast två eller tre per dag Bergabanan. Det beror

Ang. nedläggningen av persontrafiken på järnvägen Kalmar—Berga

på att det går fortare att ta t. ex. expresståget från Kalmar över Alvesta till Stockholm. Det ger en tidsvinst på cirka en timme.

Den nu existerande busslinjen mellan Kalmar och Norrköping är däremot rätt attraktiv. Förra året utnyttjades den av icke mindre än 38 000 resenärer. Under sommarmånaderna finns det också direktbuss Kalmar—Stockholm. Den utnyttjades av 10 000 resenärer i fjol.

Restiderna, som jag i och för sig har detaljerade uppgifter om, är inte orimligt långa. Det kan herr Schött lätt få bekräftat på hemmaplan.

Vad beträffar vägförbättringarna gav herr Schött en felaktig upplysning. Både väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vägförvaltningen i Kalmar län har sagt — senast vid det nämnda sammanträdet — att några vägförbättringar med hänsyn till ersättningstrafiken inte behövs. Vi har likväl anslagit 200 000 kronor för att förbättra hållplatser med »fickor» etc. Riksväg 15 är ändå en av de bättre vägarna i landet. Den har upprustats mycket kraftigt under senare år, och utbyggnaden kommer att fortsätta. I jämförelse med många andra fall ställer det sig här ganska lätt, eftersom vägen går parallellt med järnvägslinjen hela sträckan.

Skälet till att man lägger ned järnvägen är ju det stora underskottet. Linjen kostar för närvarande 3,7 miljoner kronor i den s. k. kollektivbiljetten, som sammanlagt uppgår till 194 miljoner kronor.

Herr Schött har här framfört vad han anser vara »en bestämd protest» från befolkningen i Kalmar län, i vilken han själv sålunda kan förutsättas ingå. Men det måste ju finnas något slags korrelation mellan liv och lära ändå, herr Schött! I fjol röstade högern för en kraftig nedskärning av anslaget till statens järnvägar för bedrivande av underskottstrafik. I år förekommer en högermotion, som innebär en sänkning från 194 miljoner kronor till 180 miljoner kronor i fråga om kollektivbiljet-

ten. Det skulle betyda att vi fick gå fram om inte såsom mordänglar, så åtminstone oerhört mycket hårdare med järnvägsnedläggningar än vi nu gör, när vi kan pröva varje fall.

Vilka järnvägar skall då läggas ned, enligt herr Schöotts mening? Är det alla järnvägar med undantag av dem i Kalmar län? Delar man upp antalet järnvägar på det sättet och säger, att de andra länens järnvägar skall läggas ner, är det klart att man kan få något slags samförstånd. Det går dock inte att i riksdagen i ett andetag säga, att vi betalar för mycket i anslag till statens järnvägar och sedan samtidigt klaga över, att vi av ekonomiska skäl tvingas lägga ned persontrafiken i vissa fall.

Detta ärende har mycket noga beretts under mycket lång tid, och jag har haft många och ingående diskussioner med landshövdingen och kommunikationsrådet. Representanter för departementet har vid många tillfällen varit nere i Kalmar. Vi har alltså berett ärendet mycket noga. Järnvägen Kalmar—Berga går med mycket stor förlust. Med möjligheten till ersättningstrafik genom de nya busslinjerna, med de redan nu rätt bra vägarna, med ytterligare förbättringar av dessa och med andra åtgärder som statens järnvägar har vidtagit är jag ganska övertygad om att detta problem kommer att kunna lösas på ett ur Kalmar läns befolknings synvinkel hyggligt sätt. Vi är fullt beredda att noggrant följa trafikutvecklingen för att kunna anpassa ersättningstrafiken så långt det över huvud taget går efter konsumenternas redovisade önskemål.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Jag tror inte att statsrådet Palme vill bestrida, att järnvägs-kommunikationerna i sydöstra Sverige är avsevärt sämre än i landet i övrigt. Det är ganska anmärkningsvärt, att vi inte skall ha en ordentlig järnvägslinje i nord-sydlig riktning från Kalmar utan skall behöva ta en omväg över Alvesta.

Ang. nedläggningen av persontrafiken på järnvägen Kalmar—Berga

Att det inte är någon större trafik på den nuvarande järnvägen Kalmar—Berga beror till stor del på den bristfälliga standard, som är en följd av att vi inte har fått den breddning av banan som vi anser helt befogad.

Statsrådet påstod att jag for med oriktiga uppgifter beträffande vägförvaltningens inställning till anslagsfrågan. Jag vill till detta säga, att vägförvaltningen omedelbart efter det att regeringens beslut blev känt intervjuades av Kalmarpressen. Av intervjun framgår tydligt att vägförvaltningen anser anslaget på 200 000 kronor vara otillräckligt och endast kan utgöra en början. Det fordras avsevärt högre anslag för att man skall kunna utföra erforderliga vägförbättringar.

Statsrådet talade om den stora besparing som föreslagits och att högern velat gå hårdare fram i detta stycke. Statsrådet nämnde därvid fjolårets riksdagsbehandling. Jag vill då erinra om att högerpartiet i fjol krävde högre väganslag såsom kompensation. Vidare har jag för egen del inte delat den uppfattningen, att man skall lägga ned järnvägslinjer i hastigare takt utan haft en avvikande mening därvidlag. Jag tillåter mig hävda att Kalmar län har bristfälliga kommunikationer, och som kalmarlänsbo har jag en bestämd uppfattning om vad detta betyder. De besparingar som man räknar med att göra genom denna indragning i vår landsända blir kanske på längre sikt icke någon vinst, utan samhället kan tvingas till stödinvesteringar av en helt annan storleksordning, i jämförelse med vilka de nu väntade besparingarna är småbelopp.

Jag vill understryka att sydöstra Sverige är misshandlat i fråga om kommunikationer och hade faktiskt vågat hoppas att statsrådet Palme, som dock har en viss kännedom om denna landsända, skulle visat en mera positiv inställning. I varje fall räknar vi i länet med att vad som beslutats icke är någon definitiv nedläggning av persontrafiken på

Bergabanan; eftersom landshövdingen åberopades vill jag nämna att även han har uttalat sig i den riktningen. Vi anser att nedläggningen är tillfällig och att vi bör kunna motse en breddning av banan i framtiden och då även en ordentlig persontrafik.

Slutligen kunde jag inte undgå att notera, att statsrådet Palme helt underlät att nämna något om standarden på de bussar som folk skall åka i i stället för på järnvägen.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Det är på sätt och vis ganska fascinerande att diskutera järnvägen med högermän! Nu hoppade herr Schött av från sitt parti, desavuerade det och sade, att han stödde minsann inte partiet. Jag hade samma upplevelse för några månader sedan i andra kammaren, då en högerman i liknande situation sade: »Nej, jag stöder inte högern.» Det är som att plocka en kronärtskocka — får jag bara diskutera järnvägar med alla högermän kanske de till och med hamnar på en ganska vettig järnvägspolitik till slut!

Vad vägförvaltningen har sagt i tidningarna vet jag inte, men vid sammanträdet med kommunikationsdepartementet förklarade man officiellt att man inte ställde några krav på vägförbättringar med anledning av ersättningsstrafiken. Och detta är första gången som vi i samband med en nedläggning har gett mera pengar än vägmyndigheterna begärt.

Sedan är det självklart att vi inte skall lägga ner trafiken på linjen Kalmar—Berga — vagnslast- och godstrafiken skall ju fortsätta, och så får man se hur den utvecklar sig.

Jag tror att det är litet för enkelt att säga, att sydöstra Sverige skulle vara misshandlat när det gäller kommunikationer av den anledningen att vi inte kan upprätthålla vad som i realiteten är en parallell linje till den stora järnvägslinjen Stockholm—Malmö, som över

Ang. den civila överljudstrafiken

Alvesta når till sydöstra Sverige. Trafikanterna har ju genom sitt beteende visat att de föredrar linjen Kalmar—Alvesta framför linjen Kalmar—Berga, när de skall resa till Stockholm, Malmö o. s. v. Jag vill påpeka att Kalmar län inte varit missgynnat beträffande vägsanslag och inte heller när det gäller flygets utveckling — detta senare hade herr Schött och jag gemensamt tillfälle att konstatera i Kalmar, när Linjeflyg nyligen fyllde tio år. Vi står vidare i begrepp att göra en jätteinvestering för en ny Ölandsbro.

Att säga att ett län är misshandlat därför att vi icke kan upprätthålla persontrafiken på en bana som går med så utomordentligt stora förluster, det tycker jag är att ta till litet grand för hårt.

Jag tror inte heller att man så lättvindigt som herr Schött skall tala illa om bussar. Med den vägstandard som vi har uppnått i stora delar av landet, med de ganska goda bussar som numera har kommit fram och med den större smidighet som busstrafiken ur olika synpunkter har genom att hållplatserna kan anpassas efter var folk bor skall man inte döma ut bussarna. Det har förekommit på många andra håll i landet att folk har protesterat ganska hårt mot en järnvägsnedläggning, men när det har gått ett par år har man sagt: Visst protesterade vi då, men nu, när vi har fått pröva ersättningsstrafiken, måste vi erkänna att den är nära nog bättre och smidigare och att vi har vant oss vid det nya systemet.

Jag tror att herr Schött och jag skall gemensamt satsa på att göra ersättningsstrafiken så bra som möjligt och så väl anpassad som möjligt efter människornas behov. På det sättet gagnar vi kommunikationerna även i sydöstra Sverige på bästa sätt.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka för *slutorden* i statsrådet senaste anföran-

de. För övrigt tror jag att det vore lyckligare om statsrådet ägnade mindre intresse åt att komma åt högerpolitiken i järnvägsfrågan och att vi i stället mer ägnade oss åt sakfrågan. Även jag vore tacksam om vi då kunde få ett givande samarbete.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag skall med glädje koppla bort högern ur sammanhanget, eftersom herr Schött och jag är överens om att det gagnar saken!

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. den civila överljudstrafiken

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Ahlmarks* interpellation angående den civila överljudstrafiken, och nu anförde:

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig *dels* vilka åtgärder jag vidtagit för att undersöka det civila överljudsflygets miljöpolitiska och ekonomiska konsekvenser, *dels* vilka villkor jag anser att vårt land bör ställa för att tillåta civil överljudsflygning över svenskt territorium, *dels ock* vilka konsekvenser för SAS som en framtida överljuds- trafik kan beräknas leda till enligt min mening. Vidare har herr Ahlmark frågat mig *dels* om den svenska regeringen kommer att uttrycka sin mening om villkoren för civilt överljudsflyg över Sverige till de fyra länder som i dag är direkt engagerade i tillverkningen av de här planen, *dels* om jag kommer att ta initiativ till ett enigt nordiskt uppträdande i denna sak *dels ock* om regeringen kommer att ta upp frågan

om civil överljudsflygning i någon eller några internationella organisationer.

Mitt svar är följande. Under senare år har man satt in stora resurser för att få fram överljudsplan för civil trafik. Projekteringen ligger mycket långt framme. Det är främst fyra projekt som låtit tala om sig, nämligen två amerikanska, ett engelskt-franskt och ett sovjetiskt. Av dessa torde de två sistnämnda projekten snart kunna resultera i prototyper avsedda att provflygas.

Självfallet har denna utveckling uppmärksamats av myndigheter och internationella organisationer. Internationella civila luftfartsorganisationen — ICAO — antog år 1962 en resolution rörande krav på överljudsflygplan i civil luftfart. Vidare har de sanitära olägenheterna av de speciella ljudknallfenomen som uppträder vid flygning med överljudshastigheter särskilt aktualiserats av Sveriges representanter i Världshälsoorganisationen och inom OECD.

I fråga om flygsäkerheten innebär ICAO:s resolution att säkerhetsnivån minst skall motsvara den som uppnås av andra flygplan när överljudsflygplanen sätts in i trafik. Detta krav är naturligtvis högst väsentligt.

De ekonomiska konsekvenserna av civilt överljudsflug berör i första hand de regeringar och företag som är engagerade i projektering av dessa flygplan. Utan detaljerade uppgifter om utvecklingskostnader och finansiering är det inte möjligt att bedöma ekonomin i de olika projekten eller att göra jämförelser med värdet av alternativa utvecklingsprojekt inom civilflyget eller andra områden. Det är i och för sig beklagligt att dessa avgörande frågor — enligt publicerade uppgifter att döma — av berörda stater synes ha tillmätts ett relativt begränsat intresse. Konsekvenserna för SAS av en framtida överljudstrafik är ännu inte möjliga att bedöma. Företagsledningen följer naturligtvis fortlöpande denna fråga, och det tillkommer i första hand SAS' styrelse att pröva vilka åtgärder som är moti-

Ang. den civila överljudstrafiken verade från företagsekonomisk synpunkt och med hänsyn till SAS' utveckling.

De övriga frågor herr Ahlmark ställt har direkt samband med de speciella ljudknallfenomen, som uppstår vid flygning med dessa s. k. SST-flygplan. Detta är enligt min mening det i detta sammanhang mest väsentliga frågekomplexet. De intressen flygplanstillverkare, flygbolag och flygpassagerare kan ha av överljudshastigheter måste väga lätt om överljudsflygplanen medför oacceptabla förhållanden för människorna på marken. Karaktären och utbredningen av överljudsflygplanens knall- och bullermattor gör att en mera allmän övergång till överljudstrafik över kontinenter och hav har väsentliga aspekter från demokratiska synpunkter. Den tekniska utvecklingen får enligt min mening inte medföra förhållanden som av många människor upplevs som olidliga och som de inte har rimliga möjligheter att undgå. En i det närmaste heltäckande knallmatta över stora delar av jordens yta bör inte heller accepteras från humanitär synpunkt.

De teoretiska undersökningar som utförts har visat att ljudknallen skiljer sig avsevärt från det vanliga flygplatsbullret. Från svensk sida har under 1960-talet skett avancerad teoretisk forskning i fråga om överljudsknallen och dess verkningar. Dessa forskningsinsatser har i huvudsak ägt rum inom flygtekniska försöksanstalten. Anstalten har i sedvanlig ordning publicerat forskningsresultaten. Anstaltens chef har dessutom personligen verkat för upplysning och opinionsbildning i denna fråga såväl i vårt land som i internationella sammanhang.

Ljudknallen ger sig till känna som en explosionsliknande smäll som kan bli kraftigt förstärkt av främst vindar och andra atmosfäriska förhållanden. Praktiska prov har visat att enbart de atmosfäriska förstärkningarna ofta kan innebära en fördubbling. Man har även funnit att manövreringen av överljuds-

Ang. den civila överljudstrafiken

flygplanet och dess acceleration också kan förstärka ljudknallen. Allmänt gäller dessutom att ljudknallar ofta förstärks till det dubbla eller mer genom reflexion i närheten av väggar exempelvis intill byggnader eller ombord på fartyg. Ljudknallens styrka kan således bli högst varierande och vid ogynnsamma betingelser nå upp till en intensitet som är flera gånger större än den nominella styrkan.

Karakteristiskt för överljudsknallen är dessutom att den breder ut sig över en mycket större yta än flygplatsbullret. Den koniska tryckvåg som alltid alstras av ett flygplan med överljudsfart sveper nämligen över land och hav längs hela flygsträckan inom en knallmatta, som för f. n. aktuella SST-flygplan teoretiskt har beräknats få en bredd av ca 12 mil. Undersökningar har även visat att ljudknallen blir förstärkt inom ett hästskoformat område i början av knallmattan, som orsakas av att ljudknallen fokuseras under accelerationen strax efter det att flygplanet passerat ljudets hastighet.

I anslutning till vad jag nu sagt bör tilläggas att det ännu inte utförts några praktiska ljudknallprov med överljudsflygplan av den storlek som de nu aktuella SST-flygplanen representerar. Sådana prov kommer naturligtvis att ge ökade kunskaper om detta komplexa fenomen.

Sverige tar som medlem i ICAO del i organisationens arbete med att söka uppnå internationell överenskommelse om reglering av de problem som följer med det civila överljudsflyget.

I den ICAO-resolution jag tidigare nämnde uppmannas alla stater som kommer att medverka i utvecklingen av sådana flygplan för civil luftfart att bl. a. tillse att de flygplan, som sätts in i kommersiell trafik, skall kunna framföras utan att oantagbara förhållanden uppstår för allmänheten genom ljudknallar. De tekniska problem som är förbundna med överljudstrafik, bl. a. bullerproblemet, har därefter studerats

inom ICAO:s tekniska kommitté, som avser att framlägga dokumentation till generalförsamlingens möte nästa år. Kommitténs arbete avser inte några egna forskningsinsatser utan begränsar sig till sammanställningar av resultaten av de undersökningar som företas främst i de länder som projekterar SST-flygplan. De skandinaviska länderna deltar direkt i det arbete som bedrivs av rådet och den tekniska kommittén. De nordiska länderna brukar samråda för att söka åstadkomma ett enligt nordiskt uppträdande.

Inom Världshälsoorganisationen, WHO, togs frågan om överljudsknallproblemen upp av Sveriges representanter vid generalförsamlingens möte i maj 1965. Vår representant underströk särskilt angelägenheten av att organisationen beaktar detta komplicerade hälsoproblem.

Inom OECD togs ljudknallproblemet vid flygning med SST-flygplan upp av den svenska delegationen i OECD:s kommitté för vetenskapligt samarbete vid dess möte i början av november förra året. Senast vid kommitténs sammanträde i mars i år föreslogs från svensk sida att en arbetsgrupp skulle tillsättas för att dels undersöka vilka nationella och internationella organ som kunde tillfrågas om att delta i ett internationellt testprogram för att klarlägga överljudsknallarnas verkningar, dels lägga fram förslag till ett sådant testprogram. Kommittén beslöt att frågan skulle hänskjutas till sekretariatet som till kommitténs sammanträde i juni skall redovisa en studie av vilka åtgärder man skulle kunna vidta från OECD:s sida. Det svenska förslaget fick stöd från bl. a. de övriga nordiska länderna. Företrädare för kommunikationsdepartementet har även haft överläggningar med representanter för OECD:s sekretariat.

Överljudsflyget har sålunda ägnats betydande uppmärksamhet från svensk sida.

Det är ännu för tidigt att ange pre-

ciserade villkor för civilt överljudsflyg. Så mycket kan emellertid redan nu sägas att den svenska regeringen inte kommer att tillåta trafik med SST-flygplan över Sverige om det medför hälsovådliga förhållanden t. ex. i form av regelmässiga sömnstörningar eller medför att det uppkommer skador på byggnader. I den mån det uppkommer olägenheter som inte kan accepteras, får naturligtvis överljudstrafiken liksom annan verksamhet finna sig i åtgärder från det allmännas sida som kan innebära inskränkningar eller förbud.

Detta är helt i linje med våra ställningstaganden och initiativ i berörda internationella organisationer. Avsikten är också att direkt delge närmast berörda stater den svenska regeringens uppfattning i denna fråga.

Det hävdas ofta att man inte kan hejda teknikens landvinningar. Det är naturligtvis alldeles riktigt. Men man kan ju låta bli att använda sig av dem eller begränsa användningen — om nämligen därmed andra och väsentligare värden skulle komma i fara. Det är den centrala problematiken när det gäller överljudsflygplan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

Svaret visar att vi båda ser problemet om civilt överljudsflyg som en fråga mera om etik än om teknik. Här är nämligen fyra av världens rikaste länder i dag inbegripna i den kanske mest meningslösa tävlingen i flygets historia. Konkurrenten mellan Concorde i England och Frankrike, Tu-144 i Sovjetunionen och Boeing-projektet i Förenta staterna är lika onödigt som den är dyrbar. Den var lika tom på genomtänkt planering i starten som den blir full av obehagliga konsekvenser när målet är nått.

De här projekten har först och främst kostat svindlande summor. Man kom-

Ang. den civila överljudstrafiken

mer snart att ha pumpat in mer än 50 miljarder kronor i utvecklingsarbete och i konstruktion av prototyperna. Det kan självfallet bara genomföras med jättelika statsbidrag i alla de fyra länder som deltar i denna tävling.

Överljudsplanen kommer också att kosta ofantliga belopp för de flygbolag som sedan skall inköpa och driva dem. Man räknar med att priset för ett enda av de flygplan av Boeing-typ som nu planeras blir omkring 200 miljoner kronor. Två exemplar av denna typ innebär alltså en utgift lika stor som den samlade svenska u-landshjälpen under ett år. De bolag som känner sig tvingade att delta i kapplöpningen av räds-la för att annars komma efter drabbas kanske av en ekonomisk kris som bara kan lösas genom ytterligare statssubventioner.

Och när överljudsplanen väl befinner sig i luften i reguljär trafik kommer den andra stora nackdelen att avslöjas med en förfärande tydlighet inför miljoner människor. Planen kommer, var de än färdas, över land och över vatten, att följas av åskdånsliknande bullermattor, som var och en blir mer än 100 kilometer bred. De kommer att väcka människor och hindra människor från att somna, de kommer att störa människor i arbetet, i hemmet och på fritiden. Överallt och i varenda punkt där ett överljudsplan av den här storleken drar fram uppstår en bang som kan ha högst varierande styrkegrad, på det sätt som kommunikationsministern beskrev i sitt anförande.

Har man tur uppfattar man kanske det här bara som ett nytt buller bland allt annat buller. Men de flesta kommer troligen att uppleva det som ett plötsligt, snabbt övergående åskdån av obehaglig styrka. Många kommer varje gång det drar förbi att känna sig plågade av snabbheten och intensiteten i denna explosionsliknande störning. En del kan bli allvarligt skrämnda och få bestående skador.

Ang. den civila överljudstrafiken

Bullermattan kommer att dra fram över städer och landsbygd, sjukhus och ålderdomshem, bostadsområden och fabrikslokaler. Den kommer att täcka alltför stora områden för att man skall kunna flytta bort ifrån dem. Bara om regeringarna i olika länder ingriper, kan man förhindra att det civila överljudsflyget fyller kontinenterna och världshaven med breda band av fruktansvärt oväsen.

För vilka människor genomför man då dessa dyrbara projekt med risker för väldiga miljöpolitiska skadeverkningar? Ja, det vet man inte. Det har inte gjorts några marknadsundersökningar om behovet av att — troligen till ett mycket högre pris — färdas två eller tre gånger snabbare än i dagens jetplan. På kortare sträckor kan dessa plan givetvis inte användas. På halvlånga distanser blir tidsvinsten ytterst begränsad — om överljudstrafik skulle tillåtas mellan t. ex. London och Aten skulle själva flygtiden bli nedkortad med omkring en och en halv timme.

Men den tid som står att vinna på sådana halvlånga router ligger främst i att korta ner väntetiden på själva flygplatsen, att införa snabbare kommunikationer mellan flygfält och stadscentrum och att forska och prova fram de s. k. V/STOL-plan som genom att bl. a. starta och landa vertikalt kan gå ner på mycket mindre flygplatser än i dag betydligt närmare stadscentrum.

Tidsvinsten kan märkas först på de verkligt långa avstånden mellan kontinenterna. Över Atlanten kan flygtiden minska från nuvarande sju timmar till tre timmar. Men vilka grupper har i dag behov av en så snabb förflyttning? Och hur mycket pengar och hur stora skadeverkningar kan vi godta för att tillmötesgå önskemål från dem som har sådana anspråk?

Ja, det märkvärdiga är att fyra av världens stora nationer tycks vara beredda att göra ofantliga insatser i kapital och tekniskt kunnande för att tillfredsställa just dessa önskemål. I stäl-

let för att satsa mer helhjärtat på forskningen om ökad flygsäkerhet, i stället för att pumpa in pengar på de flygplansprojekt av typ Jumbo-jet som radikalt skulle minska dagens flygpriser, i stället för att korta ner väntetid och restid på marken i samband med flygfärder satsar man alltså mer och mer av sina resurser på de överljudsplan som inga större grupper av resenärer har bett att få. »Det är en bisarr idé», för att citera Eskilstuna-Kuriren, »att de som har så bråttom genom luften att de inte ens hinner ta ljudet med sig skall ha självklar rätt att terrorisera alla dem som de har under sig genom att stjälp ut ett gigantiskt ljudavskräde.»

Vad kan då Sverige göra i det läge som uppstått? Först och främst måste naturligtvis regeringen ta ställning. Det har den gjort i dag. Och det gläder mig mycket att kommunikationsministern delar de värderingar som jag uttryckte i min interpellation. Vi är överens om att den tekniska utvecklingen på flygets område inte får skapa förhållanden som känns som obehag och plåga för många människor.

Vi är lika eniga om att Sverige måste resa bestämda villkor för att tillåta att överljudsplan passerar vårt territorium. Herr Palme vill inte godtaga överflygningar som »medför hälsovådliga förhållanden t. ex. i form av regelmässiga sömnstörningar». Det är en utmärkt precisering — och jag antar att kommunikationsministern är medveten om att det troligen innebär att överljudsplan kommer att förbjudas över Sverige, åtminstone så länge de flyger i överljudsfart.

Men nu gäller det också att se till att just *de* värderingarna blir grundläggande för de svenska myndigheter som kommer i kontakt med problemen kring det civila överljudsflyget. Herr Palme försöker i sitt svar ge intryck av att Sverige varit aktivt och påpassligt i överljudsfrågan. Den beskrivningen är, mildt talat, missvisande. De svenska

myndigheternas agerande under 1960-talet ger i stället bilden av en intressant planlöshet. Myndigheterna kan delas in i tre grupper: forskarna vid flygtekniska försöksanstalten, ämbetsmännen i luftfartsverket och politikererna i främst kommunikationsdepartementet.

Forskarna har varit ytterst aktiva och förutseende på ett beundransvärt sätt. Ända sedan 1960 har flygtekniska försöksanstalten publicerat en rad rapporter som väckt internationell uppmärksamhet. Dess chef, generaldirektör Bo Lundberg, har kommit att framstå som den ledande kritikern i världen av överljudsprojektet.

Ämbetsmännen har däremot iakttagit en försiktighet som gränsar till förstelning. Luftfartsverket har på regeringens uppdrag företrätt Sverige i ICAO och haft tillgång till de svenska forskningsresultaten om överljudsflyg, men man har undvikit att göra forskarnas hårda kritik till sin egen.

Under fem år har nu ICAO samlat in material för att bedöma överljudsflygets verkningar. Det har varit en rent otrolig segdragnings av frågan. Man har hållit på i ett halvt årtionde och samlat in papper samtidigt som överljudsprojektet blivit alltmer avancerade. Man började när arbetet på Concorde inleddes, och man skall kanske vara klar med en slutlig rapport när prototypen av Concorde redan befinner sig i luften.

De svenska delegaterna vid ICAO har av allt att döma varken kritiserat förhållningen eller nämnvärt försökt påverka arbetet. För två år sedan fick Sverige tillsammans med andra medlemmar av ICAO sig tillsänt en sammanställning av överljudsflygets tekniska problem. Den var på knappt 30 sidor — det var vad ICAO hade orkat med att producera. Man gav medlemsstaterna nästan ett år på sig att tänka på saken och komma in med synpunkter. *Sverige lämnade inte något som helst svar.* Trots att ICAO:s promemoria på flera punkter undervärderade bul-

Ang. den civila överljudstrafiken
lerriskerna och trots att flygtekniska försöksanstalten hade kritiserat sönder viktiga delar av den, ville Sverige inte kommentera skrivelsen.

Politikerna är den tredje gruppen. De har iakttagit total tystnad. Det här är den första debatten i riksdagen i saken. Ingen som helst aktivitet från kommunikationsdepartementet finns noterad före interpellationens framställande. Ingen kontakt tog man mig veterligt med flygtekniska försöksanstalten för att resonera om hur dess forskningsresultat skulle kunna utnyttjas för politisk handling på ett internationellt plan. Av allt att döma har också luftfartsverket agerat i ICAO i stort sett på egen hand.

Det här är alltså trekanten av forskare, ämbetsmän och politiker, hur de handlat och inte handlat i överljudsfrågan. Det ger en trist bild av bristande samordning. Men herr Palme beskriver den så att frågan har »ägnats en betydande uppmärksamhet från svensk sida».

Nu gäller det i stället för regeringen att försöka agera, främst internationellt, för att medverka till att skadorna av det civila överljudsflyget begränsas så mycket som möjligt. Bara på några få punkter framgår det av interpellationssvaret hur herr Palme har tänkt sig att vi skall handla under de båda kommande åren. Jag tror att vi kan tänka oss en målsättning för Sveriges agerande på åtminstone fem områden. Jag vore tacksam om kommunikationsministern ville kommentera följande fempunktsprogram.

1) Omedelbar kontakt bör tas med de övriga nordiska ländernas regeringar för att uppnå ett enigt uppträdande. Vi måste sträva efter att kommunikationsministrarna i Norge, Danmark och Finland gör en gemensam deklaration som liknar den som herr Palme har preciserat i riksdagen i dag. Eftersom ärendet brådskar i en rad avseenden, hoppas jag att kommunikationsministern tar mycket snabb kontakt med sina kolle-

Ang. den civila överljudstrafiken

ger i de övriga nordiska länderna. Är herr Palme beredd att bekräfta att han har för avsikt att ta sådana omedelbara kontakter?

2) Det gäller att skyndsamt föra ut en eventuell gemensam nordisk ståndpunkt till andra berörda länder. De fyra SST-nationerna bör genast få veta att svenskt territorium inte kommer att få överflygas, om olägenheter av hälsovådligt slag blir följden — självfallet vore det värdefullt om de snart får veta att samma villkor gäller för *hela* Norden. Men också andra länder som har flygbolag, som redan gjort preliminära beställningar av överljudsplan, bör så snabbt som möjligt få veta vår inställning.

Särskilt angeläget vore ett gemensamt uppträdande från Västtyskland, Schweiz, Italien och de nordiska länderna. Om de alla avvisade hälsovådliga överflygningar, skulle det bli omöjligt att passera Europa med överljudsplan som följs av väldiga bullermattor. SST-tillverkarna får då klarhet om att de mängder av flyglinjer som binder samman Europa med någon annan del av världen eller som bara passerar Europa är uteslutna för överljudstrafik i den del som gäller europeiskt territorium. Den västtyska regeringen har redan i förbundsdagen gjort ett uttalande som liknar dagens svenska regeringsdeklaration.

3) Det ICAO-möte 1968, som skall behandla överljudsfrågan på grundval av insamlat material, bör utnyttjas så mycket som möjligt för att väcka opinion mot de hotande bullermattorna. Tillsammans med andra länder bör vi kunna visa att ICAO:s deklaration 1962 om att civil överljudstrafik inte får orsaka »oacceptabla förhållanden på grund av ljudknallen» troligen innebär att de planerade överljudsplanen inte får passera några landområden alls.

Hittills har stormakterna haft ett på tok för stort inflytande i ICAO i den här frågan och förhalat den år efter år. Nu är det hög tid att många av de SST-fria

nationerna samlar sig till motstånd. Men en sådan aktion förutsätter självfallet intensiva kontakter med andra länders myndigheter. Och jag vill fråga herr Palme: Är herr Palme beredd att ge det svenska luftfartsverket direktiv som gör att man överger sin försiktighet och före och under det kommande ICAO-mötet agerar med en helt annan målmedvetenhet än hittills?

4) Också övriga internationella organisationer bör utnyttjas för att väcka opinion i frågan. OECD och WHO ligger kanske närmast till hands. Något men inte mycket har redan gjorts — nu gäller det att med stor kraft följa upp de första initiativen. Jag hoppas att den svenska regeringen ser till att vårt lands delegater i t. ex. OECD och WHO stimuleras att på alla tänkbara sätt aktivt företräda den linje som regeringen i dag har gjort till sin.

5) Regeringen bör se till att flygtekniska försöksanstalten i Sverige får ekonomiska resurser att fullfölja och utvidga sina forskningar om överljudsflyget. Det material som generaldirektör Bo Lundberg har publicerat under årens lopp har ju väckt stor uppmärksamhet och uppskattning — men naturligtvis också irritation bland dem som satsar pengar och prestige på de här planerna. Eftersom vi här i Sverige är helt obundna av de tre SST-projekt, som nu håller på att förverkligas, har vi alla möjligheter att bedriva en oberoende forskning. Vill herr Palme intyga att regeringen kommer att se till att flygtekniska försöksanstalten ges sådana ekonomiska möjligheter att de planerade forskningsprogrammen kan genomföras?

Herr talman! Det är alltid svårt att varna för något som inga människor ännu har lidit av. De som ändå varnar riskerar alltid att förlora mot dem som kan dra fram mer handfasta argument: vi har redan investerat så och så många miljoner, vi måste ligga främst i den tekniska utvecklingen, om vårt land tvekar kommer andra nationer att vinna

prestige och värdefull valuta på vår be-
kostnad. Så kom överljudsprojekten i
rullning — och stormakterna har sedan
blivit tävlingens och investeringarnas
fångar.

Någon har sagt om överljudsflyget att
det aldrig i transportteknikens historia
har kostat så mycket att vinna så litet i
tid. Det måste vara en plikt för oss i
Sverige att i samverkan med andra län-
der vara med och mildra skadeverk-
ningarna.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Herr Ahlmark hade up-
penbarligen ingenting i sak att anföra
mot mitt interpellationssvar. För att än-
då få i gång en polemik använde han
sig av två metoder, dels att skylla på att
för litet hade skett tidigare, dels att för-
söka säga att den pivot, vid vilket allt
hade rört sig, var den dag då han väckte
en interpellation i första kammaren.
Dessförinnan hade, påstod herr Ahl-
mark, ingen aktivitet skett på detta om-
råde.

Båda hans påståenden är felaktiga.
Beträffande det sista kan jag bara hän-
visa till att frågan från kommunika-
tionsdepartementets sida togs upp inom
OECD i november 1966, d. v. s. ganska
lång tid innan herr Ahlmark väckte sin
interpellation, och denna aktion full-
följdes sedan vid sammanträdet i mars.
— Detta är i och för sig likgiltigheter.

Dessutom har denna fråga av Sverige
tagits upp i de tre internationella sam-
manhang där man kan komma fram på
detta område — ICAO, där det var en
gemensam överläggning, i Världshälso-
organisationen och i OECD. Man kan
naturligtvis säga att vi borde ha drivit
den ännu hårdare i ICAO redan 1962
när frågan kom upp. Men här är det väl
så att herr Ahlmarks eftertanke är mera
värd än världens forskares förutseende.
Vid den tidpunkten förelåg nämligen
ännu inte mer än mycket litet av det
ganska skakande material som har
framkommit om överljudsplanens nega-

Ang. den civila överljudsrafiken
tiva verkningar. Därför har vi också
kunnat skärpa attityden.

Ett naturligt forum för denna fråga
vore i och för sig ICAO, men herr Ahl-
mark har rätt i att stormakternas och
de stora flygbolagens inflytande i ICAO
är så pass stort att det inte alltid är så
lätt att göra sig gällande där. Därför
måste en aktivitet inom ICAO samman-
kopplas med en aktivitet på andra håll.
Det är därför vi har tagit upp frågan
inom Världshälsoorganisationen och
inom OECD.

När herr Ahlmark lade fram de fem
punkterna, tänkte jag att det skulle
komma något märkvärdigt, men punk-
terna är inte märkvärdiga i och för
sig. Den femte punkten kan jag själv-
fallet inte gå in på i detta sammanhang,
eftersom det är en budgetfråga som får
diskuteras i sitt sammanhang, d. v. s.
anslagen till flygtekniska försöksanstal-
ten. De andra punkterna, som berörde
vår internationella aktivitet, har jag i
princip ingenting att invända mot. De
nordiska kommunikationsministrarna
träffas ju ständigt. Vi har redan snud-
dat vid detta spörsmål, och efter dagens
regeringsdeklaration blir det självfallet
ett överläggningsämne nästa gång vi
träffas. När jag för några månader se-
dan var i Västtyskland, hade jag en
ganska ingående överläggning med min
tyske kollega om överljudsplan. Frågan
är alltså redan väckt. Vi kommer själv-
fallet på grundval av regeringsdeklara-
tionen att i ICAO och andra internatio-
nella organ att verka för regeringsde-
klarationens linje.

På en punkt kanske mitt tonläge är
ett annat än herr Ahlmarks. Vi är ju
inte producenter av ifrågavarande
plan, vi är sannolikt inte köpare av
det, vi kommer sannolikt inte att drab-
bas av det. Det ger ju anledning till en
viss försiktighet i vårt uppträdande.
Skall vi kunna nå effekt, så bör vi när
vi arbetar på regeringsplanet framför
allt försöka vädja till de berörda par-
ternas förnuft och eftertanke och inte
använda ett alltför högt uppskruvat ton-

Ang. den civila överljudstrafiken

läge. Då tror jag inte vi gagnar saken, utan då låser sig prestigepositionerna — som det ju här i stor utsträckning är fråga om.

Det gläder mig att herr Ahlmark tydligen inte har någonting att invända mot svaret. Jag kan inte instämma i hans kritik av det förgångna, men det är ju i och för sig likgiltigt för dagen. De fem punkterna, utom den om anslaget som jag inte kan diskutera, fann jag som sagt inte märkliga.

Jag vill understryka för kammarens ledamöter att vi i och med dagens regeringsdeklaration veterligen har sträckt oss avsevärt längre än något annat land i preciseringar beträffande villkoren för överljudsplan i negativ riktning. Det är det som är tyngdpunkten i deklarationen. Därför har vi fått en ganska fast plattform att stå på när vi också i olika internationella sammanhang skall agera i denna fråga.

Herr Ahlmark avslutade sitt anförande med att säga att det inte är lätt att varna för någonting som ingen har lidit av. Detta är inte alldeles riktigt. Man har faktiskt utfört vissa test med överljudsplan i Oklahoma City i Förenta staterna. Efteråt frågade man befolkningen: Kan ni lära er att leva med överljudsplan? 73 procent svarade ja, vilket hälsades som en stor seger för överljudsplanen — det var ju en klar majoritet. Jag har dragit den slutsatsen att för de 27 procent som svarade nej måste svaret innebära att de hellre skulle dö än utsättas för överljudsplan. Eftersom knallmattorna är så breda att de är utomordentligt svåra att undgå måste dessa 27 procent rimligen tillmätas en ganska betydande specifik vikt vid överväganden om överljudsplanens införande. De test som gjorts i Oklahoma City har jag tolkat precis tvärtemot vad man har gjort i en del internationell debatt.

Detta är en viktig internationell fråga. Genom den deklaration som vi avgett i dag tror jag att vi har en ganska

fast grund att stå på för vårt agerande i framtiden.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Om herr Palme hade velat vara ännu mera elak mot Oklahoma-proven finns det mera material från den undersökningen.

Alla de prov som gjordes i Oklahoma var prov under dagtid — ingenting gjordes på natten. Om man dessutom tittar på vad dessa människor ansåg om det civila överljudsflyget finner man att två tredjedelar trodde att civilt överljudsflyg var nödvändigt för Förenta staternas välfärd. Av dem som *inte* trodde att det var nödvändigt för Förenta staternas välfärd var det bara 53 procent som ansåg att de kunde leva tillsammans med det. Varannan människa i Oklahoma, som hade en rimlig syn på detta, ansåg alltså inte att han eller hon kunde leva tillsammans med det civila överljudsflyget. Vi är alldeles överens om tolkningen av dessa prov.

Sedan är jag mycket glad över att herr Palme försökte säga att det inte var något nytt i mitt fempunktsprogram, och att han i stort sett kunde hålla med om allting utom den sista frågan som var en budgetfråga, vilken vi kanske får tillfälle återkomma till. Det betyder ju att herr Palme kommer att ta omedelbar kontakt med kommunikationsministrarna i de övriga nordiska länderna, att han kommer att informera både överljudsnationerna och de nationer som har flygbolag vilka skall köpa SST-plan om den svenska deklarationen, att han genom diplomatiska aktioner kommer att försöka skapa ett bälte i Europa — Norden, Västtyskland, Schweiz och Italien — för att få en barriär för överljudsflyget och att det kommer att bli en intensiv aktivitet från svensk och nordisk sida inför nästa års ICAO-möte. Jag tycker det är glädjande. Och jag tror inte heller att vi på de här punkterna för framtida svenskt hand-

Ang. den civila överljudstrafiken

lande kommer att ha särskilt stor skillnad i åsikter.

Däremot tycker jag att herr Palme gör ett nästan patetiskt intryck när han försöker visa hur aktiva de svenska myndigheterna har varit. Jag känner inget behov av att göra ett mycket stort nummer av detta när vi är eniga om framtiden. Men det är ändå ett faktum att i ICAO har vi varit praktiskt taget helt passiva — vi har i stort sett inte agerat alls i dessa frågor när det gäller det väsentliga. Vi fick ett papper från ICAO som vi inbjöds att svara på. Vi fick ett helt år på oss för att inkomma med synpunkter. Sveriges delegater kom inte med något enda svar.

I OECD har vi gjort ett par framstötter på professor Brohults och Ingenjörsvetenskapsakademiens initiativ, men vi vet ännu ingenting om vad som kommer att hända där. I Världshälsoorganisationen är, såvitt jag vet, det enda som har hänt att generaldirektör Engel i ett tal för två år sedan nämnde saken med ett par meningar. Därefter har man inte gjort någonting. Det är inte så mycket att berömma sig över. Om man vill ha handling och inser att de krafter som står emot är utomordentligt starka räcker det inte med att man nämmer saken vid ett par tillfällen i en internationell organisation.

Det är också så, herr Palme, att ICAO-deklarationerna från 1962 innebar att man inte kunde tillåta överljudsplan som förorsakade »oacceptabla förhållanden på grund av ljudknallen». Men från ICAO:s sida har man accepterat ständigt högre och högre minimivärden på vad som skall vara tillåtet. Efter några år upptäckte man att överljudsflyget skulle bli förbjudet, om den ursprungliga deklarationen fick gälla. Då sade man att om ljudknallens intensitet måste hållas så låg, att de som sover lätt inte blir väckta, så kommer civil överljudsfart icke att bli praktisk möjlig. Därefter har man alltså ökat miniminivån.

Vad som inträffat är sålunda att man tagit reda på vilka bullerstörningar överljudsflyget förorsakar, och sedan har man satt gränsen ungefär där. I stället borde man ta reda på vilka bullerstörningar människorna kan stå ut med och låta det civila överljudsflyget anpassa sig därefter.

Herr talman! Det finns de som säger att det inte går att stoppa den här trafiken, att man redan investerat alltför mycket och att alltför mycket nationell prestige skulle bli kantstött, om planerna lades på hyllan. Men vad man kan göra är att *begränsa överljudstrafikens omfång*. Det antal plan som skall byggas är ännu inte bestämt. För Boeing kan det t. ex. bli ett par hundra eller ett par tusen. Avgörande är naturligtvis hur stor efterfrågan blir på överljudsplanen.

Om flygbolagen har anledning tro att deras plan får passera en rad länder i överljudsfart med väldiga bangmattor efter sig, beställer de många plan av den här typen. Får de däremot veta att en rad länder överväger att förbjuda överflygning av sina territorier, om det medför hälsorisker för ett stort antal människor, blir de ju mycket mera försiktiga med att göra beställningar. Antalet plan som där byggs och som kommer att flyga blir mycket mindre.

Det vore därför defaitism att tro att vi står maktlösa inför det miljöhot som överljudsplanen innebär. Organiserad internationell samverkan kan tvärtom begränsa skadeverkningarna högst betydligt. Maktlösa är vi bara, om vi saknar viljan och kraften att tillsammans med andra länder visa att det faktamaterial vi redan har kan leda till politisk handling.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Herr Ahlmark sade att vad som hänt i det förflutna inte är så viktigt, men ändå ägnade han huvuddelen av sitt senaste anförande åt att

Ang. den civila överljudstrafiken

skälla på luftfartsverkets tidigare ställningstaganden.

Jag har inget större behov av att diskutera detta. Jag vill bara påpeka att redan 1962 lade den svenske representanten ner sin röst när ICAO antog resolutionen om överljudsplan. Den motivering som den svenske representanten gav i sin röstförklaring var att ett godkännande av den resolution som då förelåg skulle kunna förstås så att inga invändningar fanns från generalförsamlingens sida mot tillverkning av supersoniska plan under förutsättning att vissa villkor uppfylldes. En sådan inställning kunde också uppfattas som en uppmantran att snarast igångsätta tillverkning av sådana plan.

Jag vill hävda att det här visserligen inte berör vare sig herr Ahlmark eller mig, eftersom vi inte var aktiva alls på det här området vid den tiden. Men jag tycker att rätt skall vara rätt och att de svenska ämbetsmännen, som herr Ahlmark talade litet föraktfullt om, var inne på rätt spår på ett tidigt stadium.

Skälet till att jag sade att de fem punkterna inte var någonting märkvärdigt var, att de i allt väsentligt hade behandlats redan i interpellationssvaret. Det står i interpellationssvaret att vi skall delge den svenska regeringens uppfattning till de berörda länderna och att vi har ständig kontakt med de nordiska länderna — en tid möttes kommunikationsministrarna varje månad. Endast en definition på begreppet omedelbart skulle kunna skilja oss åt. Detsamma gäller om de övriga punkterna. Det behövs alltså inte på något sätt vara fråga om en förändring i vår politik. Det nya är att vi efter de ganska ingående överväganden och undersökningar som gjorts har kommit till en ståndpunkt, som innebär en ganska hård precisering av de svenska villkoren för överljudsplan.

Nu skall man naturligtvis aldrig binda sig och låsa sig för en oförutsebar framtid. Skulle den tekniska utveck-

lingen gå därhän att olägenheterna kunde elimineras — en del tror så — har vi ingen anledning att motsätta oss överljudsplanen. Vi skall kanske inte arbeta upp oss i alltför högt tonläge men sakligt, praktiskt och envetet driva denna fråga i olika sammanhang.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Min replik kan bli kort. Jag tror att herr Palme och jag i stort sett kan vara överens om framtiden. Jag vill påpeka att min beskrivning av det förflutna och den svenska aktiviteten i ICAO naturligtvis är fullständigt korrekt. Det är väl ändå ingen hemlighet för herr Palme att det råd som han fick från de myndigheter som handlägger kontakterna med ICAO var *dels* att man skulle avvisa en särskild svensk aktion i Europa inom OECD, *dels* att man i dagens läge inte skulle ställa några villkor alls för överljudsflygningar över Sverige. I båda dessa fall går herr Palme på en helt annan linje.

Jag tycker därför att det skulle väcka litet mera respekt, om herr Palme i stället för att bli indignerad över min kritik sade: OK, vi har försummat den här frågan under 1960-talet, men det skall bli bättre under den tid som kommer.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Dels tycker jag att det med de förutsättningar som har förelagat inte har skett någon försummelse, dels tycker jag att herr Ahlmark i kamraren skall koncentrera sig på att diskutera med mig och inte söka sak med kommunikationsdepartementet underställda ämbetsverk.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. utfärdande av föreskrifter rörande anpassning av byggandet invid allmänna vägar till bullerstörningar genom trafiken

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr *Skårmans* interpellation angående utfärdande av föreskrifter rörande anpassning av byggandet invid allmänna vägar till bullerstörningar genom trafiken, erhöll ånyo ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Skårman har frågat mig när vissa av en länsstyrelse aviserade allmänna föreskrifter om skydd mot buller från starkt trafikerade vägar kan komma att utfärdas och om detta i så fall kan ske utan riksdagens hörande.

Störande trafikbuller har förekommit långt före motorismens dagar och orsakat problem. Äldre tiders vagnar med järnbeslagna hjul och skodda dragare åstadkom ett intensivt buller när de fördes fram på städernas smala kullerstensgator. I bilismens barndom skapade det ohejdade signalerandet på sina håll ett slags bullerterror. I våra dagar är det främst motortrafikens intensitet och snabbhet samt det stora antalet tunga fordon som skapar bullerproblem.

Samhällets åtgärder mot vägbullret har i första hand riktats mot själva bullerkällan. Signalerandet begränsades genom de år 1935 införda bestämmelserna om »tyst trafik», och motorbullret har man sökt bekämpa bl. a. genom krav på ljuddämpare på motorfordonen och på behandling av motorfordonen så att onödigt buller inte åstadkoms.

Trots detta har bullret på våra gator och vägar oupphörligt ökat och utgör nu ett av våra mest svärbemästrade samhällsproblem. Anledningen härtill är framför allt motorfordonens ökade antal.

Bullrets karaktär bestäms främst av fordonens hastighet; vid lägre hastigheter dominerar motorbullret, vid högre hastigheter är det friktionen mot väg-

banan och luften som tar över. Som skydd mot bullret är olika åtgärder tänkbara. Förutom åtgärder mot själva bullerkällorna kan man söka med olika medel avskärma, absorbera eller på annat sätt hejda ljudet från bullerkällan till mottagaren. Man kan t. ex. avskärma bullerkänsliga byggnader genom att intill de bulleralstrande trafiklederna placera bebyggelse för mindre bullerkänslig verksamhet, t. ex. industri, garage, lager etc. Man kan också avskärma bullret med hjälp av vallar, murar eller liknande. Trafikleder kan förläggas i ett nedsänkt läge, så att slänter och skärningar ger avskärmande verkan. Byggnader nära bullerskapande trafikleder kan disponeras eller tekniskt utformas så att inomhusbullret i bullerkänsliga lokaler nedbringas till acceptabel nivå. Det säkraste skyddet mot trafikbuller är att skapa tillräckligt stora avstånd mellan de bullerkänsliga lokalerna och bullerkällorna. Man kan exempelvis lägga ut byggnadsfria skydds zoner av tillräcklig bredd längs de stora trafiklederna. I alltmer ökad utsträckning beaktas vid bebyggelseplaneringen bullerstörningarna, och man söker i planerna anvisa en sådan markanvändning och bebyggelseutformning att olägenheter av trafikbullret undviks inom ekonomiskt rimliga gränser.

Inom Nordiska kommittén för byggnadsbestämmelser (NKB) har ett särskilt utskott under några år penetrerat hithörande frågor. För ett par månader sedan avlämnade utskottet en rapport med förslag till normer — Støj og Byplan, Praktiske anvisninger. Rapporten är nu föremål för expertgranskning i de olika nordiska länderna. Först sedan denna granskning avslutats kan bedömas i vad mån förslaget kan bilda underlag för normer. Den i interpellationen omnämnda utredningen som nu pågår inom statens institut för folkhälsan och statens institut för byggnadsforskning avser att ge ett mera vetenskapligt underlag för ett ställningstagande till bullerfrågan. Utredningen har nu fortskridit så långt att resultat väntas före-

Ang. utfärdande av föreskrifter rörande anpassning av byggandet invid allmänna vägar till bullerstörningar genom trafiken

ligga omkring nästa årsskifte. De myndigheter som sedan inom ramen för byggnadslagstiftningen och väglagarna har att omsätta utredningsresultaten till praktiskt tillämpbara planeringsnormer behöver därefter tid för sin prövning. I immissionssakkunnigas nyligen avgivna betänkande (Immissioner, SOU 1966: 65) har lämnats en redogörelse för bl. a. trafikbullrets problem och framlagts förslag till lag om luftförorening, buller och andra immissioner, som syftar till att stärka samhällets och de enskildas möjligheter att komma till rätta med immissioner av olika slag, däribland buller, utöver vad i särskilda hänseenden är föreskrivet i speciallagstiftning.

I fråga om inverkan av bullerbekämpande åtgärder på enskild rätt torde gällande lagregler ge ett med hänsyn till allmänintresset väl avvägt skydd för de enskilda intressen som berörs. Bl. a. inträder skyldighet för kommun att inlösa mark, som i stadsplan utlagts som skyddsområde utan byggnadsrätt. Anvisningar om hur stora skyddsområden som skall läggas ut i planerna är liksom anvisningar om planstandarder i övrigt av administrativ karaktär och fordrar alltså inte riksdagens medverkan.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! För svaret på min den 10 mars framställda interpellation ber jag att få framföra mitt tack till kommunikationsminister Palme.

Jag får däri en ganska grundlig information om hur störande buller under tidernas gång uppkommit. Nu var detta kanske inte direkt min avsikt, då jag störde ett strängt upptaget statsråd med min interpellation. Jag är heller inte alldeles okunnig på detta område; från klagomålen av borgarna på Västerlånggatan över de nattliga färder, som Karl XIV Johans maka drottning Desirée i avsaknad av nattsömn företog och vilka tvingade henne ut till Rosersberg, över småstadsborgarnas klagomål mot de första bilarna och utombordsmotorerna,

till de mera avancerade oljud, som jag såsom ledamot av flygplatsbullen delegationen varit i tillfälle att »avnjuta», när Lansenplanen och Drakarna med sina nya motorer och pådragna efterbrännkammare svingat sig upp från de militära flygfälten. Själv bor jag cirka 70 meter från Europaväg 3 och cirka 5 meter från en lokal matargata, dock utan att i vanliga fall bli nämnvärt störd.

Nej, tanken bakom min interpellation var att få bekräftat, att här har vi inom en nära framtid att vänta oss klara och entydiga bestämmelser om hur höga decibeltal man har skyldighet att tolerera, liksom förslag till skyddsområden som i anledning därav måste utläggas. I brist på sådana besked har lokala myndigheter tvingats manövrera på egen hand och utfärda rådgivande bestämmelser av den art, som jag givit exempel på i min interpellation. 150—250 meter på vardera sidan av en väg ger en för bostadshus död zon på 300—500 meter. Här hindras således glesbebyggelse och görs intrång på mark, där vägmyndigheterna förutom själva vägmärken betalat vägrättsersättning för 0,5—2,0 meter utanför väglänt eller dikeskant; detta fastän väglagen inte medger länsstyrelserna att förbjuda byggnader annat än inom högst 30 meter från vägens mitt. Jag har här inte talat om stadsplanelagd mark, där vissa förpliktelser inträder för kommunen, även om också här betydande kostnader kan orsakas av överdrivet nit, kostnader som kommunerna får stå för.

På grund av § 90 regeringsformen kan vi tyvärr inte diskutera konkreta fall. Av tidsnöd inför stora frågor som väntar på debatt kan jag heller inte alltför mycket fördjupa mig i dessa frågor. Jag väntar mig emellertid bindande lagstiftning så att lokala myndigheter inte skall behöva ta till speciell rådgivning av den art som jag har givit exempel på och som — det kan vi väl vara överens om — inte har stöd i gällande lagstiftning.

Om statliga bidrag eller lån till katastrofdrabbade renägare för inköp av livrenar

Det för mig mest störande i den »rådgivning» som jag lämnat exempel på är att enkla och beskedliga människor finner sig i påfunden medan andra mera tuffa exploatörer klarar sig.

Jag är fullt på det klara med bullerproblemet, även med dess relativitet. Min interpellation vill ha fram legala normer som riksdagen måste få ta ställning till då de kan ha mycket stor betydelse ekonomiskt både för samhället och för den enskilde. Jag vill ha likhet inför lagen, och jag vill ha något så när ensartade bestämmelser mellan olika delar av riket. Att dessa inte kan ligga på det exemplifierade exemplens normer tar jag för givet, ty därmed skulle man ju odugligförklara så gott som alla stora städer och tätorter. Sådana bestämmelser skall således inte vara lokala, personligt eller subjektivt utformade utan objektiva och generella.

Med den programförklaring jag här har gjort kan jag givetvis inte vara särskilt nöjd med det i övrigt mycket trevliga svaret.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Låt mig till en början erkänna min underlägsenhet när det gäller de historiska beskrivningarna av bullret. Exemplet med drottning Desideria var slagkraftigare än de exempel jag gav.

Beträffande den aktuella delen kan jag inte inse att de utfärdade cirkulären eller motsvarande skulle strida mot gällande lag eftersom gällande lag är så pass allmänt formulerad.

Ärenden av detta slag kan ju bli föremål för överklagande i det konkreta fallet. Jag skall inte förlänga debatten men vill ändå nämna att vi har haft åtskilliga sådana konkreta fall uppe till slutlig prövning i kommunikationsdepartementet. I dessa fall har bullersynpunkten varit den avgörande. Jag vill gärna betyga för herr Skärman att vi vid departementets prövning av ärendena allmänt sett har strävat mot en skärpning

av kravet på skyddszoner ur bullersynpunkt. En sådan sak kan självfallet inte genomföras på en gång över hela landet, men det är mot framtiden vi skall se.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om statliga bidrag eller lån till katastrofdrabbade renägare för inköp av livrenar

Ordet gavs därpå till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr *Wanhainens* interpellation om statliga bidrag eller lån till katastrofdrabbade renägare för inköp av livrenar, och nu anförde:

Herr talman! Herr Wanhainen har frågat om jag ämnar vidta åtgärder för att hjälpa de katastrofdrabbade renägarna genom statliga bidrag eller lån för inköp av livrenar.

Som svar på herr Wanhainens fråga vill jag erinra om att Kungl. Maj:t redan låtit vidta en rad åtgärder för att bistå de drabbade renägarna. Sålunda bemyndigades länsstyrelsen i Norrbottens län den 20 januari i år att inom en ram av 400 000 kronor utlämna lån och bidrag för att förhindra katastrofskador bland renar under vintern 1966/67. Kungl. Maj:t har vidare nyligen anvisat ytterligare 725 000 kronor för bidrag till renfoder m.m.

Genom de hjälpaktioner länsstyrelsen i Norrbottens län härigenom i samarbete med arbetsmarknadsmyndigheterna vidtagit har skadeverkningarna kunnat begränsas avsevärt. Enligt vad jag inhämtat har minskningen av renstammen genomsnittligt sett varit relativt måttlig. Enskilda renägare kan dock ha gjort betydande förluster. Länsstyrelsen i Norrbottens län överväger för närvarande olika åtgärder för att förbättra samernas försörjningsmöjligheter.

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Om det skulle visa sig erforderligt med ytterligare stöd på grund av de inträffade skadorna är jag beredd att ta upp denna fråga till prövning.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation. Jag betecknar svaret såsom positivt.

Statsrådet redovisar i sitt svar en rad åtgärder som vidtagits för att förhindra katastrof för renägarna genom att renarna dör svält döden. Jag tror mig kunna uttala samtliga berörda renägarers tacksamhet för de vidtagna åtgärderna från myndigheternas och inte minst från statsrådets sida.

Vintern 1935—1936 var ett katastrofår för renägarna, liksom även förra året. Man kan konstatera att samhällets åtgärder nu varit av en helt annan omfattning och innebär helt andra ekonomiska insatser än vid det tidigare tillfället. Om man hade kunnat förutse den svåra vintern och sätta in åtgärderna i ett tidigare skede, hade möjligen fler renar kunnat räddas. Detta lyckades nu inte beroende på att ingen kunde förutse hurudan vintern skulle bli.

Trots de åtgärder som vidtagits är förlusterna för enskilda renägare sannolikt stora, enligt uppgifter ända upp till 60—70 procent av reninnehavet för en del renägare. För att dessa drabbade renägare skall kunna fortsätta att försörja sig och sina familjer genom renskötsel måste de ha möjlighet att inköpa livdjur för att återställa renhjordens produktion. Många kanske ställer frågan varifrån man skall kunna inköpa dessa livdjur när renstammen så kraftigt har reducerats. Det kan därför upplysas att hela renskötselområdet ej berörts av katastrofen. I norra Finland lär t. ex. samma svårigheter som i Norrbotten ej ha förekommit.

Det finns således möjligheter till en

komplettering av renhjordarna genom inköp av livdjur. Problemet är dock att många av de renägare som drabbats av katastrofen ej har erforderligt kapital för investering i livdjursköp. I detta sammanhang bör samhället träda till med bidrag eller lån. Med det positiva svar jag fått av statsrådet hoppas jag att denna fråga skall lösas genom den av jordbruksministern utlovade prövningen.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 114—116, andra lagutskottets utlåtanden nr 43 och 47, tredje lagutskottets utlåtanden nr 38, 41 och 44—47 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 34.

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels bildande av ett statligt kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet, dels vissa författningsändringar i samband därmed, jämte av propositionerna föranledda motioner.

I detta utlåtande hade bankoutskottet behandlat två Kungl. Maj:ts propositioner, vilka jämte därav föranledda motioner helt eller delvis hänvisats till utskottet.

I *propositionen nr 56*, dagtecknad den 10 mars 1967, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansären den för samma dag, föreslagit riksdagen att bland annat

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för bildande av ett stat-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

ligt kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet,

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av 450 miljoner kronor för bolagets förpliktelser.

Såvitt propositionen avsåge ytterligare ett däri framlagt förslag, angående anslag till teckning av aktier i bolaget, hade den hänvisats till statsutskottet.

Det statliga finansieringsinstitut i form av ett kreditaktiebolag, som föreslagits bli inrättat, skulle hava till uppgift att bidra till finansiering av sådana investeringsprojekt inom näringslivet, som inriktades på rationalisering, strukturanpassning och utveckling. Det egna kapitalet hade vid bolagets bildande föreslagits uppgå till 500 miljoner kronor. Härav borde 450 miljoner kronor utgöra aktiekapital och 50 miljoner kronor tillföras reservfonden.

I *propositionen nr 102*, dagtecknad den 31 mars 1967, hade Kungl. Maj:t vidare, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden och av lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse;

2) lag angående ändrad lydelse av 274 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse;

3) förordning om ändring i reglementet den 28 maj 1959 (nr 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning;

4) förordning om ändrad lydelse av 9 § reglementet den 26 maj 1961 (nr 265) angående förvaltningen av riksförsäkringsverkets fonder;

5) förordning om ändrad lydelse av 2 § reglementet den 25 maj 1962 (nr 401) angående förvaltningen av de allmänna försäkringskassornas fonder för

den obligatoriska och den frivilliga sjukförsäkringen; samt

6) förordning angående ändrad lydelse av 42 § förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor.

De i denna proposition föreslagna författningsändringarna stode till sin huvudsakliga del i samband med det i propositionen nr 56 framlagda förslaget om inrättande av ett statligt kreditaktiebolag. Sålunda hade föreslagits att det statliga kreditaktiebolaget, som avsåges heta Sveriges investeringsbank AB, skulle få rätt att använda ordet »bank» i sin firma. Dessutom hade föreslagits ändring i placeringsbestämmelserna för bland annat allmänna pensionsfonden och försäkringsbolagen för att möjliggöra placering av obligationer m. m., som investeringsbanken utgäve eller utbjöde.

I anledning av propositionen *nr 56* hade väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna nr I:766, av herrar *Axel Andersson* och *Bengtson*, samt nr II:955, av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, vari bland annat hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte

A. 1. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för bildande av ett kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet enligt i motionerna angivna grunder;

3. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av 425 miljoner kronor för bolagets förpliktelser;

B. 1. hemställa i skrivelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte förbättring av kreditmöjligheterna för mindre och medelstora företag upptaga förhandlingar med delägarna i AB Industrikredit och AB Företagskredit om fördubbling av aktiekapitalen i dessa institut för utökning av kreditgivningsskapaciteten samt om andra åtgärder, som i enlighet med vad i motionerna anförts kunde effektivisera institutens kreditgivning;

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

3. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelser å 12 000 000 kronor respektive 6 000 000 kronor att utöver tidigare förbindelser ingå i AB Industrikredits och AB Företagskredits garantifonder;

D. 1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt parlamentarisk utredning och förslag till 1968 års riksdag angående

a) en sådan utformning av kreditgivningen för särskilt riskfyllda och långsiktiga investeringar i näringslivet, att ekonomisk maktkoncentration och monopol så långt möjligt kunde undvikas, innebärande att undersökningen finge omfatta såväl möjligheterna av sådana ändringar i gällande bestämmelser, att nya enskilda kreditinstitut kunde etableras i konkurrens med en under statens medverkan inrättad investeringsbank, som möjligheten av en investeringsbank, som vilade på delägarskap mellan staten och nuvarande kreditinstitut;

b) en liberalisering av gällande bestämmelser

dels i syfte att öka kreditinstitutens långfristiga kreditgivningskapacitet, exempelvis genom större möjligheter att ianspråktaga AP-medel,

dels i syfte att förbättra företagens långfristiga kapitalförsörjningsmöjligheter såväl genom kreditinstitutet som via företagarföreningarna enligt i motionerna angivna grunder;

c) grunddragen i de politiska åtgärder, som behövdes för att öka den samlade kapitaltilgången i landet, i landet, i första hand genom stimulans av enskilt sparande;

d) behovet av ökad självfinansiering i olika företagstyper i enlighet med vad i motionerna angivits;

2) de likalydande motionerna nr I: 767, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 954, av herr *Bohman m. fl.*, vari bland annat anhållits, att riksdagen måtte

I. avslå Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 56 om inrättande av en statlig investeringsbank;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1967 års höstriksdag förslag om ändringar i banklagen m fl. författningar, avseende främst

dels — i syfte att över huvud taget få en bättre fungerande kapitalmarknad —

a) medgivande för affärsbankerna att temporärt innehava aktier för att kunna fungera såsom emissionsinstitut,

b) en översyn av säkerhetsbestämmelserna i syfte att medgiva en friare säkerhetsprövning med större tyngd på företagsekonomiska överväganden rörande företags räntabilitet och allmänna ekonomiska bärkraft, och

c) ett avskaffande av emissionskontrollen;

dels — i syfte att skapa legala förutsättningar för inrättande av ett enskilt refinansieringsinstitut, i motionerna kallat *Näringskredit* —

a) vidgning av den fastslagna inlåningsrätten så att tillskotten till ett nytt kapitalmarknadsinstitut ej måtte inskränka bankernas möjlighet att i önskvärd grad emottaga allmänhetens kassamedel, och

b) komplettering av bestämmelserna med avseende på banks rätt att giva bunden utlåning;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta företaga en översyn beträffande exportkreditfinansieringen i vad avsåge såväl internationell ram och formella regler som tillämpade arbetsformer;

IV. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att AB Industrikredits och AB Företagskredits kreditgivningsförmåga borde underlättas;

VI. b) på kapitalbudgeten för budgetåret 1967/68 till Stiftelsen för industriell forskning och industriellt utvecklingsarbete (SIFU) anvisa ett in-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

vesteringsanslag av 100 000 000 kronor; samt

VII. i övrigt beakta vad i motionerna anförts;

3) de likalydande motionerna nr I: 768, av herr *Werner*, och II: 956, av herr *Hermansson m. fl.*, vari föreslagits att riksdagen skulle bifalla propositionen nr 56 under hänsynstagande till vad i motionerna anförts; samt

4) motionen II: 957, av herr *Ståhl*, vari yrkats,

dels att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om en precisering av den tilltänkta investeringsbankens funktioner på kreditmarknaden och om en utredning rörande samordningen mellan investeringsbankens verksamhet och den ordinarie bankverksamheten, varvid särskilt genom underhandlingar med affärsbankerna förutsättningar skulle skapas för att dessa skulle kunna ingå som delägare och medverkande i investeringsbanken, och

dels att propositionen nr 56 i avbidan på resultatet av den föreslagna utredningen skulle bordläggas till årets höst-riksdag.

I anledning av propositionen nr 102 hade väckts

1) de likalydande motionerna nr I: 824, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 1028, av herr *Bohman m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle

dels avslå Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 102 till

a) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse,

b) lag angående ändrad lydelse av 274 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse,

c) förordning om ändrad lydelse av 9 § reglementet den 26 maj 1961 (nr 265) angående förvaltningen av riks-försäkringsverkets fonder,

d) förordning om ändrad lydelse av 2 § reglementet den 25 maj 1962 (nr 401) angående förvaltningen av de allmänna försäkringskassornas fonder för

den obligatoriska och den frivilliga sjukförsäkringen,

e) förordning angående ändrad lydelse av 42 § förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor;

dels antaga förslaget till förordning om ändring i reglementet den 28 maj 1959 (nr 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning med den ändringen, att 12 § punkten 3 behölle sin nuvarande lydelse;

2) de likalydande motionerna nr I: 825, av herrar *Lundström* och *Torsten Andersson*, samt nr II: 1029, av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Jönsson* i Ingemarsgården, vari hemställt, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 102 måtte besluta ej företaga någon ändring av 274 § punkt 2 i lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte avslå motionen II: 957, såvitt den avsåge uppskov till höstsessionen med behandlingen av propositionen nr 56;

B. att motionerna I: 766 och II: 955, såvitt de avsåge utredning angående behovet av ökad självfinansiering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 766 och II: 955, såvitt de avsåge utredning i syfte att öka kreditinstitutens långfristiga kreditgivningskapacitet och förbättra företagens långfristiga kapitalförsörjningsmöjligheter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 767 och II: 954, såvitt de avsåge författningsändringar i syfte att åstadkomma en bättre fungerande kapitalmarknad, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 766 och II: 955 samt I: 767 och II: 954, samtliga såvitt de avsåge AB Industrikredit och AB Företagskredit, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

F. att motionerna I: 767 och II: 954, såvitt de avsåge översyn av exportkreditfinansieringen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionerna I: 766 och II: 955, såvitt de avsåge utredning angående politiska åtgärder i syfte att öka kapitaltillgången, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att motionerna I: 767 och II: 954, såvitt de avsåge författningsändringar i syfte att skapa legala förutsättningar för inrättande av ett enskilt refinansieringsinstitut, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

J. att motionerna I: 767 och II: 954, såvitt de avsåge inrättande av en stiftelse för industriell forskning och industriellt utvecklingsarbete, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

K. I. att riksdagen med bifall till propositionen nr 56, såvitt nu vore i fråga, och med avslag på motionerna I: 766 och II: 955 samt I: 767 och II: 954, samtliga såvitt nu vore i fråga, måtte

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för bildande av ett statligt kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet enligt de grunder som utskottet i utlåtandet angivit,

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av 450 miljoner kronor för bolagets förpliktelser,

samt

att motionerna I: 768 och II: 956, såvitt de icke besvarats genom vad utskottet i utlåtandet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 766 och II: 955, såvitt de avsåge utredning rörande utformning av kreditgivningen för särskilt riksfyllda och långfristiga investeringar i näringslivet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionen II: 957, såvitt den icke behandlats under punkten A ovan,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att riksdagen med avslag på motionerna I: 824 och II: 1028 samt I: 825 och II: 1029 måtte bifalla propositionen nr 102;

L. att motionerna I: 767 och II: 954, i den mån de, såvitt de hänvisats till bankoutskottet, icke behandlats ovan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. *vid utskottets hemställan under B*,
a) av herrar *Nils Theodor Larsson, Stefanson, Berglund, Börjesson* i Glömminge och *Hylltander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 766 och II: 955, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt parlamentarisk utredning och förslag till 1968 års riksdag angående behovet av ökad självfinansiering i olika företags typer i enlighet med vad reservanterna angivit;

b) av herrar *Akerlund, Enarsson* och *Regnéll*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits;

2. *vid utskottets hemställan under C*,
a) av herrar *Nils Theodor Larsson, Stefanson, Regnéll, Berglund, Börjesson* i Glömminge och *Hylltander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 766 och II: 955, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt parlamentarisk utredning och förslag till 1968 års riksdag angående en liberalisering av gällande bestämmelser i syfte att dels öka kreditinstitutens långfristiga kreditgivningskapacitet, dels förbättra företa-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

gens långfristiga kapitalförsörjningsmöjligheter enligt av reservanternas angivna grunder;

b) av herrar *Åkerlund* och *Enarsson*, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

3. *vid utskottets hemställan under D*, av herrar *Åkerlund*, *Enarsson* och *Regnéll*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under D hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 767 och II: 954, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte i syfte att åstadkomma en bättre fungerande kapitalmarknad förelägga 1967 års höstriktdag förslag om författningsändringar i enlighet med vad reservanternas angivit;

4. *vid utskottets hemställan under E*, av herrar *Åkerlund*, *Nils Theodor Larsson*, *Enarsson*, *Stefanson*, *Regnéll*, *Berglund*, *Börjesson* i Glömminge och *Hylltander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under E hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 766 och II: 955, såvitt nu vore i fråga, och i anledning jämväl av motionerna I: 767 och II: 954, såvitt nu vore i fråga, måtte

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte upptaga förhandlingar med delägarna i AB Industrikredit och AB Företagskredit om fördubbling av aktiekapitalen i dessa institut för utökning av kreditgivningskapaciteten och om andra åtgärder, som i enlighet med vad reservanternas anfört kunde effektivisera institutens kreditgivning,

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelser på 12 miljoner kronor respektive 6 miljoner kronor att utöver tidigare förbindelser ingå i AB Industrikredits och AB Företagskredits garantifonder;

5. *vid utskottets hemställan under F*, av herrar *Åkerlund*, *Nils Theodor Larsson*, *Enarsson*, *Stefanson*, *Regnéll*, *Berglund*, *Börjesson* i Glömminge och *Hylltander*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under F hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 767 och II: 954, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av exportkreditfinansieringen i enlighet med vad reservanternas anfört;

6. *vid utskottets hemställan under G*, a) av herrar *Nils Theodor Larsson*, *Stefanson*, *Regnéll*, *Berglund*, *Börjesson* i Glömminge och *Hylltander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 766 och II: 955, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt parlamentarisk utredning och förslag till 1968 års riksdag angående grunddragen i de politiska åtgärder, som behövdes för att öka den samlade kapitaltillgången i landet, i första hand genom stimulans av enskilt sparande;

b) av herrar *Åkerlund* och *Enarsson*, vilka dock ej antytt sin mening;

7. *vid utskottets hemställan under H*, av herrar *Åkerlund*, *Enarsson* och *Regnéll*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under H hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 767 och II: 954, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte i syfte att skapa legala förutsättningar för inrättande av ett enskilt refinansieringsinstitut förelägga 1967 års höstriktdag förslag om författningsändringar i enlighet med vad reservanternas anfört;

8. *vid utskottets hemställan under J*, av herrar *Åkerlund*, *Enarsson* och

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Regnéll, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under J hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 767 och II: 954, såvitt nu vore i fråga, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för inrättande av en stiftelse för industriell forskning och industriellt utvecklingsarbete i enlighet med vad reservanterna anfört;

9. vid utskottets hemställan under K,

a) av herrar *Åkerlund*, *Enarsson* och *Regnéll*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under K I och K IV hemställa,

K. I. att riksdagen med bifall till motionerna I: 767 och II: 954, såvitt nu vore i fråga, måtte med avslag på motionerna I: 766 och II: 955, såvitt gällde där under punkterna A. 1 och A. 3 föreslagna bemyndiganden, samt motionerna I: 768 och II: 956 avslå propositionen nr 56;

K. IV. att riksdagen måtte

dels i anledning av propositionen nr 102, såvitt nu vore i fråga, och motionerna I: 824 och II: 1028, såvitt nu vore i fråga, för sin del antaga det förslag till förordning om ändring i reglementet den 28 maj 1959 (nr 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning, vilket såsom bilaga 1 fogats till utlåtandet,

dels i övrigt avslå propositionen nr 102 och finna motionerna I: 825 och II: 1029 härigenom besvarade;

b) av herrar *Nils Theodor Larsson*, *Stefanson*, *Berglund*, *Börjesson* i Glömminge och *Hylltander* vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under K I, K II och K IV hemställa,

K. I. att riksdagen i anledning av propositionen nr 56, såvitt nu vore i fråga, måtte med bifall till motionerna I: 766 och II: 955, såvitt nu vore i frå-

ga, och med avslag på motionerna I: 767 och II: 954, punkten I,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för bildande av ett statligt kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet enligt de grunder, som reservanterna angivit,

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av 425 miljoner kronor för bolagets förpliktelser, samt

att motionerna I: 768 och II: 956, såvitt de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

K. II. att riksdagen med bifall till motionerna I: 766 och II: 955, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt parlamentarisk utredning och förslag till 1968 års riksdag angående utformningen av kreditgivningen för särskilt riskfyllda och långsiktiga investeringar i näringslivet i enlighet med vad reservanterna anfört;

K. IV. att riksdagen med bifall till propositionen nr 102, utom i vad den avsåg ändrad lydelse av 274 § 2 mom. lagen om försäkringsrörelse, och med avslag på motionerna I: 824 och II: 1028, utom i vad de avsåg nu nämnda författningsrum, måtte

dels med bifall till motionerna I: 825 och II: 1029 för sin del antaga det förslag till lag angående ändrad lydelse av 274 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse, vilket såsom bilaga 2 fogats till utlåtandet samt finna motionerna I: 824 och II: 1028, i vad de avsåg 274 § 2 mom. nämnda lag, härigenom besvarade,

dels antaga övriga vid propositionen fogade författningsförslag;

Vid utlåtandet funnos därjämte fogade särskilda yttranden av herrar *Nils Theodor Larsson*, *Stefanson*, *Berglund*, *Börjesson* i Glömminge och *Hylltander*

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

1. angående behovet av kapital för projekt av långsiktig, forskningskrävande och produktutvecklande karaktär; samt

2. angående i utlåtandet behandlade frågor i allmänhet.

Herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att vid överläggningen angående förevarande utlåtande jämväl finge beröras statsutskottets utlåtande nr 111 och bevillningsutskottets betänkande nr 48. Yrkanden i anledning av sistnämnda betänkande skulle dock, fortsatte herr andre vice talmannen, framställas först sedan respektive betänkande föredragits.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! I första delen av sina memoarer berättar bankiren Olof Aschberg om hur han med stöd av Landsorganisationens ordförande Herman Lindqvist och andra spetsar i Landsorganisationen och socialdemokratiska partiet startade arbetarrörelsens första bank, Nya banken, för att, som Olof Aschberg säger, småfolkets och arbetarnas insatta sparmedel skulle användas för sådana intressen som gagnade småfolket och arbetarklassen. Det var i maj 1912 som Kungl. Maj:t gav oktroj åt Nya banken, utan att — som det heter i bankoutskottets här föreliggande betänkande — hänsyn togs »till koncentrationstendenser inom banksektorn». Borgarsamhället på sin tid sade inte nej till en arbetarbank, men arbetarregeringen i dag säger nej till en borgarbank.

Olof Aschberg fortsätter sin skildring på följande avslöjande sätt: »Vi kunde emellertid inte leva på skillnaden mellan in- och utlåningsräntan, vi måste vid sidan av den reguljära bankverksamheten göra affärer för att få kostnaderna täckta, en metod som gav anledning till häftig kritik från bl. a. bankinspektionen.» Sådana är hans ord.

Nya banken blev därmed en investeringsbank. Efter att ha överlevt första världskriget försvann banken strax efter dess slut. Tiden för riskbetonade investeringar var över.

Den läxa socialdemokraterna den gången lärde har suttit i under nära 50 år, tills nu den Wickmanska banken för investeringar i näringslivet i dag skall beslutas av riksdagen.

Jag har, herr talman, inledningsvis velat bringa i erinran detta experiment på bankområdet för att kammarens ledamöter skall veta att socialdemokraterna redan i liten skala med egna medel prövat vad de nu med statens medel u. p. a. i jätteformat vill upprepa, jag förmodar i den nog så ovissa förhoppningen att det skall gå bättre denna gång.

Jag skall nu övergå till att granska detta senaste socialiseringsprojekt, detta nya utslag av den statliga företagarlusten som fortsättning på det statliga bevakningsbolaget, aktiebolaget Durox och många andra socialiseringsframstötter. Ty det är ändå just det som det är frågan om: att sträcka ut statens hand över viktiga delar av näringslivet.

Knappast något annat institut än ett sådant som har staten som huvudman och garant kan fullfölja uppgiften att tillgodose föreliggande kreditbehov, sägs det i propositionen. Det är det som skulle bevisas och som enligt högerpartiets mening alls icke har bevisats. Vi gör tvärtom gällande att nuvarande enskilda kreditväsen liksom hittills är i stånd att lösa uppkommande finansieringsproblem för sunda och lönsamma företag. Att det privata kreditväsendet liksom allting annat i näringslivet behöver kompletteras och vidareutvecklas är självklart, och att därvid lagstiftningsregler kan behöva reformeras och politiken på området behöva omläggas eller ändras tar vi i beaktande med våra alternativa förslag. Men det är inte detsamma som att staten skall tillåtas att överta uppgifter, som enskilt näringsliv och enskilda finansinstitut

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

har alla förutsättningar att sköta mycket bättre än staten.

Det är därför jag med stort beklagande nödgas konstatera att de båda övriga borgerliga partierna inte är på samma motståndslinje mot socialiseringspolitiken som högerpartiet är. Mittenpartierna accepterar en investeringsbank med statens medverkan nu omedelbart. Det är ytterligt beklagligt, men det är ett faktum.

Vi har i vårt land under sistförflutna 10 månader upplevt en från utlandet härrörande konjunkturavmattning, som visserligen är svag i jämförelse med många tidigare avmattningar men som ändå träffar ett överkänsligt svenskt näringsliv onödigt hårt.

När den socialdemokratiska regeringen sökt efter botemedel häremot har den pekat på förment organisatoriska brister i finansapparaten. Enligt vår mening är det dock hos en felaktig ekonomisk politik man skall lägga ansvaret, om människorna uppfattar saken så att det skulle vara brist på finansiella resurser, brist på pengar, på kredit och kapital. Man återställer icke en lönsamhet, som gått förlorad, med kredit. Man ersätter icke ett avskräckt sparande med kredit. Man får icke risktagande med kredit. Riskera andras pengar är inte att ta risk. Bristen på lönsamhet sammanhänger med att produktens styckeckostnad överstiger dess pris, bristen på sparande på det ständigt fallande penningvärdet och den högt uppdrivna beskattningen på sparavkastningen, bristen på riskvilligt kapital därutöver på bl. a. den nyligen införda kapitalvinstbeskattningen — allt detta är utslag av den förda ekonomiska politiken.

Pressad av lika högröstade som osak-kunniga vänsterelement kan den nuvarande regeringen beklagligtvis inte hålla sin politik så moderat att den kan låta bli ingrepp i socialiserande riktning i näringslivets organisation. Det är en allvarlig utveckling vi nu är inne i när vi på område efter område av samhällslivet glider åt vänster.

Det förslag om ett statligt kreditaktiebolag som riksdagen i dag skall besluta om har som känt är icke föregåtts av sådan noggrann utredning och prövning som brukar känneteckna viktiga förslag i vårt land.

Jag vill erinra något om gången av detta ärende. Denna ger ett bestående intryck av panikartad behandling. Först i slutet av förra året kom rykten i svang om att något var i görningen. I statsverkspropositionen föreslogs en näringspolitisk fond. Strax efteråt ändrades denna propå till förslag om ett statligt kreditaktiebolag, sedan den s. k. Kraghska utredningen framlagts. Detta skedde på basis av två kortfattade promemorior som inte hade stöd i förslag av den Kraghska utredningen om institutionella förändringar i kreditmarknadens organisation. Varken en näringspolitisk fond eller ett statligt kreditaktiebolag finns ens omnämnda i den utredningen. Denna antyder andra lösningar för kanalisering av AP-medel till bankerna. Remissbehandlingen fick som enda underlag de tvenne promemoriorna men inte Kraghs utredning.

Två månader efter riksdagens sammankomst i januari presenterades en proposition. Sammanlagda tiden för beredning av detta viktiga ärende kan inte ha uppgått till ens tre månader. En grundlig prövning av propositionen på utskottsplanet i riksdagen har förhindrats. Begärda föredragningar i bankoutskottet har voterats ned.

En sak kan slås fast med nithammare. Det är en himmelsvid skillnad mellan det sätt, varpå allmänna pensionsreformen förbereddes med två stora parlamentariska utredningar och en folkomröstning, och det hastverk som riksdagen nu presenterats. Jag jämför med allmänna pensionsreformen på den grund att regeringens talesmän själva vid olika tillfällen gjort jämförelser mellan dessa båda förslag, t. ex. statsminister Erlander i andra kammaren på remissdebattens sista dag.

För att motivera det hastigt påkomna

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

förslaget om det statliga kreditaktiebolaget har storvulna historiska perspektiv lagts på det enskilda svenska näringslivets utveckling. Det är i själva verket ett högt beröm som utdelas åt ett i propogandan ofta missfirmat enskilt företagsystem. Vi tackar men står undrande inför detta starka betonande av en just nu aktuell strukturomvandling, som påstås vara så intensiv och angelägen att staten måste få vara med i dess finansiering.

Det är ett utmärkande drag för ett näringsliv på enskild grund att det alltid befinner sig i omvandling. Den fria liberala marknadsekonomin skiljer sig från den statsdirigerade och reglerade planekonomin genom sin förmåga till strukturomvandling. Om man går till historiens vittnesbörd får man detta bestyrkt. Men det är en ständigt skeende process, och som vi ser saken på vårt håll är det våldsamma överdrifter i propositionens bedömning av strukturförändringen och dennas krav på finansieringsapparaten. På mig verkar det som om författaren skulle ha stirrat sig blind på och låtit sig fascineras av statistiska jämförelser från tidpunkt till tidpunkt med överhoppande av mellanliggande tidrymd så till den grad att han förlorat blicken för att den dynamiska utvecklingen ägt rum successivt i tidskrävande förlopp. Finansieringen av näringslivets fortsatta utveckling bjuder enligt vår mening inte problem av den art som regeringen vill göra gällande. En fri, flexibel och mångsidig kreditmarknad, organiserad på privat grund, är fullt i stånd att lösa de finansieringsproblem som även en snabb strukturomvandling — snabbare och mer omfattande än den nu pågående — kan föranleda. Har man inte tänkt på att i utlandet, t. ex. i Förenta staterna, strukturförändringar av långt större omfattning och en helt annan storleksordning äger rum med stöd av en privat, enskild finansapparat, som dessutom i vissa hänseenden är sämre organiserad enligt min mening än vår genom sin

lokalstatliga bundenhet? Det är inte på organisationen som det är så stora fel som på regeringens ekonomiska politik och i vissa fall gällande lagstiftning. Den privata organisationen av finansväsendet kan anpassa sig till nya uppgifter, och vi föreslår också åtgärder för att underlätta en sådan anpassning. Jag skall strax återkomma därtill.

Som särskilda motiv för ett statligt kreditaktiebolag har anförts att finansieringsinsatser i det enskilda fallet kan bli mycket stora. Vad regeringen därvid har i tankarna är nogsamtidigt för riksdag och allmänhet. Skall vi ta detta på allvar, måste det vara fråga om så stora saker att något liknande hittills icke skådats i vårt land. Något enda exempel har nämligen icke av socialdemokraterna återopats för att något seriöst investeringsprojekt på grund av sin storlek icke kommit till stånd med hittillsvarande finansieringsapparat. Ändå har det rört sig om projekt i halvmiljardklassen och mer. Vad är det för seriösa projekt som skulle ta det statliga kreditaktiebolagets hela aktiekapital i anspråk och som regeringen har i tankarna? Kunde riksdagen inte i dag få åtminstone en antydning därom? Vår bedömning av förslaget skulle inte kunna undgå att ta intryck av sakliga informationer därom.

Enligt vår mening bör man inte bortse från att de små och medelstora företagen i vårt land svarar för större delen av produktion och sysselsättning. Ju mer de stora projekten prioriteras, desto mindre medel står till förfogande för det stora antalet mindre men kanske lönsammare och utvecklingsbara företag.

Det har också antytts i propositionen och utskottsmajoritetens skrivning, att ett samspel skulle underlättas mellan statens styrande verksamhet och det statliga kreditbolagets låneverksamhet. Det är dunkelt tal, men enligt vår mening bör finansieringen av de statliga företagens riskfyllda objekt prövas och beslutas av riksdagen och inte flyttas

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

över till det statliga kreditbolagets slutna direktionsrum.

Enligt högerpartiets mening gagnas inte det fria svenska näringslivet av att staten sträcker ut sin makt över delar av kreditväsendet. Vi yrkar därför avslag på Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 56, och jag ber att få yrka bifall till reservation 9 a vid bankoutskottets hemställan under punkten K i förevarande utlåtande.

Vi har i stället i detta sammanhang aktualiserat, i något större skala, förslag och tankar som redan tidigare i flera år väckts motionsledes i riksdagen, t. ex. om de s. k. återlånen, och diskuterats i den offentliga debatten, t. ex. om inrättande av nya finansieringsinstitut. Vi föreslår att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till sådana författningsändringar på vissa punkter att legala förutsättningar skapas för att inrätta ett enskilt återfinansieringsinstitut i stället för det statliga kreditaktiebolaget. Det är vårt alternativ till socialiseringsprojektet. Vi har gett det arbetsnamnet Näringskredit. Jag skall söka att i korta drag beskriva dess uppbyggnad och arbetssätt.

1) Affärsbankerna inklusive Sveriges kreditbank och Sparbankernas bank skulle tillskjuta grundkapital och garantikapital.

2) Ytterligare medel skulle anskaffas genom upplåning mot negociabla fordringsbevis till sex gånger grund- och garantikapitalets storlek på den allmänna marknaden.

3) AP-fonden, affärsbankerna, sparbankerna, försäkringsbolagen och allmänheten tänken köpa Näringskredits fordringsbevis.

4) Affärsbankerna blir Näringskredits låntagare genom återfinansiering av såväl stora som små kreditbehov, vilka av olika skäl är svåra att tillgodose genom direkt placering på marknaden, särskilt den långa.

5) Kreditbedömningen ligger decentraliserat i affärsbankerna.

6) Bankerna svarar med sitt namn

för återbetalning av återfinansierade lån i Näringskredit på i princip liknande sätt som för lån erhållna i riksbanken.

7) Återfinansierade lån får löpa för samma tid som motsvarande utlåning.

8) Statliga företag jämföras med privata.

9) Näringskredits upplåningsbevis får anses bli fondgilla enligt nu gällande bestämmelser för t. ex. försäkringsbolag och AP-fonden.

10) Näringskredits storlek får anpassas till marknadens förmåga att i fri konkurrens absorbera dess olika upplåningsbevis. De växer alltså harmoniskt in i en vidgande marknad.

11) Riksbanken bestämmer enligt riksdagens direktiv kreditpolitiken.

Utskottsmajoriteten säger att legala förutsättningar för att bilda enskilda kreditaktiebolag redan nu existerar. På papperet är detta riktigt, men när exempelvis Handelsbanken för några år sedan ansökte om att få bilda ett dylikt bolag, beviljade regeringen det inte. Vad som begärs från vårt håll är två specificerade saker på det rättsliga området. Banklagens begränsning av inlåningsrätten behöver för det första vidgas, så att tillskott till ett nytt kapitalmarknadsinstitut från bankernas sida inte reducerar rätten att ta emot allmänhetens kassamedel. För det andra behöver en komplettering ske av banklagens bestämmelser beträffande rätten att ge bunden utlåning på sådant sätt att utlåning, som refinansieras i Näringskredit på samma sätt som görs i fråga om återlånen, läggs utanför den begränsning som gäller för annan bankverksamhet. Utskottsmajoritetens polemik mot vår begäran i detta hänseende, med hänvisning till den ökade men icke i anspråk tagna rätten att ge bunden utlåning, är en ren missuppfattning av vad vi begärt.

Ett privat återfinansieringsinstitut är enligt vår mening vida att föredra framför ett statligt kreditaktiebolag, eftersom nuvarande kreditmekanism då i

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

princip förblir oförändrad och affärsbankernas kreditbedömningsresurser kan utnyttjas som hittills. Den sakkunskap som finns samlad blir då bäst utnyttjad. Det är nog en orealistisk uppfattning att det statliga kreditaktiebolaget skulle kunna, som det heter i propositionen, repliera på kreditinstituten för sin egen mångmiljardverksamhet.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 7 vid utskottets hemställan under H, vilken tillsammans med reservation 9 anger vårt kreditpolitiska alternativ till regeringspartiets och mittenpartiernas delsocialistiska framstöt.

Jag skall också mera kortfattat redogöra för de övriga reservationer som avgivits från vårt håll. Andra talare från högerpartiet kommer att mer ingående behandla vissa av dessa reservationer.

Det råder enighet i bedömningen om att näringslivets självfinansiering gått tillbaka, likaså om att företagens investeringsvilja kan hämmas av en alltför låg självfinansieringsgrad. Däremot går meningarna isär om hur det problemet skall lösas. Vi delar utskottsmajoritetens uppfattning att det i första hand är den internationella konjunkturutvecklingen som avgör om ökade brutovinster skall uppkomma i företagen. Emellertid kan enligt vår mening en hel del göras på skatteområdet. Vi har därför redan i motioner begärt förslag till årets höstriksdag, t. ex. om mervärdeskatt, sänkta marginalskatter, bättre avskrivningsmöjligheter, fullständigare resultatutjämning m. m. — något som majoriteten motsätter sig eller fördröjer. Vad utskottsmajoriteten säger om att självfinansieringen skulle vara ogynnsam för löntagarna finner vi vara absurt. Vi är övertygade om att de anställda väl förstår fördelarna av att ha tillgång till de modernaste arbetsredskap som finns att få. Finansiellt starka företag är första och främsta försvarslinjen för trygghet i anställningen. Regeringspartiet underskattar löntagarnas intelligens, det är min tro.

Mittenpartierna vill ha en utredning till 1968 års riksdag om behovet av ökad självfinansiering. Då vi anser att det är åtgärder som behövs och inte utredningar och det är klart vad som kan göras, anser vi oss inte böra biträda utredningsyrkandet, som vi närmast uppfattar som en försvagning av vår hållning om vi skulle biträda detsamma. Vi biträder alltså utskottets hemställan under B men icke dess motivering. Jag yrkar med detta bifall till reservation nr 1 b.

Beträffande utskottets hemställan under C har herr Enarsson och jag avgivit en blank reservation, betecknad 2 b. Mittenpartierna önskar även här en parlamentarisk utredning och förslag till 1968 års riksdag om liberalisering av gällande bestämmelser för att öka kreditinstitutens långfristiga kreditgivningskapacitet och förbättra företagens långfristiga kapitalförsörjningsmöjligheter. Enligt vår mening skulle tillgodoseende av det syfte det här gäller inverka menligt på tillgången på kort och medellång kredit, som det framför allt är bankernas sak att förmedla, medan hypoteksinstituten redan har möjlighet att ge långfristig kredit.

I nuvarande läge är det enligt vår mening viktigare att tillse att den korta och medellånga krediten inte onödigtvis reduceras. Vi instämmer emellertid i mittenpartiernas uppfattning att något mindre rigorösa krav på realsäkerhet är motiverade. Då vår syn på denna fråga redovisas i reservationen till utskottets hemställan under D, har vi nöjt oss med en blank reservation vid denna hemställan under C. Vi har alltså inget annat yrkande än utskottets.

Reservation nr 3, som är en högerreservation, begär författningsändringar till årets höstriksdag i syfte att få en bättre fungerande kapitalmarknad. Vi önskar få rätt för bankerna att biträda företagen vid utplacering av aktier, med rätt för bankerna till temporärt innehav av aktier, vilket nu är förbjudet utom i vissa undantagsfall. Vi önskar också

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

en översyn av bankernas säkerhetsbestämmelser — som jag nyss nämnde — samt att emissionskontrollen avskaffas. Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Reservation nr 4 vid utskottets hemställan under E är en gemensam borgerlig reservation till förmån för en fördubbling av Industrikredits och Företagskredits aktiekapital och garantiförbindelser. Det är för att underlätta de mindre och medelstora företagens kapitalförsörjning.

Även reservation nr 5 vid F är en gemensam borgerlig reservation och går ut på en begäran om översyn av exportkreditfinansieringen.

Jag yrkar bifall till reservationerna nr 4 och 5.

Vid utskottets hemställan under G har herr Enarsson och jag en blank reservation.

Mittenpartierna önskar här en parlamentarisk utredning och förslag till 1968 års riksdag angående grunddragen i de politiska åtgärder som behövs för att öka den samlade kapitaltillgången i landet i första hand genom stimulans av enskilt sparande. Självfallet biträder vi helhjärtat syftet att stimulera enskilt sparande, men även i detta fall anser vi det vara att försvaga vår ställning om vi skulle krypa bakom en utredning i stället för att kräva åtgärder för att stimulera sparandet.

Vi har vid årets riksdag i ett flertal reservationer till bevillningsutskottets betänkanden påyrkat omedelbara åtgärder för att stimulera enskilt sparande, och vi avser att återkomma med dessa eller liknande krav vid första läglighet. Vi önskar därför inte binda oss vid ett utredningskrav. Vi har heller inget annat yrkande än utskottet.

Vad slutligen gäller reservation 8 vid utskottets hemställan under J avser den en begäran att riksdagen fattar principbeslut om inrättande av en stiftelse för industriell forskning och industriellt utvecklingsarbete med ett anslag av 100 miljoner kronor. En närmare redogörelse för vår syn på denna fråga kom-

mer att lämnas av en annan representant för högerpartiet, varför jag kan nöja mig med att yrka bifall till reservation 8.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Ett av motiven för regeringens förslag till en investeringsbank är den situation som vårt näringsliv råkat i och som i slutet av förra året och början av detta tog sig uttryck i ökade driftsinskränkningar och nedläggande av företag. De svårigheter som vissa branscher, t. ex. textil- och skobranscherna, haft att brottas med under en följd av år har trängt upp i industribranscher som är av väsentlig betydelse för vår export och vårt lands ekonomi.

Socialdemokraterna påstår att orsakerna till dessa svårigheter är att näringslivet inte klarar den strukturrationalisering som är erforderlig för att företagen skall bli slagkraftiga på den internationella marknaden. De skyller dessutom på den internationella konjunkturen. Nu måste staten träda in, menar man, med sin hjälpande hand. Vi måste i denna situation skapa trygghet för sysselsättningen, säger regeringen, och härför behövs nya former för kapitalets fördelning. Regeringen försöker skylla över bristerna i sin egen ekonomiska politik med nya improviserade åtgärder.

Låt mig först, herr talman, framhålla att svårigheterna inom arbetslivet i dag inte i första hand beror på de internationella konjunkturerna, även om de spelar en roll. Svårigheterna inom näringslivet beror i hög grad på den ekonomiska politik som förts av regeringen — en politik som medverkat till att kostnadsnivån pressats upp och lönsamheten för företagen minskat. Möjligheterna att spara i företagen har väsentligt minskat under den socialdemokratiska regeringens maktinnehav. Självfinansieringsgraden har alldeles särskilt minskat under hela 1960-talet, och den nedgången fortsätter.

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Den föränderliga värld vi lever i ställer stora anspråk på företagen. De måste för att kunna följa med i den tekniska utvecklingen snabbt kunna ställa om sina produktionsmedel till rationellare teknik. De måste snabbt fånga upp de nya möjligheter till avsättning av sina produkter som uppstår genom nya behov och önskemål hos kunderna och till de förutsättningar som nya marknader ger. Dessa stora krav på omställning och anpassning motiverar även en hög ekonomisk beredskap inom företagen. Ett företag som tror och vill satsa på en ny teknik, en ny vara eller nya marknadsmöjligheter måste i regel, även om beslutet underbyggs av erforderliga utredningar, ta betydande risker. Det hör till en progressiv företagaranda. En sådan progressiv företagaranda, som är en förutsättning för en gynnsam utveckling av vårt näringsliv, stimuleras av en god tillgång på eget kapital i företaget. Den främjas av en tillräckligt hög självfinansieringsgrad, men företagen drar sig i det längsta för att göra mer eller mindre ovissa förändringar i produktionen och satsa på nya investeringar med lånat kapital. Även av den anledningen är en hög självfinansieringsgrad en produktionsfrämjande faktor. Det har varit en medveten politik från regeringens sida att tvinga ut överskotten ur företagen för att göra dem mera beroende av lånefinansiering. Genom att sedan med olika medel dirigera kapitalströmmarna får regeringen ett fastare grepp om näringslivet. Även i propositionen om investeringsbanken — liksom i bankoutsrottets utlåtande — uttrycker socialdemokraterna ett motstånd mot ökad lönsamhet och därmed en ökad självfinansieringsgrad i företagen, och det är beklagligt. Som skäl mot ökad självfinansiering anger utskottsmajoriteten bl. a. att kreditpolitiken har större möjligheter att påverka investeringsutvecklingen vid en låg självfinansieringsgrad och en hög externfinansiering. Jag tror att detta argument är väsentligt för socialdemokra-

terna. Deras åstundan att dirigera kapitalet och därmed även styra näringslivets investeringar är för dem ett argument för minskat sparande i företagen.

Också ett flertal remissinstanser som yttrat sig över regeringens promemorior om investeringsbanken har hävdad att en förskjutning från självfinansiering till finansiering med lånade medel måste skada investeringsviljan. Så har t. ex. Sparbanksföreningen framhållit att fortsatt nedgång i självfinansieringsgraden med all säkerhet skulle innebära en minskad benägenhet till investeringar inom näringslivet. Detta måste i särskilt hög grad, säger föreningen, gälla de slag av investeringar som avses med regeringsförslaget, exempelvis investeringar i utvecklingsarbete, där den förväntade avkastningen kan ligga i en avlägsen framtid och även vara förhållandevis osäker. Det är uppenbart att de svårigheter som näringslivet nu brottas med, svårigheter som tar sig uttryck i driftsinskränkningar och företagsnedläggelser och i otrygghet inom arbetslivet, beror på minskad lönsamhet, minskade möjligheter till sparande i företagen. Vi anser från folkpartihåll att kravet på trygghet för den anställde å ena sidan och en låg lönsamhet och därmed otillräckliga möjligheter att spara i företagen å andra sidan inte går ihop. Ekonomiskt stabila företag är en säker front mot otrygghet i arbetslivet.

Mittenpartierna har föreslagit en rad åtgärder för att främja sparandet i företagen. Vi har gång på gång yrkat på en reformering av vårt skattesystem som främjar arbetsvilja och sparande. Vår indirekta beskattning, vår omsättnings-skatt och våra punktskatter, missgynnar näringslivets konkurrensförmåga i förhållande till utlandet, och det är angeläget att även denna gång framhålla att vi kräver en allmän skattereform, innebärande en omläggning av den indirekta beskattningen till mervärdesskatt, sänkning av marginalskatten och sänkt inkomstskatt för lägre inkomster. En så-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

dan reformering av vårt skattesystem skulle stimulera arbetsviljan och individuella produktionsinsatser.

Andra åtgärder på skatteområdet för att förbättra näringslivets självfinansiering är ökade möjligheter till resultatutjämning vid beskattning, förbättrade avskrivningsmöjligheter t. ex. på fastigheter som ingår i rörelsen och på maskiner och verktyg.

En orsak till den minskade lönsamheten och otillräckliga konkurrensförmåga är inflationen. Här har vårt land under de senaste åren intagit en tätplats bland industriländerna. Kampen mot penningvärdeförsämringen måste skärpas kraftigt. En effektivare stabiliseringspolitik är en förutsättning för ett ökat sparande, såväl enskilt som inom företagen. Det svenska näringslivets konkurrensförmåga och därmed även tryggheten till arbete är i högsta grad beroende av att politiken inriktas på att hålla inflationen i schack.

Mittenpartiernas krav på en mera aktiv näringspolitik har också under en lång följd av år innefattat en förbättrad kreditförsörjning för näringslivet. Den avtagande lönsamheten och den minskade självfinansieringen inom företagen tillsammans med de ökade investeringar som den tekniska utvecklingen kräver ställer i dag helt andra och större anspråk på vår lånemarknad än bara för några år sedan. Därtill kommer att AP-fonderna får en allt större dominans för kreditförsörjningen. Vi har vid flerfaldiga tillfällen framhållit att trygghet inom näringslivet och trygghet för sysselsättningen kräver att vi har en kreditmarknad som anpassas till utvecklingen både i fråga om behov av kapital och i fråga om inriktning av de investeringar som måste göras men även när det gäller kapitaltillflödet och kapitalmarknadens struktur.

Vi menar att vår lånemarknad är alltför hårt bunden i stela former, vilka har tillkommit i en tid då helt andra anspråk ställdes på kreditförsörjningen och då vi inte hade det tillflöde till kre-

ditmarknaden som vi har i dag. Jag tänker då speciellt på AP-fonderna. En mera effektivt fungerande kreditmarknad bör kunna uppnås genom en liberalisering av bestämmelserna i vår banklag. Bl. a. bör kreditinstitutet ges möjligheter att bevilja lån med mindre stränga krav på realsäkerheter än för närvarande. Kreditbedömningen bör i större utsträckning ta hänsyn till företagets lönsamhet och framtidsmöjligheter. Det finns visserligen redan nu möjligheter för kreditinstitutet att ge s. k. förtroendelån men i begränsad omfattning. Om kreditinstitutet mera kunde satsa på företagets duglighet, på goda idéer och på gynnsamma framtidsprognoser, skulle detta främja näringslivets utveckling. Det är också önskvärt att kreditinstitutet får större möjligheter att bevilja långfristiga tidsbundna lån, som ger företagen bättre förutsättningar att planera sin investeringsverksamhet på lång sikt. Även i det avseendet har förbättringar skett under de senaste åren, men vi anser inte åtgärderna tillräckliga.

Framför allt har vi framhållit hur viktigt det är att åstadkomma nya vägar för en kanalisering av AP-fondernas växande resurser ut till företagen. Vidgade möjligheter för kreditinstitutet till upplåning i AP-fonderna är ett sätt som bör prövas. Den goda spridning över landet som bankernas kontorsnät har samt den värdefulla kännedom och erfarenhet om näringslivet på det lokala planet som finns inom creditsystemet borde kunna utnyttjas bättre för att styra AP-medlen till värdefulla företag, både stora och små. Det bör finnas metoder som ger en effektiv fördelning av kreditresurserna med en garanti för att AP-medlen garanteras riskfrihet i placeringarna.

Näringslivet har vid upprepade tillfällen framfört önskemål om bättre möjligheter till en modernisering av lånemarknaden. Några av bankföreningens förslag har genomförts, men andra av oppositionspartierna och näringsli-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

vet föreslagna åtgärder för att åstadkomma en effektivare kreditmarknad har regeringen tyvärr inte brytt sig om. Det är först nu när de oroande tendenserna i svensk ekonomi med driftinskränkningar och företagsnedläggelser har blivit allt allvarligare som regeringen mycket brådskande funnit sig nödsakad att föreslå åtgärder för att underlätta näringslivets kreditförsörjning. Först presenterades med några få rader förslaget till en investeringsfond i statsverkspropositionen. Detta förslag avlöstes några få veckor senare av ett föga utarbetat förslag till en investeringsbank.

Det som oppositionen framför allt har kritiserat, liksom de remissinstanser som har yttrat sig över promemoriorna om investeringsbanken, är ju tillkomsten av regeringens förslag. Här har regeringen helt avvikit från gängse praxis inom svenskt demokratiskt liv. De frågeställningar som ligger till grund för bankförslaget borde naturligtvis ha blivit belysta i en parlamentarisk utredning, vilken hade kunnat tillgodogöra sig de erfarenheter och den expertis som finns inom näringslivet och kreditväsendet. Det är anmärkningsvärt att regeringen på ett för vår ekonomiska tillväxt så viktigt område som när det gäller näringslivets kreditförsörjning helt har litat på departements-tjänstemännens kunnande och åsikter och isolerat förberedelsearbetet från de erfarenheter och kunskaper som finns ute i samhällslivet i övrigt.

Det var ju inte ens meningen att departementets förslag skulle gå ut på remiss till näringslivets organisationer. Detta skedde först efter påtryckning från oppositionen och näringslivet, och när förslaget sedan presenterades gjordes det i tvännen promemorior som ut-sattes för en mycket skarp kritik. Av 17 remissinstanser ansåg 13 att dessa promemorior inte kunde utgöra underlag för beslut om en investeringsbank. Av de fyra instanser som accepterade promemoriorna anförde tre på olika

punkter kritik mot materialets knapphändighet.

Knappast någonting i det stora problemkomplex som regeringens förslag omsluter kan sägas vara tillfredsställande utrett. Förslaget innehåller inga uppgifter om den tilltänkta investeringsbankens organisation och arbets-sätt. Det enda som kortfattat anges är låneverksamhetens inriktning och i allmänna ordalag hur styrelsen skall vara sammansatt. I verkligheten begär regeringen en fullmakt in blanco att utforma ett statligt institut helt efter eget önskemål.

Mittenpartierna har vänt sig mot de risker för maktkoncentration som en bank av föreslagen typ innebär. Vi har också vänt oss mot att banken skall ha rätt till aktieförvärv; detta skulle kunna utnyttjas för statligt inköp av företag och således för direkt socialisering.

I propositionen hävdar statsrådet Wickman att en statlig investeringsbank inte leder till ökad maktkoncentration utan tvärtom tillför marknaden ett balanserande element. Det måste betyda att investeringsbanken även skall kunna konkurrera med affärsbankerna. Låt mig då först säga att när det gäller affärsbankernas del av kreditmarknaden äger ju staten en storbank som torde utgöra en betydande konkurrensfaktor. Den verksamhet som utövas av sparbankerna, postbanken och kreditinstitut i övrigt förtjänar också att nämnas då man bedömer konkurrenssituationen, liksom att kreditmarknadsutredningen — som beräknas vara färdig med sitt arbete i år — har till uppgift att belysa kreditmarknadens struktur och avgränsningsproblem. Det är väl denna utrednings uppgift att även föreslå åtgärder för en balanserad konkurrens på kreditmarknaden.

Vi finner det uppenbart att en helstatlig investeringsbank som skall vara allennarådande över de stora investeringsklumparna, för att citera mittenpartiernas motion, innebär en total maktkoncentration på detta område.

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

I sin motion, liksom i reservation 9 b, har mittenpartierna yrkat på en skyndsamt parlamentarisk utredning och förslag till 1968 års riksdag angående utformningen av kreditgivningen för särskilt riskfyllda och långsiktiga investeringar i näringslivet. Det är bl. a. nödvändigt att i en sådan utredning belysa följande frågor:

Hur stort är behovet av långsiktig och riskbärande kreditgivning inom olika delar av näringslivet och i olika typer av företag?

Hur skall en investeringsbank vara organiserad mera i detalj för att möta de lånebehov, som det kan ankomma på den att tillgodose, och vilka riktlinjer skall gälla för bankens placeringspolitik?

Vi menar att utredningen skall ha till huvuduppgift att finna en utformning av ifrågavarande kreditgivningsverksamhet som så långt det är möjligt undviker maktkoncentration och därmed förenade risker för maktnissbruk. I reservationen visas på olika vägar för en sådan lösning. Man kan tänka sig inrättandet av nya enskilda kreditinstitut som kan konkurrera med en investeringsbank upprättad under statlig medverkan.

Om den saken säger utskottet på sid. 22 i utlåtandet att rättsliga förutsättningar för en sådan åtgärd redan nu föreligger. Ja, visst finns det väl rättsliga förutsättningar att starta kreditinstitut med bankinspektionens medgivande; men det finns icke rättsliga förutsättningar att starta ett institut som på samma villkor konkurrerar med en statlig investeringsbank av den utformning regeringen föreslagit. Ett privat kreditinstitut är underkastat banklagens bestämmelser om säkerheter och har således inte den frihet i kreditbedömning och beträffande långivningens långfristighet, som den föreslagna investeringsbanken avses få. Det är inte fråga om konkurrens på lika villkor.

Ett alternativ som herr Kollberg föreslagit i sin reservation i riksbanksfull-

mäktige och som herr Ståhl tagit upp i en motion i andra kammaren är ett kreditinstitut som grundar sig på delägarskap mellan staten och kreditmarknaden, t. ex. samma form som AB Industri kredit och AB Företagskredit. Den ekonomiska intressegemenskap mellan staten och kreditväsendet som en sådan lösning skulle innebära skulle tillföra den nya kreditgivningen den erfarenhet och det kunnande om företagen och deras kreditbehov som finns inom näringslivet. Den skulle också bättre än ett helstatligt institut ge möjligheter till en koordinering mellan det nya institutets stora krediter för mera riskbetonade investeringar och utvecklingsprojekt å den ena sidan och bankernas konventionella lån för t. ex. rörelsekrediter å den andra. Även det alternativet bör utredas varvid näringslivets och bankernas intresse för en aktiv medverkan bör undersökas. Även frågan om ett refinansieringsinstitut av den art som föreslås i högermotionerna kan övervägas.

En viktig fråga för utredningen bör vara hur en statsgaranti skall utformas för att täcka de risker som kan uppstå med den mera riskbetonade inriktning som även de av oss föreslagna alternativa instituten kan komma att få.

Den tekniska och ekonomiska utvecklingen och den minskade lönsamheten gör det enligt vår mening angeläget att skapa nya kreditgivningsmöjligheter i projekt av långsiktig och riskbärande karaktär. I mittenpartiernas motion framhålles att den akuta situationen inom näringslivet och på arbetsmarknaden motiverar omedelbara åtgärder. Därför, menar vi, bör en bank nu inrättas som successivt kan inpassa sin verksamhet på kreditmarknaden. Under tiden som banken utvecklas bör frågan om dess permanenta utformning efter de riktlinjer som tidigare här har angivits utredas, liksom även frågan om andra former på kreditmarknaden som är avsedda att främja näringslivets kapitalförsörjning.

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Vi föreslår en bank med ett aktiekapital på 425 miljoner kronor och en reservfond på 45 miljoner kronor. För ändamålet bör således anvisas ett investeringsanslag på 470 miljoner kronor. Fullmäktige i riksgäldskontoret bör beordras att ikläda staten en garanti intill ett belopp av 425 miljoner kronor för bolagets förpliktelser.

Vi anser att det för det första årets verksamhet, som det nu är aktuellt att dra upp riktlinjerna för, torde vara tillräckligt att medge en så stor upplåningsrätt för investeringsbanken att dess totala utlåningskapacitet blir 1,5 miljard kronor. Banken bör stå under tillsyn av bankinspektionen. Banken skall inte ha rätt att förvärva aktier, och verksamheten skall ha en samhälls-ekonomisk och affärsmässig inriktning. Banken skall ha till syfte att medverka till en långsiktig höjning av produktiviteten inom näringslivet. Någon subventionering skall ej få förekomma. Det nya kreditinstitutet skall kunna ge ett lån utan alltför stränga krav på formella säkerheter, men s. k. blancokrediter skall dock inte få beviljas till högre belopp än hälften av bankens aktiekapital. Banken skall kunna medverka till emissioner på samma villkor som gäller för andra kreditinstitut. Avgörande för bankens medverkan i viss långivning skall vara bedömningen av projektens art, inte företagets storleksordning. Utvecklingskraftiga mindre och medelstora företag skall således få nytta av den nya banken på samma villkor som större företag. Vi finner det naturligtvis angeläget att ett gott samarbete kommer till stånd mellan staten, näringslivet och kreditmarknaden i den nya banken, och därför är det av stor vikt att representanter för arbetsmarknad och näringsliv och kreditväsende ingår i den nya bankens styrelse.

Herr talman! Det är alldeles klart att utvecklingen inom näringslivet och strukturomvandlingen i framtiden kommer att drabba många enskilda personer liksom nu är fallet. Det finns många

aktuella exempel som visar att strukturomvandlingen inom många branscher leder till friställande av arbetskraft.

Vi anser fördenskull att det är nödvändigt att satsa på arbetsmarknadspolitiken. Detta kommer en annan representant för folkpartiet senare att tala om. Vi anser det också nödvändigt att, samtidigt som nya vägar för kapitalförsörjningen skapas, också tillse att människorna i största möjliga utsträckning får sysselsättning på de orter och platser där företag läggs ned.

Det är nödvändigt att understryka angelägenheten av att näringslivets strukturomvandling kan genomföras utan att vissa områden i vårt land drabbas av sysselsättningssvårigheter. Företagsnedläggelser kan leda till att orter och bygder med god tillgång till bostäder, skolor och serviceanläggningar förlorar det ekonomiska underlag som behövs för denna servicens fortbestånd.

Strukturpolitiken måste därför enligt vår mening kombineras och samordnas med en aktiv lokaliseringspolitik. Det är uppenbart att de medel som nu ställs till lokaliseringspolitikens förfogande är otillräckliga. Det är nödvändigt att förslag om utvidgning av totalramen för lokaliseringlån och för investeringsbidrag framläggs snarast möjligt och senast till innevarande års höstriktsdag.

Herr talman! Låt mig slutligen säga några ord om de mindre och medelstora företagens situation i dagens näringsliv.

Det är anmärkningsvärt att man i den ekonomiska debatten kring investeringsbanken nästan enbart har talat om stora företag och oftast glömt de mindre och medelstora, som dock gör en betydande insats i en modern industristats ekonomiska liv. Man gör sig skyldig till en felaktig generalisering när man ofta sätter likhetstecken mellan stordrift och lönsamhet och mellan mindre företag och orationell drift. Den tendens till gigantomani som präglar den ekonomiska debatten i vårt land

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

medför en undervärdering av de små enheternas konkurrenskraft.

I dag svarar i vårt land de mindre företagen med under 50 anställda per enhet för ungefär 30 procent av produktionen inom industri och hantverk. Det är en siffra som korresponderar väl med näringsstrukturen i de stora industristaterna, t. ex. USA och Västtyskland.

En bearbetning av statistiska centralbyråns industristatistik visar att effektivitetsökningen inom de mindre företagen under tioårsperioden 1954—1964 var procentuellt starkare än inom övriga grupper. Det finns naturligtvis fortfarande utrymme för väsentliga produktionshöjningar, men detta förutsätter att en investeringsfrekvens som präglat tidigare år kan upprätthållas även i fortsättningen. Undersökningar visar även att lönsamheten inte avviker särskilt mycket mellan olika grupper av företag, t. ex. mellan stora och små enheter.

Det är nödvändigt att de mindre och medelstora företagen får en kapitalförsörjning som motsvarar deras produktionsinsats. Så är inte fallet just nu. Statistiken visar att den totala utlåningen till mindre och medelstora företag inom industrin år 1965 uppgick till 1,9 miljard kronor eller 15 procent av den totala utlåningen till industrin i vårt land. Samtidigt svarar de mindre och medelstora företagen för 22 procent av hela produktionens förädlingsvärde.

Det föreligger således en disproportion mellan kreditflödet till dessa företag och deras produktiva insatser. Denna disproportion kan i kronor uppskattas till ungefär en miljard.

I mittenpartimotionen liksom i reservation 4 har framhållits att de mindre och medelstora företagens investeringsbehov måste beaktas inom såväl den nya kreditgivningsformen som den kreditgivning vilken är särskilt inriktad på dessa företag. AB Industrikredits och AB Företagskredits utlåningskapacitet bör ökas genom en fördubbling av aktiekapitalet, och dessutom bör företa-

gareföreningarnas utlåningsmöjligheter ökas väsentligt. I motionen har föreslagits att sex miljoner kronor reserveras för en fördubbling av ifrågavarande kreditinstituts aktiekapital och 24 miljoner kronor anslås till hantverks- och industrilånefonden, varur företagareföreningarna får sin upplåning att sedan fördelas bland de mindre företagen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1 a, 2 a, 4, 5, 6 a och 9 b.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Den investeringsbank som vi diskuterar i dag kan ju komma att bli ett institut av mycket stor betydelse i svenskt näringsliv. Vi vet inte så mycket om det nu, men vi kan nog våga en gissning i den riktningen. Fakta omkring detta ärende är relativt sparsamma, och ämnet är inte av så stort omfång, så vi kan få lyssna till många upprepningar i dagens debatt.

Vi i mittenpartierna är fullt eniga om linjerna, och med den utomordentligt fullständiga redovisning som herr Stefanson nyss har lämnat kan jag för min del vara desto mera kortfattad. Men även jag kommer naturligtvis tillbaka till ett mycket centralt ämne i denna debatt, och det är självfinansieringen. Från slutet av andra världskriget — i mitten av 1940-talet — fram till början av 1960-talet ägde en mycket snabb utbyggnad och rationalisering rum i det svenska näringslivet. Denna gynnsamma utveckling grundade sig inte minst på de möjligheter till självfinansiering som företagen då hade. Självfinansieringen i sin tur byggde i hög grad på den generösa avskrivningspolitik som statsmakterna godtog under denna tid, liksom också på ett över huvud taget mycket mera näringsvänligt politiskt ekonomiskt klimat än det nuvarande.

Perioden är slut sedan några år tillbaka. Möjligheterna till självfinansie-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

ring är praktiskt taget utplånade. De är i varje fall numera mycket små. Intresset för risktagande och utvecklingsarbete har därigenom försvagats i mycket hög grad. Bilden är i dag en helt annan än för några år sedan. Den karakteriseras av permitteringar och företagsavvecklingar i olika former. Bilden har drag av misströstan och resignation inför något som synes många omöjligt. Regeringen talar om strukturrationaliseringen. Visst har vad som sker inom näringslivet i dag drag av strukturrationalisering, men det är inte bara en önskvärd strukturrationalisering, utan dessutom är det någonting annat som försiggår, där regeringen inte på något sätt kan spela rollen av den oskyldige. Regeringen kan med fog misstänkas för att planmässigt vilja urholka företagens ekonomiska styrka för att som herr Stefanson nyss uttryckte det försvaga den enskilda företagsamheten och dess förutsättningar samt göra företagsamheten beroende av de lånemöjligheter som regeringen i sista hand förbehåller sig att ta styrningen av. Det instrument som vi i dag är i färd med att skapa kan naturligtvis tänkas spela en roll i detta sammanhang.

Det ekonomiska klimatet har blivit mycket kärvare. Om vi ser på hur företagen har det, så är det klart att om man bortser från de sociala kostnaderna för näringslivet — som vi själva varit med om att besluta och som ingen erinran skall resas emot, ehuru de genom våra beslut i mycket hög grad kommit att stegras för företagen — är det framför allt fjolårets arbetsmarknadsavtal som är orsak till dagens svårigheter. Genom dessa arbetsmarknadsavtal har för mycket blivit uttaget. Det hjälpte inte ens att finansministern själv försökte varna parterna för dessa för stora uttag. Vi vet att chefen för rikets finanser gjorde det. Han varnade dem. Men det hjälpte som sagt inte. Därför är det också följdsligt att finansministern i sitt nu av riksdagen godkända förslag höjt omsättningsskatten och beskurit

konsumtionen med 500 miljoner kronor. Det är 500 miljoner kronor i år och nästa år som kan överföras till investeringssidan.

För en sådan överföring hade givetvis flera vägar varit möjliga att välja. Regeringen valde plötsligt att överföringen skulle ske först via en fond, och senare kom det nu föreliggande förslaget om skapandet av en investeringsbank. Efter år av föga näringsvänlig regeringspolitik fick regeringen plötsligt ambitionen att uppträda som näringslivets store räddare.

Det sades av herr Åkerlund för en stund sedan att han beklagade att de båda övriga borgerliga partierna inte ställde upp i paraden tillsammans med högerpartiet. Jag antar, herr talman, att regeringen gör samma beklagande, ty utan tvivel är regeringen missnöjd med mittenpartiernas uppträdande i denna fråga. Önskemässigt har ju högern ändå, iförd vackra kläder, ställt upp till parad på önskat sätt och sagt ett bestämt nej. Vi däremot trilskas när det gäller att gå med på vägen, och det är störande. Det hade varit önskvärt att alla hade gjort som herr Åkerlund. Jag är övertygad om att finansministern innerst inne tycker så.

Denna överföring av de medel som vi tar från konsumtionen kunde vi gjort även på andra sätt än det regeringen nu föreslagit. En förstärkning av budgeten och återhållsamhet med statens egna lånebehov skulle ju också ha kunnat ge näringslivet större lånemöjligheter och större finansiellt utrymme. Andra vägar fanns också — men det skall jag inte uppehålla mig vid längre. Vi har emellertid klart för oss att den nya banken ingalunda skapar några nya resurser — den kan endast förmedla befintliga resurser till företagsamheten.

Herr talman! Med hänsyn till näringslivets för dagen stora behov att få omedelbar tillgång till riskvilligt kapital och att snabbt få detta behov tillgodosett säger vi inom centerpartiet liksom folkpartiet ja till grundandet av

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

denna investeringsbank. Det är då inte fråga om något provisoriskt beslut — såsom man har försökt att tolka det hela — utan enligt vår mening är beslutet definitivt.

Men, herr talman, utredningstiden har varit för kort och förberedelserna är mycket improviserade och bristfälliga. Vi föreslår just därför en utredning om en mera slutgiltig utformning, vilken skall ske under bankens första år. Vi menar exempelvis att frågan bör hållas öppen huruvida banken skall vara hel- eller halvstatlig och huruvida vi skall ha ytterligare en näringslivets bank, som skall konkurrera på lika villkor. Den statliga bankens definitiva storlek bör därför fastställas senare. Vi tillstyrker också att denna investeringsbank skall stå under bankinspektionens tillsyn.

Utredning behövs. Regler måste också utarbetas för bankens verksamhet. Propositionens innehåll härutinnan är ju — som alla uppmärksammat — mycket knapphändigt, och ingen är blind för att möjligheter föreligger och att, herr talman, avsikter *kan* förefinnas att använda banken som ett nyvordet instrument för näringslivets socialisering. Sådan socialiseringspolitik anser vi bör förhindras. Vi vill därför inte heller vara med om att det skall vara tillåtet för banken att göra uppköp av aktier.

Vi vill alltså ha en skyndsam parlamentarisk utredning och beslut av 1968 års riksdag. Som riktlinje för utredningen bör gälla att monopolisering undvikas, att effektivitet och affärsmässighet främjas, att maktbalans skapas i en halvstatlig bank eller också att konkurrens åstadkommes mellan olika institut. Vidare bör banklagstiftningen liberaliseras. Existerande kreditinstitut av olika slag bör få ökade möjligheter att konkurrera när det gäller långfristiga tidsbestämda lån.

Vi får inte heller glömma att en betydande del av företagsamheten i vårt land representeras av de mindre och

medelstora företagen — de får inte komma bort i sammanhanget. Vi vill därför att kreditgivningskapaciteten hos redan existerande institut, nämligen AB Industrikredit och AB Företagskredit, i det aktuella läget skall ökas genom en fördubbling av aktiekapitalet. Vidare bör hantverks- och industrilånefonden förstärkas med 24 miljoner kronor. Vi önskar också understryka, att näringslivets möjligheter till självfinansiering åter bör förbättras genom bl. a. ökade möjligheter till resultatutjämning, förbättrad avskrivning och ett borttagande av omsättningsskatten på investeringar i näringslivet. Vi vill också i detta sammanhang som vår mening framhålla, att resurserna inom lokaliseringspolitikens måste förstärkas.

Slutligen måste kampen mot penningvärdeförsämringen fortsättas och skärpas. Jag vill än en gång erinra finansministern om mittenpartiernas förslag om en rundabordskonferens, där ramarna för de fria avtalsslutande marknadsparterna kan överblickas. Med sin expertis borde de kunna ta reda på dessa själva — och vem vet, kanske de rent av gör det. De krafter som styr på detta fält är för starka för att mäktiga ledare skall kunna hålla kraven inom vettiga gränser.

Vad vi tar ut för mycket i form av löner, för med sig en penningvärdeförsämring på sikt. Jag vill gärna ge en blomma åt finansministern för att han i det stycket vågat uppträda och öppet säga ifrån. Jag vill endast beklaga att han inte kunnat bli åttlydd. Ett fast penningvärde är någonting utomordentligt värdefullt för ett land, en tillgång som vi alla har samma starka intresse av att vilja försvara.

Vad jag hittills anfört — och ytterligare finns att tillägga — finns allt redovisat i mittenpartiernas reservationer. Jag ämnar yrka bifall till ett antal reservationer. Jag skall inte förklara vad varje reservation innehåller — det kan överlätas till enskilt studium — men de reservationer jag nu ber att få yrka

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

bifall till är 1a, 2 a, 4, 5, 6 a och 9 b, av vilka reservationerna 4 och 5 biträddas även av högerpartiet.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Det torde inte finnas någon större anledning att här gå in på de utvecklingstendenser i den svenska ekonomin, som utgör bakgrunden till propositionens förslag om inrättande av en statlig investeringsbank. Dessa tendenser har mycket utförligt beskrivits i propositionen. Även i flera av motionerna lämnas beskrivningar, som i många avseenden stämmer väl överens med propositionens bedömningar.

Jag förstår herr Åkerlund, som så kraftigt uttryckte sin besvikelse över att oppositionen saknade möjligheter till ett gemensamt uppträdande i denna för vårt land mycket stora fråga. Det är en väsentlig skillnad på tongångarna i herr Nils Theodor Larssons anförande och de negativa tongångarna hos herr Åkerlund.

Det torde redan vara väl känt för kammarens ledamöter att de olika analyser av de samhällsekonomiska utvecklingstendenserna, som gjorts, har lett till en grundläggande slutsats, som är gemensam för alla bedömare, nämligen att åtgärder måste vidtas för att klara finansieringen för näringslivets framtida investeringar. Det förefaller också vara gemensamt för de flesta bedömare, att man nu måste skapa metoder för att i ökad utsträckning kanalisera AP-fondens medel till näringslivet.

En fråga som har tilldragit sig ett betydande intresse i debatten kring näringslivets finansieringsproblem är i vilken grad investeringar bör finansieras med egna medel, d. v. s. hur hög självfinansieringsgraden bör vara. Utskottsmajoriteten är givetvis väl medveten om att en alltför låg självfinansieringsgrad kan minska företagets investeringsvilja. I särskilt hög grad kan det komma att hämma utvecklingen av nya produkter och produktionsmetoder.

En sådan utveckling skulle medföra allvarliga risker för en minskning av framstegstakten. En grundläggande förutsättning för fortsatt expansion av vårt näringsliv är en gynnsam lönsamhetsutveckling. Det är vi säkert alla överens om. Vinsterna kan inte få sjunka så, att självfinansieringsgraden hotar att underskrida den punkt, där företagets investeringsvilja börjar svikta. Tankegångar av denna art har legat bakom utskottsmajoritetens skrivning i dessa frågor.

Å andra sidan tycker vi inom utskottet att den del av oppositionen, som yrkar på att självfinansieringsgraden skall höjas, gjort det väl enkelt för sig. Självfinansieringsgraden kan inte direkt påverkas av ekonomisk-politiska åtgärder. Företagens behållna vinster beror ju i första hand på konkurrensförhållanden, vilka bara indirekt kan påverkas av ekonomisk-politiska åtgärder.

De politiska åtgärder som i första hand skulle kunna komma i fråga vore skattesänkningar för företagen. Det är dock inte alls säkert att skattesänkningar skulle leda till ökad självfinansiering, eftersom en ökning av de behållna vinsterna kan medföra krav på större utdelning och krav på större lönehöjningar från de anställda. Utskottsmajoriteten är alltså inte fullt så optimistisk i fråga om möjligheterna att höja självfinansieringsgraden som vissa delar av minoriteten är.

Även om man inom utskottsmajoriteten till fullo inser betydelsen av en tillräckligt hög självfinansieringsgrad, kan det också anföras argument mot en alltför hög nivå. Mycket talar t. ex. för att kapitalet i högre grad kommer att tillföras expansiva företag och branscher, om fördelningen sker via kreditmarknaden, där olika anspråk får konkurrera med varandra. Ur fördelningspolitiska synpunkter skulle säkerligen en olycklig utveckling kunna komma till stånd om man ökade vinsternas andel i produktionsresultatet på lönerns bekostnad.

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Det är angeläget att framhålla att utskottsmajoriteten på intet sätt underskattat de problem som en alltför låg självfinansieringsgrad skulle medföra.

Det skulle, herr talman, föra för långt att här gå in på alla de förslag som framförts som alternativ till den statliga investeringsbanken. För övrigt kommer andra talare här i debatten att framföra olika aspekter på de olika förslagen.

Oppositionen har fört fram en lång rad förslag till ändringar av gällande banklagstiftning, och det är möjligt att en del av dem skulle kunna vara nyttiga komplement till investeringsbanken. Utskottsmajoriteten har emellertid inte ansett det välbetänkt att nu föranställa om ändringar i lagstiftningen på det sätt som oppositionen föreslagit. Vi tror att man därigenom på ett olyckligt sätt skulle föregripa det utredningsarbete som redan pågår inom detta område. En mycket högt kvalificerad utredning med representanter för bl. a. bankväsendet, sparbankerna och försäkringsbolagen utreder dessa frågor. Den beräknas bli klar med sitt förslag före detta års slut.

I detta sammanhang kan det också vara lämpligt att påminna om att bankoutskottet så sent som i höstas behandlade vissa förslag, som gick ut på att man borde ändra grunderna för bankernas kreditbedömning så att mindre vikt lades på tillgången av realsäkerheter och i stället större hänsyn togs till företagsledningens kvalitet, företagens finansiella planering o. s. v. Utskottet avstyrkte enhälligt dessa förslag med hänvisning till kreditinstitututredningen.

Oppositionen har enats om att föreslå att förhandlingar skall upptagas med de icke statliga delägarna om en fördubbling av aktiekapitalet i AB Industrikredit och AB Företagskredit. Syftet skulle vara att öka dessa företags utlåningskapacitet.

Utskottsmajoriteten instämmer i och för sig i att kreditgivning genom dessa företag kan vara ett bra sätt att främja

de mindre och medelstora företagens utveckling; utskottsmajoriteten är övertygad om att de mindre och medelstora företagen ofta erbjuder en effektiv produktionsform. Det är väl ingen tvekan om att de mindre och medelstora företagen även i framtiden har en mycket viktig funktion att fylla i vårt näringsliv.

När ändå majoriteten ställer sig tveksam till nyttan av att öka aktiekapitalet i AB Industrikredit och AB Företagskredit beror det alltså inte på någon negativ inställning till de mindre och medelstora företagen. Vår tveksamhet beror på det enkla faktum, att båda företagen i dagsläget har en betydande utnyttjad utlåningskapacitet. Det är mycket svårt att inse, vilken praktisk nytta det skulle ha att nu ytterligare öka denna marginal av utnyttjad kapacitet.

Man kan i detta sammanhang också peka på ytterligare förslag med samma innebörd. Ett exempel är förslaget om att bankernas rätt att ge bundna lån skall utvidgas. En mycket väsentlig liberalisering i denna riktning företogs redan 1965. För närvarande har bankerna författningsmässigt en ram på mycket stora belopp för sådana lån, och man måste här konstatera att en mycket liten del av denna ram hittills har utnyttjats. Man kan då fråga sig vad det skulle fylla för ändamål att ytterligare öka denna utnyttjade ram.

Det torde inte vara nödvändigt att här närmare gå in på de motiveringar, som ligger bakom utskottsmajoritetens tillstyrkande av propositionens förslag om inrättande av investeringsbanken. Majoriteten har funnit propositionens motiveringar övertygande och har redovisat sina överväganden i utlåtandet.

Högern har i sin reservation formulerat ett i och för sig sammanhängande alternativ, som enligt vår mening är mindre effektivt. Värt att notera i sammanhanget är att högern avstyrker förslaget om investeringsbanken bl. a. med hänsyn till kreditinstitututredningens arbete. Samordning borde enligt reser-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

vanterna ha skett med denna utredning. I ett annat stycke förordar man emellertid författningsändringar som också, enligt min mening, helt faller inom kreditinstitututredningens uppdrag.

Om högern således i sin reservation har ett alternativ till Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av ett statligt kreditaktiebolag, torde det vara ganska svårt att använda samma omdöme då det gäller mittenpartiernas förslag i deras reservationer. Inrättande av ett kreditinstitut för långfristiga krediter på ett år, och med en utlåningskapacitet på 1,5 miljard kronor har åtminstone jag mycket svårt att förstå innebörden av. Vilka resultat skulle man i det avseendet ha möjligheter att nå?

Med hänvisning till att flera av utskottets ledamöter senare under debatten kommer att vidröra olika frågeställningar ber jag, herr talman, helt kort att med det sagda få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Låt mig inledningsvis försöka formulera högerpartiets inställning till vad som är — och enligt vår mening skall vara — statens roll dels i förhållande till näringslivet och dels i förhållande till de många människor som är anställda i industri och företagssamhet och som där har sin bärning.

Gentemot den enskilda människan har staten ett *direkt* ansvar, ett ansvar för hennes trygghet, för hennes rätt till en ökande andel av välbefinnandet och för hennes rätt till en säker och meningsfull sysselsättning. I förhållande till näringslivet är statens ansvar *indirekt*, ett ansvar för den formella ram och det ekonomiska klimat inom vilket företagandet sker. Staten har lagstiftningsmakten och staten är ansvarig för den ekonomiska politiken. Staten har sålunda, och skall ha, ett avgörande indirekt inflytande på all ekonomisk aktivitet i vårt land.

Ökat direkt statligt företagande lik-

som direkt statlig dirigering av kapitalströmmarna är däremot inte någon statlig uppgift enligt vår mening och kan bli ett hot mot välbefinnandets utvecklingen, helt enkelt därför att ett sådant ingrepp från samhällets sida kan lägga band på den naturliga utvecklingskraft, den vilja till initiativ och risktagande, som är det fria näringslivets natur och som hitintills i en fri marknadsekonomi fört Sverige fram till att bli en av världens mest framgångsrika industrinationer.

I årets förstamajtal har regeringens förslag om en statlig investeringsbank spelat en dominerande roll. Inte oväntat, kan man tillägga, eftersom banken i sig själv är en politisk demonstration av en regering, som framför allt på det ekonomiska området dokumenterat sina misslyckanden och som måste ta till politiska undanmanövrer för att dölja vad som brister i den förda politiken. Den som har tagit del av den reviderade finansplan som riksdagen skall diskutera i nästa vecka behöver ju inte tveka om de politiska bevekelsegrunderna. Det kan inte vara tilltalande, det förstår jag, finansminister Sträng, att behöva framlägga ett så skralt bokslut för förra året — det valår, då regeringen försökt få väljarna att inse att socialdemokratien även på den ekonomiska politikens område var bäst i världen.

Om statsbankens politiska bakgrund vittnar inte enbart dess tidigare här i dag omvittnade extraordinära tillkomster utan också — och kanske främst — de mångskiftande och ofta motstridiga egenskaper som tillskrives detta kreditinstitut. Den som har tagit del av alla uttalanden som har gjorts från den tidpunkt då banken ännu befann sig på fondstadiet och till årets förstamajtal finner, att regeringen har sökt presentera en högst mångfacetterad men också ogripbar s. k. bank. Det har faktiskt förelegat betydande skillnader i uppläggningsen när statsbanken presenterats av statsråden Sträng och Wickman i skilda föredrag inför arbetsmarknadens par-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

ter och inför näringslivets företrädare och när den presenterats i politiskt-taktiskt broschyrmaterial. Det handlar visserligen om samma kreditinstitut, men det politiska konststycket består däri, att inför de moderata i samhället låta banken framstå såsom ett uttryck för handlingskraft och att på den sviktande vänsterkanten låta den sia om en socialistisk morgonrodnad.

Det är emellertid förståeligt att regeringen nu vill skjuta fram bankfrågan. När konjunkturerna har försämrats har våra inhemska kostnadsstegringar, som har gått betydligt snabbare än som varit fallet i våra konkurrentländer, tillsammans med kreditrestriktionerna och svårigheterna på kapitalmarknaden inte kunnat undgå att skörda offer — offer i arbetslöshet. Den skuld som tillkommer regeringens ekonomiska politik vill man nu skjuta över på strukturrationaliseringen, på bankerna, på företagarna eller på vem som nu kan finnas till hands. Den oro hos människorna, som ett ökande antal driftsinskränkningar och nedläggningar helt naturligt har givit upphov till under det senaste året, försöker man nu på detta sätt avleda.

Ur politisk propagandistisk synpunkt kan man visst finna motiv för denna taktik. Däremot måste man göra en annan bedömning när bankförslaget nu sent omsider tas upp i riksdagen. Förstamajtalen bör då skjutas i bakgrunden och i stället bör man inrikta sig på det reella innehållet i vad regeringen verkligen menar med sin s. k. näringspolitik. Det är det som måste skjutas fram.

När jag hörde företrädaren för bankoutskottet herr Ståhle nyss tala, slog det mig just att kammaren inte fick veta så mycket om vad regeringens näringspolitik egentligen innebar. Men vi får kanske inte ta detta med näringspolitiken alltför vördnadsfullt. Näringspolitiken är i själva verket till stor del den ekonomiska politiken sedd ur företagandets synpunkt. Det är handelspolitik och lokaliseringspolitik samt arbets-

marknadspolitik o. s. v., men där alla dessa skilda ingredienser alltid måste ses mot bakgrunden av det större sammanhanget. Det sammanhanget är ju vad vi allmänt brukar kalla den ekonomiska politiken.

Den del av näringspolitiken som de statliga kreditinstituten ursprungligen knöts till utgick från strukturomvandlingen inom det svenska näringslivet och från näringslivets kapitalförsörjning. Detta framgår tydligt av de två tunna promemorior, som utgör underlaget för regeringens förslag. Det finns därför anledning att något närmare beröra högerpartiets allmänna inställning till just näringslivets strukturomvandlingsproblem och det ansvar som statsmakterna har för denna del av näringspolitiken.

Socialdemokraterna och den nye näringsministern tycks anse att det är regering och riksdag som skall bära huvudansvaret för strukturomvandlingen. För vår del ser vi inte saken på detta sätt. Det måste helt naturligt vara företagen själva, som har det direkta ansvaret och som är skyldiga att ta de avgörande initiativen för den strukturella utvecklingen inom industri och företagsamhet; statsmakterna har, som jag nämnde tidigare, här i första hand en indirekt skyldighet. Staten måste å sin sida eftersträva att i förtroendefull samverkan med näringslivet självt och dess organisationer skapa ett företagsvänligt klimat med goda betingelser för en både dynamisk och mångsidig aktivitet inom de olika delarna i samhälls-ekonomi. Att staten konstlat, artificiellt, vill åstadkomma genomgripande förändringar i vad finansdepartementet uppfattar som strukturrationaliserande riktning innebär däremot enligt vår mening allvarliga risker för det ekonomiska framåtskridandet på lång sikt. Detta gäller antingen den statliga dirigeringen inriktas mot produktionen eller den riktas mot distribution, handel och andra sektorer.

Även för strukturomvandlingen får

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

därför den allmänna ekonomiska politiken, skattepolitiken, handelspolitiken och lokaliseringpolitiken till syvende og sidst avgörande betydelse.

På dessa punkter har emellertid regeringspolitiken resulterat i påtagliga misslyckanden — därvidlag vill jag gärna instämma i herr Nils Theodor Larssons uttalanden. Inflation, kostnadsökningar, skatteskärpningar och allsköns ökade statliga pålagor har ju bidragit till att näringslivets konkurrensmöjligheter successivt försämrats. I takt med de stegrade kostnaderna — som t. ex. på löneområdet har pendlat kring för näringslivets del 10 procent per år sedan 1963 — har företagens möjligheter att av egna medel finansiera sina investeringar ständigt minskat. Många som velat rationalisera och strukturanpassa sin produktion har härigenom tvingats lägga ned verksamheten, med friställningar som följd.

Den utveckling som vi kunnat märka på detta område under de senaste åren har alltså inte bara samband med den svacka i konjunkturen, som Sverige och även andra länder upplevt. Regeringens taktik att i stället tala om strukturrationalisering och om kreditväsendets funktionssätt förtjänar därför att noga observeras. Om inte en kraftig förbättring i konjunkturutvecklingen nu tills vidare räddar regeringen, är jag ganska säker på att vi kommer att få uppleva ett allt häftigare misskrediterande av näringslivet och kreditväsendet.

Det är nämligen inte i första hand en allmän s. k. strukturrationalisering i syfte att skapa i huvudsak stora driftsenheter, som kan tillförsäkra oss fortsatt snabb utveckling av näringslivet, ökat välstånd och tryggad sysselsättning. Vad de politiska krafterna måste inrikta sina ansträngningar på är, som jag nämnde inledningsvis, att skapa en bättre miljö för dynamiskt företagande, företagens egna initiativ och kapitalinsatser. Kraven på den ekonomiska politiken med dess uppgift att hejda kostnadsstegringarna bibehåller därför sin

centrala betydelse lika mycket efter som före propositionens framläggande.

Regeringen hävdar emellertid att den ekonomiska strukturomvandlingen nu ställt och i framtiden ställer vårt näringsliv inför kapitalförsörjningsproblemet som endast kan lösas genom att detta kolossala nya statliga kreditinstitut inrättas. Men då är det också regeringens skyldighet att ge åtminstone ett enda exempel på i och för sig önskvärda och räntabla strukturrationaliseringar som hittills hindrats av att kreditmarknaden ej fungerar tillfredsställande.

Den andra punkten där högerpartiet ser på strukturförändringen på ett annat sätt än socialdemokratin gäller den på regeringshåll ibland hävdade föreställningen, att endast storföretagen kan försvara sin ställning i framtidens samhälle. Erfarenheterna från Amerika och från vårt eget land talar på den punkten ett annat språk. Visserligen gör sig starka koncentrationstendenser inom vissa branscher mycket starkt gällande, och en del produkter kan med god ekonomi endast framställas i mycket stora produktionsenheter. Inom andra branscher eller tillverkningar möter vi en helt annan bild. Här kan vi exempelvis se på den finmekaniska industrin. Det händer ofta att även ett litet företag som specialiserat sig på en eller ett par produkter kommer i åtnjutande av de långa seriernas ekonomi. De kan trots sin litenhet ofta lyckas erövra en mycket stor marknadsandel.

Det är till sist inte företagets kolossala storlek som är avgörande utan det är företagets storlek i förhållande till den marknad på vilken det arbetar. Man bör dessutom hålla i minnet att stora koncernföretag inte är detsamma som stora produktionsenheter. Många svenska företag, som internationellt sätt är jämförelsevis små, har en högeffektiv produktionsapparat som väl kan mäta sig med vad som finns i Europa i övrigt och även med vad Amerika kan uppvisa.

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Eftersom det statliga investeringsinstitutet uppenbarligen syftar till en prioritering av de mycket stora investeringsprojekten föreligger här en speciell risk för att denna prioritering sker på de mindre och medelstora företagens bekostnad. Men då skall man betänka att våra storföretag — de som har mer än 500 anställda — sysselsätter mindre än en tredjedel av det totala antalet anställda inom industrin. De mindre och medelstora företagen däremot svarar för den avgörande delen av näringslivets produktion och sysselsätter mer än dubbelt så många arbetare och tjänstemän som storföretagen. För övrigt tyder olika statistiska uppgifter på att mindre företag förmått öka sin produktivitet och sin lönsamhet lika bra som storföretagen.

Vi måste alltså ha klart för oss, att varje ytterligare tiotal miljoner som genom investeringsbanken förbehålles större objekt kan innebära att kanske något hundratal mindre, måhända utvecklingsbara projekt får svårare att komma till stånd.

Det är med den här bakgrunden högerpartiet vänder sig mot den påtagliga överbetoning som regeringen gör i sin argumentation om de jättestora företagsenheterna.

I den strukturförändring, som sker genom ett spontant och svåröverskådligt samspel mellan produktionsfaktorer, spelar också äganderätten och de initiativ äganderätten uppmuntrar till en stor roll. Enligt högerpartiet måste utgångspunkten vara att det privata ägandet inte koncentreras till allt färre händer eller överförs till staten utan tvärtom sprids till allt fler. För näringspolitikens del måste detta innebära, att man på denna punkt inte försämrar utan ständigt underlättar också de mindre och medelstora företagens villkor. Det är dessa företag som ofta utgör grunden för spontan nybildning och för industriell verksamhet av helt nytt slag.

Strukturförändringen inom företag-

samheten får inte begränsa sig — men när man läser propositionen får man känslan att regeringen önskar det — till sammanslagning och tillväxt av redan existerande stora koncerner. Om detta blir fallet skapar man både en bristande balans i fråga om ägandeförhållandena i svensk företagsamhet och risk för en lägre utvecklingstakt.

Herr talman! I hela den västliga världen tillämpas fortfarande den fria marknadshushållningens principer, och det är väl ingen som vill bestrida att vi försöker göra det även här i Sverige. Ett område i vårt land utgör dock ett undantag, nämligen bostadssektorn, och vi känner till hur resultatet där blivit. Vi har där fått sociala och ekonomiska missförhållanden och en orättvis och säkerligen betydligt högre hyressättning än om marknaden hade varit fri. Bostadspolitikerna har på sitt sätt trasslat till landets ekonomi, inte minst kapitalmarknaden. Beträffande de enskilda människorna vet vi alla, hur jättelika köer vi har på detta område.

Vi skall ha denna utveckling i minnet när vi nu ser på det regleringssystem som regeringen genom det nya statliga kreditinstitutet kan genomföra på låne- marknaden. Vad vi riskerar med den statliga banken är att skapa en ny lånekö även på kapitalmarknaden, varvid framför allt den medelstora och mindre företagsamheten får sitta emellan och därigenom också de hundatusentals människor som är anställda i denna företagsamhet.

Genom det statliga kreditinstitutets monopolställning och stora utlåningskapacitet föreligger också betydande risker för att det kan användas — och avsikten kan vara att göra det — i dirigerande syfte och för att möjliggöra ett direkt statligt engagemang i näringslivet. Detta sägs också på sitt sätt klart ut i propositionen. Jag vill gärna till kammarens protokoll anföra vad som där uttalas. Det heter: »Genom investeringsbankens statliga karaktär underlättas ett effektivt samspel mellan ban-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

kens verksamhet och de många andra led i samhällsutbyggnaden där staten har styrande och sammanhållande funktioner: kommunikationsväsendet, bostadsbyggnad, lokaliseringspolitik, forskningen, utbildningen etc. Det är angeläget att banken i sin verksamhet kan utnyttja den överblick och information som erhålls inom ramen för statsverksamheten. Bankens finansieringsbeslut kommer också i åtskilliga fall att få långtgående verkningar såväl regionalt som branschmässigt.»

Trots den här anförda uppriktigheten beträffande bankens roll i samhällsdirigerande syfte gör man sig i propositionen stor möda att visa hur liten andel av kreditmarknaden som den statliga banken kommer att lägga beslag på. Det framhålls i ett fördomsfritt räkneexempel, där siffrorna hämtats från professor Kraghs utredning Finansiella långtidsperspektiv, att investeringsbanken år 1970 kommer att ha en årlig utlåning av kanske en miljard kronor och då svara för endast 6 procent av den beräknade totala strömmen över kreditmarknaden.

Men, herr finansminister, det hade väl varit både rättigare och ärligare att jämföra denna utlåning på cirka en miljard kronor med näringslivets andel av kapitalströmmen, som enligt samma utredning är cirka fyra miljarder kronor. Industrins totala årliga externa finansiering denna tid beräknar professor Kragh till en och en halv miljard kronor. Sådana maktmöjligheter som dessa sifferjämförelser visar öppnas alltså för detta kreditinstitut.

Detta konstaterande skall också ses mot bakgrunden av vad statsminister Erlander uttalade i frågan den 1 maj. Han sade då: »Vi måste på ett långt tidigare stadium få insyn i näringslivet och möjligheter att påverka handlandet.»

Det är tillfredsställande att åtminstone statsministern här har tagit bladet från munnen och klart uttalat att regeringens syfte med banken är att öka den

statliga insynen och öka den statliga kontrollen. Då framträder naturligtvis banktanken i sin rätta dager.

Med hänsyn till den erfarenhet vi inte minst i riksdagen har av staten som företagare inger denna möjlighet till ökad statlig styrning av näringslivet starka betänkligheter. Allt för många exempel kan nämligen ges på regeringens oförmåga att göra korrekta och framsynta bedömningar av ekonomiska projekt. Till de mer påfallande hör den försäkran som vi väl alla erinrar oss att handelsministern på sin tid gjorde till Volvo om att svenska bilar omöjligen kunde säljas i USA. En upplåning som syftade till ett sådant lättsinne skulle staten förhindra. Dess bättre kunde Volvo ordna sin finansiering på annat sätt, och Volvo är i dag den största enskilda svenska exportören till USA.

Felinvesteringar och felspekuleringar förekommer även i privata företag, men de får inte så generella konsekvenser som på den statliga sektorn. Det beror helt enkelt på den decentraliserade beslutsfattning, som förekommer i ett fritt näringsliv, och på frånvaron av politisk prestige. Man behöver där inte på samma sätt som när staten eller regeringen uppträder som företagare och då makten är central befara att ett missgrepp leder till flera påföljande missgrepp.

Det är bl. a. mot bakgrunden av dessa invändningar som högerpartiet sagt nej till den statliga investeringsbanken. Det betyder självfallet inte att vi tycker att inget måste göras åt den nuvarande situationen. Tvärtom. I en omfattande partimotion, som bl. a. herr Åkerlund har varit inne på, har vi utförligt redovisat en mängd reformer som måste till både när det gäller näringslivets arbetsbetingelser — alltså det klimat i vilket näringslivet skall arbeta — och när det gäller den enskilda människans, arbetstagarens, trygghet.

Det viktigaste av allt är därvid att vi får en annan ekonomisk politik här i landet. Det är den första punkten. Den

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

nämndes av både herr Åkerlund och herr Nils Theodor Larsson. Men jag vill där göra ett tillägg. Jag tror nämligen att det på denna punkt är lika viktigt att vi så snabbt som möjligt kommer med i den europeiska gemenskapen och därmed får de större marknaderna.

Med en annan ekonomisk politik menar vi framför allt, att kostnadsstegringarna måste hejdas och företagens självfinansieringsförmåga förbättras. Den främsta garantin för ökat välstånd och en trygg sysselsättning ligger trots allt i välkonsoliderade företag. Socialdemokraterna kan på denna punkt försöka misstänkliggöra företagsamheten för egoistiska vinstintressen — eller profitfänkande, som det numera återigen heter. Jag tror inte att detta resonemang går hem. Jag tror att dagens arbetare och tjänstemän, alla de miljoner människor som arbetar i industrin, alltför väl vet att vår trygghet först och främst beror på att det företag i vilket de arbetar går med vinst.

I investeringsbankspropositionen står att läsa att en höjning av självfinansieringsgraden i näringslivet skulle innebära att företagsvinsterna expanderar på bekostnad av lönernas andel av produktionsresultatet, en utveckling som från fördelningspolitisk synpunkt ej vore önskvärd. Jag föreställer mig att det är felaktigt att tro att självfinansieringsförmågan uteslutande sammanhänger med vinstutvecklingen. Ännu betänkligare är att den besynnerliga tanken att en förbättring av lönsamheten måste ske på bekostnad av lönernas andel av produktionsresultatet förts fram. Konsekvensen är uppenbar. Praktiskt taget varje effektivitetsförbättring och strukturrationalisering i vårt näringsliv måste ju då motarbetas, ty de syftar ju till att ge bättre resultat för företagen. Jag tror att det för de anställda och för samhället är ett väsentligare intresse att lönerna stiger, att det är möjligt att betala högre löner än att lönekostnaderna går upp.

Vid sidan av vårt förslag att förbätt-

ra företagens möjligheter till självfinansiering har vi fört fram sju ytterligare krav på reformer. I syfte att stimulera industrins forsknings- och utvecklingsarbete föreslår vi att en särskild forskningsstiftelse inrättas, och den stiftelsen vill vi i år ge ett anslag om 100 miljoner kronor. Jag skall inte gå närmare in på den utförliga motivering som kan lämnas för att statsmakterna och industrin måste alltmer inrikta sig på utvecklingsarbete och forskningsarbete. Motiven härför kommer herr Gösta Jacobsson senare att närmare utveckla.

För många av de större strukturrationaliserande åtgärder som företas i vårt näringsliv är en väl fungerande aktiemarknad också en nödvändig förutsättning. För näringslivets effektivitet är den ett ofrånkomligt villkor. Därför framför vi förslag i syfte att bredda och aktivera aktiemarknaden. Vi kräver också att valutaregleringen snarast skall avvecklas, ett krav som det finns tillfälle att upprepa med hänsyn till att den socialdemokratiska majoriteten bara för några veckor sedan avvisade tanken här i riksdagen. Vi framlägger förslag i syfte att förbättra kreditmarknadens funktionsduglighet, bl. a. genom en avveckling av emissionskontrollen och en modernisering av banklagstiftningen. De mindre och medelstora företagens möjligheter att få sina långfristiga kreditbehov tillgodosedda kan komma att försvåras genom investeringsbankens tillkomst. Det har jag tidigare utvecklat.

Därför föreslår vi att AB Industri-kredits och AB Företagskredits kreditgivningsförmåga skall förbättras och att hantverks- och industrilånefonden skall ges ökade resurser. Vi vill ha en översyn av förhållandena och önskemålen beträffande exportfinansieringen och anser att även företagens rätt till återlån från AP-fonderna bör göras till föremål för översyn.

Härutöver föreslår vi slutligen åtgärder som syftar till att möjliggöra

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

upprättande av ett bankägt återfinansieringsinstitut med uppgift att återfinansiera affärsbankerna för sådan långfristigare finansiering, som annars skulle vara svår att direkt placera på marknaden.

I jämförelse med regeringens förslag om införande av den statliga investeringsbanken har vår konstruktion, inte minst på denna sista punkt, avgörande fördelar.

För det första undviker man med vårt förslag om ett enskilt kreditinstitut en politisering, en styrning av det kapital som skall lånas ut.

För det andra kan man utnyttja det kunnande som sedan lång tid tillbaka finns inom bankerna och som den statliga banken förvisso inte på en enda gång kan uppmobilisera, ty det är väl inte meningen att hela finansdepartementets tjänstemannakår skall bilda kärnan i den kommande banken med herr Sträng som chef.

För det tredje blir vår bank en administrativt smidigare apparat. Samtliga affärsbanker som återförsäkrar sig i det enskilda återlänainstitutet får nämligen pröva krediterna. Det blir alltså inte den våldsamma anhopning av kreditprövningar som kommer att känneteckna investeringsbankens arbete.

För det fjärde är säkerhetsaspekten betydligt bättre och rimligare tillgodosedd i vårt alternativ. Den är inte bara bättre tillgodosedd än vad som i dag godtas i fråga om pensionsfondernas placering vad beträffar återlånen, utan den är också bättre tillgodosedd än vad statsbanken erbjuder, eftersom riskerna sprids till hela bankväsendet och bankerna ju är låntagare.

För det femte kan staten om den vill ha pengar till sina företag eller till andra objekt, som man anser angelägna, även klara detta enligt vårt förslag. De flesta av statsföretagen har sina affärer i Kreditbanken — det är möjligt att det också finns statsföretag som har andra bankförbindelser. Vi förutsätter därför som något helt na-

turligt att den statsägda Kreditbanken skall delta i återfinansieringsinstitutionen. Genom Kreditbanken kan de statliga initiativen framföras och de statliga företagens intressen tillgodoses — i konkurrens med andra företags önskemål. Och självfallet menar vi dessutom att riksdagen skall ha samma möjligheter som hittills att ge statliga kreditgarantier, om detta i olika fall befinnes vara önskvärt och nödvändigt.

Socialdemokraterna har med sitt förslag om den statliga banken ryckt ut en liten bit av näringspolitikens problematik och förenklat det till att bli en fråga om en institutionell skapelse med dirigerande och socialiserande syfte. Vad högerpartiet pekar på är att frågan om arbete, trygghet och sysselsättning förutsätter helt andra och mer differentierade ingrepp — framför allt en annan ekonomisk politik, en annan skattepolitik och ett sunt utnyttjande av våra resurser i fri konkurrens mellan olika företag, framtida initiativ och företagsekonomiskt kunnande.

Men det finns, herr talman, som jag antytt, också en annan sida av problemet, nämligen den rent sociala. I motsats till socialdemokraterna har högerpartiet på denna punkt lagt fram en serie förslag som syftar till att trygga försörjningen och sysselsättningen för de många människor, som kan bli arbetslösa just genom den strukturrationalisering som staten nu säger sig vilja påskynda.

Det primära är självfallet att det förs en sådan politik här i landet att konkurrenskraften hos företagandet stärks i förhållande till andra länder. Med andra ord: fortfarande gäller tesen att stabila och väletablerade företag är den främsta försvarslinjen mot arbetslöshet.

Men de förändringar som kännetecknar arbetsmarknaden i dag kommer att medföra otrygghet för många människor. Förändringarna kommer också att drabba nya grupper i samhället, grupper som tidigare kunnat känna en

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

betydligt större trygghet — jag tänker i detta fall bl. a. på tjänstemännen.

Enligt högerpartiets mening måste de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna förstärkas. Men det räcker inte bara med att bredda omskolningsverksamheten och se till så att människorna här i landet snabbt kan ges nya yrken då de blir arbetslösa. Vi måste också ge dem den ekonomiska trygghet som denna omställning fordrar för att omställningen inte skall bli påfrestande och mänskligt sönderslitande. Det är därför vi krävt att frågan om en allmän arbetslöshetsförsäkring snabbt skall utredas, liksom vi aktualiserat frågan om att vidga rätten till avgångsbidrag till att omfatta även de grupper i samhället som nu står utanför denna förmån.

Slutligen gäller det problemet med den äldre arbetskraften. Här måste särskilda insatser göras. Den kategori människor vi här möter omskolas inte lika lätt, kan inte lika drastiskt flyttas från den miljö, i vilken dessa människor tillbringat kanske hela sitt liv. Det är på detta område som statens insatser främst skall sättas in. Högerpartiet har på detta och andra sociala områden därför med betydligt större eftertryck än den sparsamma behandling, som regeringen gett detta område, satt in sina krafter.

Låt mig, herr talman, sluta med att säga att vårt nej till den statliga investeringsbanken icke är ett bakåtsträvande nej. I själva verket är det ett nej som, i belysning av den rad reformförslag vi framlagt, är ett ja till trygghet, arbete och utveckling.

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! Är regeringen rädd för konkurrens med den statliga investeringsbanken? Tror man inte på sin socialistiska åskådning, att statlig företagsamhet åtminstone på många områden skall vara mer framgångsrik än privat? Centern och folkpartiet har ju inte gått

emot inrättandet av en statlig investeringsbank, utan endast begärt att en icke statlig investeringsbank skall kunna få arbeta under jämbördiga förhållanden med den statliga.

Herr Ståhle gav, som företrädare för utskottet, ingen förklaring till varför man icke kunde acceptera denna konkurrens. Finansministern är ju i kammaren, och vi får hoppas att han förklarar varför det skulle vara så farligt med konkurrens också på detta område.

Monopol, som inte strikt och starkt kan kontrolleras och vars effektivitet man inte kan mäta i internationella jämförelser, bör inte tillåtas, vare sig de förekommer i privat eller statlig ägo. Av uttalanden från centerpartiets sida är det väl känt att vi inte har någon dogmatisk inställning på detta område. Vi kan mycket väl tänka oss statlig verksamhet, men den bör kunna konkurrera med kooperativ och privat företagsamhet. Det finns statlig verksamhet som är berättigad, t. ex. på områden som rör import, tillverkning och försäljning av gifter; den kan förekomma av sociala, tekniska och vissa andra skäl. I all den utsträckning det är möjligt bör dock statlig verksamhet kunna jämföras i konkurrens med kooperativ och privat verksamhet.

Herr Åkerlund beklagade i sitt anförande att centerpartiet, som han sade, hade presenterat ett delsocialistiskt förslag. Jag tror att inte ens herr Åkerlund och det parti han tillhör kan svära sig helt fria från att vid vissa tillfällen ha accepterat statlig verksamhet. Vi vet t. ex. att det ursprungliga förslaget om förstatligandet av LKAB kom från en högerregering. Så sent som år 1945 bestyrkte högerpartiet att man ansåg att även den återstående delen av LKAB:s verksamhet vid lämpligt tillfälle kunde helt övertas av staten.

Det är mycket lätt att förstå att den tekniska utvecklingen går mot en allt hårdare rationalisering och därav följande behov av större kapitalinsatser

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

för investeringar. Man imponeras ofta av den tekniska utveckling som hittills har ägt rum, men faktum är att vi bara står i början av en fantastisk teknisk utveckling, som kommer att ta sig uttryck på olika sätt. Det finns företag som drivs bättre i stordrift, t. ex. massa-industrin. Även om vi är de varmaste vänner av småföretagsamhet, är vi fullt medvetna om att just massaindustrin inte lämpar sig för sådan företagsform. Därmed har jag inte på något sätt gjort gällande att små och medelstora företag inte har sitt fulla berättigande. De kommer att existera i fortsättningen också. Ett mindre företag behöver inte nödvändigtvis drivas orationellt, utan det kan ha en ytterligt rationell drift. Det finns inom speciella områden, t. ex. i Gnosjö, småföretagare som levererar till stora svenska företag utan att dessa storföretag någonsin har tänkt sig att själva ta upp den tillverkningslinjen. Ifrågasvarande produkter tillverkas lika rationellt i småföretagets form.

Vi är alltså fullt medvetna om att den omvandling som nu sker i vårt näringsliv kan kräva stora kapitalinsatser. Centerpartiet och folkpartiet har åtskilliga gånger krävt en mer aktiv, konstruktiv och långsiktig näringspolitik än den som regeringen för. Vi har lagt fram en rad förslag som alla syftar till att förbättra företagets kapitalförsörjning och därmed trygga effektiviteten och sysselsättningsmöjligheterna på längre sikt. Kraftfulla åtgärder har krävts för att främja produktionen, öka den totala kapitaltillgången och möjliggöra en bättre självfinansiering och konsolidering inom företagen — dels genom att hejda den för konkurrensförmågan gentemot utlandet så förödande inflationen och den allmänna kostnadsfördringen och dels genom en genomgripande skattereform. Det kan också nämnas åtgärder för främjande av sparande, större möjligheter för ianspråktagande av AP-fonderna m. m., som vid olika tillfällen föreslagits av centern. Men i stället för att föra en verkligt aktiv näringspolitik

på lång sikt har regeringen fortsatt med sitt vanliga lappverk.

Investeringsbanken är ett av de medel som vi anser bör användas för att göra det svenska näringslivet mer konkurrenskraftigt. Denna konkurrenskraft — det vill jag understryka — är så mycket mer nödvändig som vi nu lyckligtvis har fått en allt friare handel i världen, i synnerhet inom det europeiska området. Och vi kanske förväntar att vi skall nå ännu längre i det avseendet. Den är också nödvändig för att effektivt kunna lösa ett av de viktigaste problemen i vårt samhälle, nämligen den fulla sysselsättningen. Alla ansträngningar måste göras för att vårt näringsliv skall bli så effektivt och konkurrenskraftigt att alla medborgare kan beredas sysselsättning. Av den anledningen är det svårt att förstå att regeringspartiet inte i större utsträckning tar hänsyn till mittenpartiernas verkligt positiva förslag.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att herr Holmberg tydligt slutit upp på centerns linje i fråga om att vi skall ha en ordentlig arbetslöshetsförsäkring. När jag i detta sammanhang har talat om de konstruktiva förslagen från centern och folkpartiet, har herr Ståhle understrukit den negativa inställning som herr Åkerlund och högerpartiet över huvud taget har till dem. Jag förstår att herr Ståhle därmed ville erkänna att det verkliga är ett ordentligt alternativ som centern och folkpartiet har presenterat.

Beträffande investeringsbanken bör det noteras — det har visserligen gjorts tidigare, men när avgörandet nu nalkas är det anledning att erinra om det igen — att banken inte tillför mer kapital till kapitalmarknaden i år. Höjning av omsättningskatten är ett led i en finanspolitisk förstärkning för att nå fram till en överbalanserad driftbudget. Det finns inga pengar som är öronmärkta på det sättet, att de medel som kommer från omsättningskatten skulle gå speciellt till investeringsbanken. Jag

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

tror inte heller att finansministern vill ha specialpengar till det ena eller andra ändamålet. Vi har inte tillämpat någon sådan metod tidigare. Det är också uppenbart att det inte är det syftet som man här haft. Om staten hade lånat 500 miljoner mindre hade det beloppet givetvis tillförts kreditmarknaden och vi hade då fått en motsvarande ökning av resurserna på det området. Det kan dock av andra skäl ha varit välbetänkt att suga upp köpkraft genom en höjning av omsättningsskatten. Det kan möjligen konstateras att om det ett kommande år skall tillföras investeringsfonden ytterligare 500 miljoner kronor och om vi då, vilket inte förefaller särskilt sannolikt, skulle få en totalbalanserad budget, har vi ju sugit upp köpkraft och fått ett ökat tillskott på kapitalmarknaden. Men för året kan vi konstatera att vi icke har fått något verkligt tillskott av penningmedel. Det är bara en omväg som man har använt för att förklara det hela. Det är kanske så, som herr Holmberg påpekade, att den oro som finns på arbetsmarknaden, behövde denna avlösning. Man har alltså här fört ihop två saker som egentligen inte hör samman.

Jag vill också hastigt erinra om den av många påtalade mycket hafsiga behandling som denna fråga har fått. Först var det fem rader i finansplanen, där man talade om en investeringsfond — den hade det namnet först. Sedan fick vi ett pressmeddelande, där det lämnades ytterligare uppgifter. Därefter kom de båda promemoriorna, som efter påtryckningar sändes ut på remiss. Det är förvånande att man kan behandla en så viktig sak så värdslöst som man här gjort. Regeringen vill säkert inte bestrida att det finns utomordentligt goda experter på detta område i vårt land. Det hade väl då funnits anledning att anlita dem och fått råd när det gällt utformningen av detta viktiga förslag.

Herr Holmberg redogjorde för de skilda påståenden som gjorts om ban-

ken. Att sådana påståenden gjorts finner jag inte alls förvånande, ty vid de tillfällen då dessa uttalanden gjordes var linjerna inte så klara att man kunde säga vad som till slut skulle gälla på området. Det var därför inte underligt att det uppstod divergenser i de uttalanden som gjordes från regeringens sida.

När man kunnat få fram detta enligt regeringens uppfattning tillfredsställande förslag på denna korta tid, kan man väl inte ha någon invändning mot centerns och folkpartiets begäran om en utredning som skulle vara klar till nästa års riksdag. Man skulle ha mycket bättre tid på sig för den utredningen än den tid regeringen använt för att utreda det förslag som nu framlagts. Jag hoppas därför att inte det argumentet förs fram att tiden nu är för kort att utreda någonting.

Herr Ståhle sade att man inte ville föregripa kreditmarknadsutredningen. Ja, men inrättandet av en investeringsbank innebär väl ett föregripande av kreditmarknadsutredningen. Skulle man ha väntat på den utredningen borde man inte ha vidtagit den här åtgärden heller, utan då borde man ha väntat tills den utredningen framlagt sitt betänkande.

Det har sagts en sak i utskottet som jag är förvånad över. Vi har yrkat på att man skulle göra sådana ändringar i banklagen att det fanns möjligheter att få en icke statlig investeringsbank att arbeta vid sidan av den statliga. Utskottsmajoriteten i bankutskottet har då anfört följande: »Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att grundläggande legala förutsättningar för att bilda enskilda kreditaktiebolag redan nu existerar. Ansökningen om inrättande av nya sådana institut prövas på grundval av den enligt propositionen nr 56 omnämnda lagen om kreditaktiebolag.» Ja, det skulle då förefalla som om detta vore möjligt. Men vad säger då propositionen när den motiverar förslaget om en statlig investeringsbank? Jo,

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

då säger man att förutsättningarna för affärsbankerna och andra kreditinstitut att inom nuvarande institutionella ram och efter hittills använda kreditvägar lämna företagen de lån som behövs för en omfattande investeringsverksamhet kan även konstateras vara otillräckliga. Då måste det ju föreligga någon brist på något sätt eftersom de nuvarande resurserna inte räcker till för att bedriva den verksamhet som investeringsbanken skall svara för. Om man vill ha en konkurrerande bank måste det göras vissa ändringar. Antingen har utskottet fel eller också har propositionen fel.

Att vi i centerpartiet nu förklarar att vi är beredda att stödja inrättandet av en investeringsbank beror i första hand på att det genom den föreslagna anordningen med statligt kapital och statlig garanti skapas förutsättningar för att överföra AP-medel till näringslivet, utan att man behöver ta de risker som är oförenliga med dessa medels karaktär av en gemensam tillgång för arbetsgivare och anställda. Här är det ibland fråga om kapitalinsatser i företag, som kan betraktas såsom både livsdugliga och betydelsefulla, men där riskerna är större än vad affärsbankerna vill ge sig in på. Genom detta statens egna engagemang avlastar man dessa risker för AP-medlen.

Man kan inte komma ifrån att en statlig bank av nu föreslagen typ kan bli inkörsporren till ett förstatligande av vårt näringsliv i betydande omfattning, något som centerpartiet givetvis inte kan acceptera. De som hyser den åsikten att staten inte skall ha ett för stort inflytande måste naturligtvis ställa villkoret, att den statliga banken inte får rätt att förvärva aktier i bolag. Vid de enstaka tillfällen som det kan finnas motiv för att staten skall göra några förvärv inom näringslivet bör det ankomma på riksdagen att fatta beslut.

Riksbanken, som är kritisk mot aktieförvärvsrätt, säger i sitt yttrande: »Mot aktieförvärvsrätt för investerings-

banken talar emellertid det tvivel, för att inte säga den misstro från kundernas sida som ett engagemang av denna art från bankens sida skulle komma att mötas av. Fullmäktige ställer sig för sin del i och för sig tveksamma till en sådan befogenhet för banken även om den som nyss framhållits kan komma naturligt in i dess verksamhet.» Det är alltså riksbanksfullmäktiges majoritet som har sagt detta. Uttalandet bör beaktas.

Vid en helstatlig bank av denna typ finns även risk för ett tänkbart godtycke vid utlåningen. Banken skulle ju, om den inrättas såsom regeringen har föreslagit, i praktiken få ensamrätt till detta slag av utlåning på basis av framför allt AP-medel. Det är sannolikt att nöjaktiga garantier mot ett maktmissbruk skulle kunna vinnas genom att näringsliv och banker finge möjlighet att arbeta på lika villkor i konkurrens med den statliga banken och även med rätt att låna upp AP-medel. En annan möjlighet, som även har framhållits, är att investeringsbanken inte blir helstatlig utan endast halvstatlig i likhet med Aktiebolaget Industri kredit och Aktiebolaget Företagskredit. Vi anser att dessa frågor behöver snabbtredas. Skulle man då komma fram till att banken bör vara halvstatlig, erfordras endast vissa ändringar i konstruktionen avseende styrelsens sammansättning, tillskjutandet av eget kapital o. d. Stannar man däremot för att såsom hinder mot maktmissbruk inrätta en näringslivets bank med möjligheter att konkurrera på lika villkor, behöver naturligtvis inte den statliga banken bli av den storlek som är föreslagen i propositionen utan kan reduceras till hälften.

Det är framför allt dessa överväganden som har föranlett oss från mittenpartierna att yrka på en begränsning av bankens omfattning och en utredning av de frågor som för oss synes angelägna. Däremot vill jag än en gång med anledning av viss kritik i tidningarna betona vad herr Nils Theodor

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Larsson sade, nämligen att det för vårt vidkommande inte är fråga om någon provisorisk bank. Investeringsbanken bör enligt vår mening redan nu göras definitiv. Frågan om den skall vara hel- eller halvstatlig bör däremot stå öppen, och detsamma är förhållandet med frågan om huruvida vid sidan av den statliga banken skall upprättas en näringslivets bank, som jag tidigare har skisserat.

Jag vill ytterligare tillägga en sak beträffande bankens utlåningsmöjligheter. Jag vill starkt betona att företagens storlek givetvis inte får bli bestämmande för till vilka banken skall låna ut. Jag är tacksam för vad som har sagts i propositionen i det fallet. Man talar visserligen om storföretagen men tillägger, att det dock inte innebär att bankens finansieringsinsatser kommer att förbehållas stora företag. Det finns också, sägs det i propositionen, ett stort antal mindre och medelstora företag där en stark utveckling av nya produkter och metoder äger rum och för vilka finansieringssvårigheterna kan vara särskilt besvärande. Det är glädjande att detta kommit in i propositionen, och jag hoppas att det kommer att beaktas i största möjliga utsträckning.

Man kan dock inte komma ifrån att de större företagen kan komma att dominera till följd av att de i stor utsträckning har långsiktiga projekt. Därför finns det anledning att se särskilt till de mindre och medelstora företagens kreditmöjligheter i övrigt. Därvidlag har mittenpartierna föreslagit åtgärder som jag inte behöver gå närmare in på, nämligen fördubbling av aktiekapitalet i AB Industrikredit och AB Företagskredit, så att underlag skapas för en kraftig ökning av dessa instituts utlåningskapacitet. Herr Ståhle visade på att det finns outnyttjade kapaciteter hos dessa företag. Det kan man ju säga, men kapaciteten beror naturligtvis till en del på lånevillkoren. Man måste också beakta de ansökningar som finns

inne och som ännu inte hunnit klaras av. Det finns säkerligen stora resurser, men jag är inte säker på att de räcker till utan den förstärkning som mittenpartierna föreslagit.

När jag talar om de mindre och medelstora företagen, vill jag också starkt understryka ett önskemål beträffande den styrelse som skall ha hand om investeringsbanken. De mindre och medelstora företagen borde också bli representerade där i någon form. Jag skulle förmoda att detta önskemål inte möts av någon motvilja från regeringens sida, men jag anser att det bör framföras i denna debatt.

Herr talman! Investeringsbanken löser inte problemen helt och den räddar inte någon besvärlig ekonomisk situation. Den ekonomiska politik som förts har givetvis orsakat en hel del svårigheter, och den måste enligt vår mening föras på ett annat sätt i framtiden. Nationalproduktens användning har varit felaktig, vilket också påvisats i boken »Svensk ekonomi 1965—1970». Finansministern har betonat vid flera tillfällen att industrins investeringar stagnerade 1961 och åren framåt. Det har finansministern sagt varje år i finansplanen, men han har tröstat sig med att bostadsinvesteringarna och de allmänna investeringarna i gengäld stigit så och så många procent, och därför har han stannat vid att göra uttalanden. Politiken har icke varit välbetänkt, och den har säkert återverkat mycket starkt på vår produktion och vår utrikeshandel och alla dessa ting som nu ställt till svårigheter för oss. Det har varit en försummelse att man inte bättre beaktat industrins investeringar långt tidigare, när man redan för sex år sedan såg att de började stagnera.

Det har betonats så starkt att inflationen är något som vi måste komma till rätta med. Man kan inte bara klandra att lönerna har stigit mycket och att lönesummans uppgång blev 10,5 procent förra året. Bakom detta ligger också att kostnadsfördyringarna pressar

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

löntagargrupperna till att öka sina krav. Därför ligger det i bakgrunden att den ekonomiska politiken i och för sig — felaktigt bedriven, som vi anser den vara — är ett incitament till de stora lönehöjningar som skett. Dessa kunde ha stannat vid en mycket blygsammare nivå, om vi hade haft en mindre kostnadsstegring. Jag är övertygad om att varje facklig företrädare är beredd att understryka detta. Kunde vi förvänta oss mindre kostnadsstegringar, så kunde vi också nöja oss med en betydligt blygsammare lönehöjning.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga att vi är starkt medvetna om den utveckling som kommer att ske i samhället, och vi är beredda att göra de insatser som behövs för att få bättre kapitalresurser för alla de stora rationaliseringar som förestår. Vi har också presenterat ett verkligt alternativ till regeringsförslaget, ett alternativ som vi är övertygade om kommer att leda till bättre resultat, om det blir genomfört.

Jag ber att få instämna i de yrkanden som tidigare framställts av herr Nils Theodor Larsson.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Flera talare har redan påpekat att socialdemokratins politik bidragit till de svårigheter som Sverige i dag har på det ekonomiska området. Detta är alldeles uppenbart ett riktigt konstaterande. Penningvärdeförstöringen har bidragit till att höja kostnadsnivån, och vi har fått svårigheter att sälja svenska varor som i många fall blivit för dyra. Tillgången på riskvilligt kapital har också blivit alldeles för liten och motsvarar inte behovet. I den hårdnande internationella konkurrensen är de nödvändigt att kraftigt rationalisera och effektivisera inom svenskt näringsliv.

Det är mot den bakgrunden jag vill slå fast att folkpartiet gång på gång, år efter år, har varnat för de risker som den socialdemokratiska politiken

medför. Vi har upprepade gånger lagt fram konkreta förslag i syfte att förbättra det ekonomiska läget i landet. Jag skall bara nämna några exempel.

År 1957 presenterade vi ett mycket väl utarbetat förslag om stimulering av det frivilliga sparandet. Vi föreslog ändrad lagstiftning för att underlätta tillkomsten av investeringsbolag och investeringsfonder samt stimulera aktiesparandet. Året därpå lade vi fram ett samlat program för främjande av kapitalbildning och sparande. Vi krävde också en avveckling av de återstående regleringarna på kapitalmarknaden. Under hela 1960-talet lade vi gång på gång fram förslag om avveckling av valutaregleringen, som gör det svårare för svenska företag att få utländskt kapital. Vi föreslog målsparande, som psykologiskt sett är så betydelsefullt, bostadssparande och försäkringssparande. År 1964 föreslog vi en reformering av banklagstiftningen för att hjälpa en del av de rådande finansieringssvårigheterna. År 1965 tog vi upp de mindre och medelstora företagens särskilda problem beträffande kreditanskaffning. År 1966, liksom flera gånger tidigare, föreslog vi ändring av AP-fondernas utformning i syfte att gagna näringslivets kapitalförsörjning.

Och det är inte bara vi som fört fram sådana förslag, utan även de andra oppositionspartierna. Sådana framstötter har inte heller gjorts bara av den politiska oppositionen — både löntagar- och företagarorganisationer har gång på gång understrukit betydelsen av ökad tillgång på kapital för näringslivets behov.

Alla andra än den socialdemokratiska regeringen har alltså oupphörligt ställt in strålkastarna på detta allvarliga fenomen. Det är endast regeringen som varje gång har förklarat: »Nej, läget är nog inte så allvarligt som ni säger.» När oron för nedgången i industriinvesteringarna kom för en tid sedan, ledde det inte till några kraftåtgärder i syfte att främja kapitalbild-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

ningen *utanför* statsbudgeten. Jag föreställer mig att kyrkstötarna på 1700-talet hade ett lättare arbete med att väcka sovande än vad oppositionen, de fackliga organisationerna och näringslivet haft då de sökt få liv i regeringen.

Uppvaknandet inom regeringen blev desto mer yrvaket och förvirrat när det nu kom för några månader sedan. Besked och motbesked kastades om varandra, bud och motbud korsades, illa övervägda hugskott kastades fram. Nu skäms man tydligen för en del av de värsta grodorna, och det är ju alltid ett framsteg; men därmed främjas inte kapitalbildningen.

På visst sätt är den socialdemokratiska villervallan begriplig. Är efter år hade man sökt dämpa oron för utvecklingen på detta område, nu skulle man kasta om men hade inge färdiga planer, inga klarläggande utredningar om hur man borde gå till väga. Situationen var litet knepig för socialdemokratin, det skall erkännas. Nu måste man nämligen medge riktigheten i vår bedömning när vi hade talat om lägets allvar, men tidigare hade man som sagt motsatt sig en omsorgsfull beredning av tänkbara åtgärder.

I detta för socialdemokratin onekligen pinsamma läge har partiets medlemstidning skyndat till hjälp. I senaste numret förkunnas det — jag läser ordagrant: »Den statliga banken, beslutad 1964.» Ja, så står det — inte 1965 eller 1966 eller 1967! Det var en verklig överraskning. Man talar om att problemet diskuterades på en socialdemokratisk partikongress och att man där överlade om »grundvalen för dagens förslag till en investeringsbank». Det här numret kom inte ut den 1 april. Man frågar sig om detta är allvar eller om det är spex, men tydligen är det allvar. Under sådana förhållanden har man verkligen på socialdemokratiskt håll lyckats hemlighålla detta »beslut» mycket länge.

Vad sades då från socialdemokratiskt

håll vid detta tillfälle? På en punkt är vad man sade verkligen avslöjande. Man förklarade nämligen: Företagen skall göras mera beroende av lån. De skall vara mera beroende av kreditinstitutioner, man vill inte att företagen och därmed deras anställda ens skall få ha den trygghet som de nu har genom den grad av företagssparande som ändå finns, man skall tvinga företagen att bli mer beroende bl. a. av staten. Allt detta sägs mycket klart. På den punkten råder alltså ingen tvekan om vad socialdemokratin vill. Här har alltså den statliga monopollusten klarlagts.

Om den socialdemokratiska tidningen vill tala om att det är monopollusten som beslutades år 1964 då har man rätt, annars inte.

I propositionen förklaras det att företagens likviditet nu har blivit så låg »att en fortsatt neddragning knappast är möjlig». Nu undrar jag om det är detta senaste uttalande som är regeringens ståndpunkt eller om en rad i ett tre år gammalt uttalande från en partikongress skall sättas högre? Det vore mycket intressant att få den saken närmare belyst. Bankoutskottets utlåtande och herr Ståhles anförande ger ingen klarhet på den här punkten.

Det finns i propositionen en ganska fantastisk grundtanke, om jag nu spetsar till det hela, och det är den: Om bara herrar Erlander, Sträng och Wickman och de personer som de utser får mer att säga till om så skall det ordna sig i detta land. Det är den statliga centralbyråkratens dröm i sin prydno. Man förstår inte de risker som finns för företagen och deras anställda i beroendet till en statlig monopolinstitution. Man förstår inte att det då kan bli för litet hänsynstagande till lokala förhållanden och enskilda företags speciella förutsättningar. Det blir ju en monopolsituation med privilegier, så länge regeringen inte vill ge likvärdiga villkor till andra kreditinstitut. Detta är den stora skillnaden mellan rege-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

ringens förslag och mittenpartiernas förslag. Vi vill ge likvärdiga villkor. När regeringen inte vill göra det blir det en monopolsituation för den av regeringen föreslagna banken. Man förstår inte att det gäller att undvika privilegier, att det är bättre med flera banker, med flera kreditinstitutioner. Om ett företag får nej på ett håll kan det då gå till ett annat, även beträffande den form av kreditgivning som vi i dag diskuterar. Den Wickmanska banken skulle vara privilegierad på sitt område. Den är därför farlig för alla dem som inte finner nåd inför den bankdirektionen.

I samband med debatten om denna bank har det sagts en hel del andra saker från socialdemokratiskt håll, som går utanför ramen för dagens debattämne ur formell synpunkt. Men uttalandena är allmänt syftande, och jag tycker därför att det skulle vara nyttigt att få litet mera klarlagt vart egentligen socialdemokratin syftar. Då vi nu har glädjen att se finansministern här i kammaren hoppas jag att han vill hjälpa till och göra några klarlägganden. Bakgrunden kan ju då vara vad tidskriften *Aktuellt* har citerat från den socialdemokratiska partikongressen år 1964. I det uttalandet finns också en annan punkt som jag tror att man väl ändå nu djupt beklagar. Jag syftar på den punkt där man talar om skärpt konkurrens på kapitalmarknaden som någonting som man vill uppnå. Kan någon förklara hur man får en hårdare konkurrens när staten inom *en* del av denna sektor skall få en privilegierad ställning? Detta är ju motsatsen till bättre konkurrens.

En annan punkt som vi tycker att det skulle vara av intresse att få något närmare belyst är följande. Pennan måste väl ändå ha sluntit i handen på statsrådet när han i propositionen förklarar att en av anledningarna till att Sverige trots sin sena industriella start ändå klarat sig så pass hyggligt är att näringspolitiken varit inriktad

på fri konkurrens. Det är i och för sig ett absolut riktigt konstaterande. Detta har varit en av de grundläggande orsakerna till vårt välstånd. Men hur går denna lovsång till den fria konkurrensen ihop med det förslag som nu ligger på riksdagens bord, där man inte vill ge olika institutioner likvärdiga villkor? Det är ju det som är förutsättningen för en fri konkurrens. Har man olika institutioner med olika villkor blir det ingen fri konkurrens.

Man måste i detta sammanhang konstatera att det inte heller i propositionen finns ett enda erkännamt ord om de betydande tjänster som de nuvarande bankerna gör samhället. Det är intressant att jämföra denna inställning med TCO:s uppfattning. TCO anför nämligen att det är nödvändigt att de nuvarande principerna för kreditprövning i bankväsendet i stor utsträckning måste gälla även i en ny bank. Jag tror att socialdemokraterna har fel i sin föreställning att svenska folket i allmänhet tycker att bankernas ledningar skulle fungera som utsugare. Det är bara inom kommunismen och på socialdemokratin vänsterflygel som man tror att detta är ett argument som slår. Alla de som ute i landet har att göra med bankerna hyser säkerligen en annan uppfattning. Ingen tycker att bankerna är ofelbara — man gör där misstag liksom sker på alla andra håll, även bland politikerna.

Det skulle var intressant att höra vilka människor socialdemokraterna syftar på när de talar om de personer som bara tänker på de privata finansintressena. Tycker t. ex. den socialdemokratiska regeringen att Tore Browaldh tillhör den typ av människor som bara tänker på privata profitintressen? Räknar man till dessa även Lars-Erik Thunholm eller kanske första kammarens talman, som onekligen förekommer i en hel del betydelsefulla näringslivs- och banksammanhang?

På sådana frågor svarar socialdemokraterna, att man inte skall ta detta

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

så personligt. Ja, men institutioner fattar ju besluten på ett mänskligt plan. Besluten fattas av dessa människor som enligt vad statsrådet Wickman nyligen i en artikel uttalat tydligen inte har annat än privata finansintressen.

Jag tror att det vore synnerligen värdefullt att få en belysning av socialdemokraternas uppfattning om denna nebulosa kring profiten och de människor som härmed avses. Vad är det för fel på de människor som nu gör det som man i propositionen uppmanar den nya banken att göra? Den skall ju se till att investeringarna blir räntabla. Det kan väl inte vara fel om andra försöker göra detsamma.

Försök inte att komma ifrån det förhållandet att det är människor som fattar beslut i detta sammanhang och skyll inte på att det här skulle gälla några obestämbara opersonliga bankstyrelser!

Det är intressant att se att statsrådet Wickman tydligen inte har någon känsla för att det över huvud taget kan finnas någon risk att staten skulle kunna lägga sig i för mycket. Han sätter inte upp en enda liten varningsflagga. För vår del har vi uttalat att det verkligen finns anledning att se till att de värden som finns i vårt näringsliv och över huvud taget i vårt samhälle inte skadas genom olämplig behandling.

Det finns alltså gränser, och jag är alldeles övertygad om att också socialdemokraterna har denna uppfattning. Det är bara det att det just i dagens politiska situation inte passar särskilt väl att tala om det. Det låter mycket bättre att med en liten fnysning av förakt i stället diskutera privata profitintressen. Jag tror att det är en mycket olycklig situation som vi härigenom kommit in i.

Det vore mycket värdefullt om t. ex. finansministern i dagens debatt ville redogöra för dessa frågor. Visst är investeringsbanken en mycket betydelsefull fråga, men på längre sikt är det ju ännu betydelsefullare om socialdemo-

kratin nu skulle ha bestämt sig för att lägga om kursen i sin behandling av det fria näringslivet. Jag betonar, herr talman, att jag inte tror att det fria näringslivet är felfritt. Men det är inte det som det är fråga om, utan här är det fråga om andra värden i sammanhanget och att vi bäst utnyttjar situationen genom en fri konkurrens.

Herr Stefanson har redan behandlat en rad av de specialproblem som kommer upp i detta sammanhang, och jag skall inte ägna mig åt dem. Andra talare från vår sida kommer att ta upp ytterligare spörsmål.

Jag skall till sist bara komma med några allmänna synpunkter på nödvändigheten av att här se politiken ur aspekten att den måste hänga ihop. Vi får inte göra den snedvridning som socialdemokratin nu tydligen försöker åstadkomma i debatten genom förslaget om en investeringsbank. I den konkreta frågan har vi från folkpartiet och centerpartiet sagt att vi tycker att det är rimligt att staten medverkar till en kreditgivning för särskilt riskfyllda och långfristiga investeringar i näringslivet. Det är angeläget med tanke på en snabb ökning av effektiviteten i näringslivet och önskvärdheten av tryggad sysselsättning. Riksdagen bör därför bevilja medel för en investeringsbank. Men vi säger nej till ett statligt monopol, som innebär en konkurrens där man inte har likvärdiga villkor, och vi säger nej till en ekonomisk maktkoncentration. Dessa ting bör så långt det över huvud taget är möjligt undvikas. Vi begär förslag till nästa års riksdag om hur dessa önskemål bäst skall tillgodosas under olika kombinationer av samverkan mellan stat och kreditväsen. Det intressanta är att det är i stor utsträckning samma inställning som TCO har givit uttryck åt i sitt remissyttrande. TCO förordade en inpassning av ett nytt institut. Man bör, säger TCO, använda den närmaste tiden till att utreda ändringar i banklagen för att få en smidig anpassning. Det är ju detta

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

som regeringen helt har uraktlåtit att göra. Vi tycker att det är bra om man kan få en kreditinstitution där t. ex. löntagargrupporganisationerna blir representerade. Det skadar inte. Det ökar nämligen kunskapen och ansvarskänslan inom alla läger. Vårt förslag innebär alltså mer konkurrens mellan kreditgivande institutioner än vad regeringens förslag innebär. Jag tycker att det är tråkigt att högern inte inser nödvändigheten att inta en sådan hållning.

De gällande bestämmelserna beträffande kreditinstitutens långfristiga kreditgivningskapacitet måste ju liberaliseras. Herr Stefanson talade därom, och jag skall inte ytterligare gå in på det.

Det glädde mig att höra att herr Åkerlund, som kallade mittenpartiernas förslag för delsocialisering, ändå inte på något sätt svävade på målet när han föreslog ökat statligt stöd till de delsocialiserade — enligt hans terminologi — Industrikredit och Företagskredit. Det är precis samma former, men det är ju glädjande att högern när det passar kan vara med om delsocialiseringar. Jag noterar det med intresse.

För att man skall kunna bedriva en verkligt aktiv politik på detta område måste, som vi har förklarat i våra motioner, lokaliseringpolitiken vidgas och effektiviseras. Det visade sig ju mycket snabbt att de 800 miljoner kronor som skall användas för detta ändamål under en femårsperiod inte är tillräckliga för att klara av alla de problem som har mött i detta sammanhang. Likadant är det med regeringens arbetsmarknadspolitiska program — det är icke tillräckligt. Vi har under flera år föreslagit att man skulle ta upp frågan om en allmän sysselsättningsförsäkring. Jag föreställer mig att regeringen nu skulle kunna vara något mera intresserad av detta med tanke på de sysselsättningsvärigheter som har uppstått under senare tid. Tyvärr röstade första kammarens majoritet mot det förslag som vi fört fram och som

behandlades nyligen. Det avsåg möjligheter till förtidspensionering av äldre arbetstagare som inte kan få ett nytt arbete. Andra kammaren biföll ju den framställningen.

Uppenbarligen kan man inte klara av den ekonomiska situationen genom den investeringsbank som regeringen nu föreslagit. Det grundläggande är ju hur kapitaltillgången skall ökas. Det är ju detta som är det grundläggande felet i regeringens politik. Man har inte velat vidta några kraftåtgärder för att öka kapitalbildningen utanför statsbudgeten. Det är därför vi har föreslagit att denna fråga nu äntligen skall tas upp. Jag tycker att det vore mycket tragiskt om regeringens uppvaknande inte också skulle kunna få den konsekvensen att den förstärker att ett sådant samlat program är det grundläggande i detta sammanhang, inte det förslag som i dag ligger på riksdagens bord.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! När jag har suttit och lyssnat till diskussionen här i dag har jag gång på gång sagt mig att något av samma anda bakom orden kunde vi väl erinra oss om vi går tillbaka i tiden. I det historiska perspektivet har det alltid varit på det sättet att när socialdemokratin presenterat en reform har olyckskorpar stått upp och talat om hur galet det kommer att gå om denna reform genomföres. Så var det när den sociala trygghetspolitiken lanserades så långt tillbaka som på 1930-talet. Då var det gott om spådomar om världens undergång — eller i varje fall om en ödelagd ekonomi för landet. Så har det varit praktiskt taget så länge jag kan erinra mig, och jag har — hur otroligt det än låter — 40 år av aktiv politisk och facklig bana bakom mig vid det här laget.

Men alla dessa reformer — jag vill här lägga in även den aktiva sysselsättningspolitiken — passerade stadierna från det mycket energiska motståndet

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

över till den något lugnare tveksamheten, så småningom fram till den försiktiga accepten och slutligen till ett godkännande. I dag har vi glädjen att inregistrera att efter denna procedur är dessa frågor i allt väsentlig ställda utanför de politiska stridslinjerna.

Vi fick i ATP-striden på 1950-talet en ny repetition, ett återfall i den gamla frontställningen. Men det blev en snabb rättning i ledet sedan väljarna hade talat om att solidaritetsbegrepp och rättvisesynpunkter alltså var ting som hade sin slagkraft ute hos människorna. Och i det sista avsnittet av ATP-striden och under hela den debatten fanns ju också ett specifikt element och en specifik diskussion, även om man kanske inte talade så högt där-om. Det var det medborgarinflytande på kapitalbildningen och kapitalströmmarnas användning som etablerandet av AP-fonderna i själva verket innebar. Genom att löntagarnas pengar avsatts i dessa fonder, som snabbt visat sig som en betydande faktor på kapitalmarknaden, kom på nytt de politiskt kontroversiella frågeställningarna i förgrunden.

Under 1960-talet har dessa frågor aktualiserats gång på gång. Jag nämner det bara därför att de principiella skillaktigheter i uppfattningen som jag här erinrat om ligger bakom dagens debatt. Jag vill minnas att det var i valrörelsen 1964 som man från högerpartiets sida ville sätta en spärr för den kollektiva kapitalbildningen via AP-fonderna. Man försökte göra det under den falska varubeteckningen att man ömmade och kände för folkpensionärerna. Andra framstötter har skett av och till för att moderera och begränsa det kollektiva sparandet på denna väg, vilket emellertid byggts upp trots motstånd och i dag är en avgörande källa bland de resurser som skall finansiera näringslivets utbyggnad och vårt kommande välstånd.

Naturligtvis inriktades dessa attacker mot sparandet inte på grund av något slags ovilja mot sparandet i och för sig utan därför att man räknade med de

befintliga och kanske ännu mer med de tänkbara möjligheterna att få ett demokratiskt inflytande över kapitalbildningen. När regeringen fattade sitt beslut om den statliga investeringsbanken, vars verksamhet är avsedd att baseras på AP-fondernas kapitaltillgångar, var det väl i och för sig inte så stor överraskning att motståndet från ett visst håll på den borgerliga kanten skulle bli klart uttalat, hårt och bestämt. I varje fall hade vi väl anledning att vänta detta från det håll där man traditionellt och historiskt har tagit som sin politiska uppgift att vara de privatfinansiella intressenas speciella vaktpost.

Nu finns det ett gammalt uttryck som heter: »Den gudarna vill förgöra slår de med blindhet.» Det är väl inte utan att högerpartiets anhängare i den politiska debatten är litet oroad över den energi som högerpartiet har lagt ner på att hindra den statliga investeringsbankens tillkomst. Jag tyckte att jag kunde utläsa detta när jag för några dagar sedan eller kanske för någon vecka sedan läste ett nummer av tidskriften *Veckans Affärer*, där en osignerad artikel — publikationen har ändå sin politiska orientering, varför artikeln ju inte behöver vara anonym för det — inleddes med rubriken: »Ge icke Erlander en ny ATP-strid i fråga om investeringsbanken!» Detta säger rätt mycket, ärade kammarledamöter, om de spekulationer, de intressen och de funderingar som ligger bakom när vi diskuterar dessa frågor.

Naturligtvis kommer denna strid mellan regeringen och högerpartiet att avlöpa på samma sätt som tidigare strider som har gällt folkets inflytande på ett nytt område. Efter en tid är verksamheten etablerad. Den kommer att avsätta positiva resultat ur det allmänna framåtskridandets synpunkt. Den kommer att innebära ett nytt framsteg i den allmänna demokratiseringsprocessen, och den kommer att skapa i bästa fall — vi behöver inte utesluta detta — en känsla

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

av medansvar och engagemang hos den dominerande grupp av medborgare som i sin egenskap av löntagare hitintills har utestängts från allt utom de fördelningsproblem som alltid har varit konfrontationspunkten när det gäller det näringsliv där dessa löntagare har sitt arbete och som de är så helt beroende av.

Nu tillkommer ytterligare den omständigheten, att det här rör sig om förvaltningen av pengar som — vilket jag nyss framhöll — löntagarna avstår ifrån och som reserverats som skydd för pensionsutfästelser. Enligt vedertagen uppfattning är det fråga om pengar som efter de anställdas val avdelats från vad som i annat fall skulle ha varit medel till deras löner. På samma sätt har svenska folket genom sina ombud i denna kammare och i medkammaren varit berett att genom en höjd omsättningsskatt satsa det aktiekapital som i sin tur skall vara grunden och förutsättningen för bankens verksamhet. Man kan med skäl ställa sig frågan: Varför och av vilken anledning är landets löntagare beredda till en omfördelning av egna pengar från konsumtion och ökning av sin levnadsstandard — vilka pengar de naturligtvis anser sig böra ha och så väl behöver — till en direkt industriinvestering?

Jag kan erinra om, som jag nyss sade, tiden för 30—40 år sedan, då jag som fackligt aktiv hade mitt arbete på denna front. Då dominerades bilden av den gamla filosofin, som till hundra procent var ett uttryck för: hur skall vi kunna dela kakan, så att fördelningen blir något så när rättvis? Den fördelningsfilosofin har väl numera i långa stycken efterträtts av den avancerade uppfattningen att det är allas vårt intresse att kakan blir större, ty då är det mera givande att dela den.

Ja, hur skall vi göra kakan större? Här kan ingen vara oengagerad, eftersom var och en är berörd, för sin samsättning, för sin existens och i den gemensamma önskan att snabbt vidga

och öka möjligheterna till ett rikare liv och naturligtvis ett större mått av trygghet i livets alla skiften. Det är en mögenhetsförklaring från de anställda, då de visar sitt intresse för en näringspolitik i vidare bemärkelse, ett intresse som de har dokumenterat genom en klar och helhjärtad uppslutning kring den föreslagna investeringsbanken. Det är emellertid ett intresse som högerpartiet helt — och jag kan säga mittenpartierna i varje fall halvhjärtat — avvisar.

Förvaltningen av våra tillgångar, som de konkretiseras i vårt sparande och vårt kapital, skulle enligt borgerlig filosofi, efter någon underlig ordning, vara förbehållen ett fåtal personer. Om jag logiskt skall försöka tolka er inställning, skulle jag kalla dem för något slags ekonomiska supermän. I en hel del icke ovanliga fall är detta att man tillhör de där männen mer ett resultat av om man råkat födas av de riktiga föräldrarna än av ett naturligt urval, som man i allmänhet inbillar sig att den fria konkurrensmarknaden är grunden för.

Om man nu via ett samhällsägt kapitalinstitut går in på för det allmänna hittills fridlyst mark, så är det av två skäl. I en fortskridande samhällelig demokratiseringsprocess bör inga marker vara fridlysta. Om några år kommer detta förslags motståndare — det är jag övertygad om — med förvåning och måhända med någon skamkänsla att erinra sig sitt motstånd i dag. En annan sak är också väsentlig. Om vi på detta område inte ser vad utvecklingen kräver, kommer våra efterföljare att ha anledning att anklaga oss för underlåtenhetssynder. Vi har framför oss en tid som ställer nya perspektiv och reser nya krav med avseende på näringslivets utbyggnad och utveckling. Det har erinrats därom i åtskilliga inlägg i dagens debatt. Ärligt talat har vi väl haft konkurrensfördelar hittills.

Jag läste nyligen en artikel av en professor i nationalekonomi av svensk

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

härkomst, vilken jag sätter stort värde på för hans konstruktiva fantasi och analytiska förmåga. Jag vet inte om artikeln ännu är publicerad, men i så fall kommer den att bli det ganska snart. Jag tror han förlåter mig om jag skvallrar ur skolan. Han gjorde den i och för sig intressanta analysen att under vår generation har två världskrig gått härjande fram över industristaterna. Det betyder också att vid varje tillfälle har produktionsapparaten slagits sönder, och naturligtvis, när kriget varit över, befann sig länderna i en situation då de som konkurrenter till länder med oförstörd produktionsapparat inte var särskilt farliga. Vi får väl hoppas att det skall förbli fred i världen. Det var ju i runt tal 25 år sedan vi upplevde det senaste världskriget. Det gick en generation mellan de båda världskrigen, och lika lång tid har på nytt passerats. För mänsklighetens möjligheter att överleva hoppas vi att eländet inte skall ske för tredje gången, men det betyder, enligt den nämnde professorn i nationalekonomi, att vi får en hårdare och mer skärpt konkurrenssituation på grund av den industriella utbyggnad som sker i industriländerna. Vi får inga gratispoäng, som vi fått tidigare — om jag nu skulle dra ut tankegångarna av den ekonomiska analys som professorn har gjort.

Beträffande vårt näringslivs utbyggnad är det klokt, menar jag, att inställa sig på att vi har ett permanent hårdare konkurrensläge som innebär att vi är tvingade att se över vår industriella apparat och fråga oss: Är den egentligen i alla avseenden så pass betryggande utbyggd, effektiv och rationell, att vi kan se framtiden an med tillförsikt och förtröstan?

Då har i varje fall regeringen kommit fram till att klockan har slagit för en omprövning i dessa frågor. Jag tror att det är dags för en planering i större skala. Jag kan ha all respekt och jag kan ta av mig hatten för de enskilda företagens planering, men det är dock

en planering från det isolerade företags egna synpunkter och utgångspunkter. Även om man kanske har litet grand på känn vad som sker på andra håll, finns det ju inte en samordnad branschplanering och industriplanering, varför naturligtvis åtskilliga av den privata företagsamhetens investeringsprojekt kommer att framstå såsom mindre väl genomtänkta. All right! Då kan man säga: Det ligger i företagsamhetens natur. Man får slå igen butiken om man inte gör sådana förtjänster att det hela går ihop. Man kan — och det är ju den privata företagsamhetens prerogativ — göra det och sova lika lugnt på sitt öra i alla fall, därför att man inte har några personliga engagemang i fråga om att ta hand om de människor som man ställer utan arbete. Detta lägger man i skötet på samhället, och vi har accepterat en sådan uppfattning. När vi som regeringsledamöter och riksdagsmän skall svara för detta, är det emellertid en annan syn på frågorna än om man diskuterar dem som privat företagare, med de relativt fria möjligheter och den frihet från ansvar som den privata företagsamheten har och enligt de lagar och regler som gäller för området och som väl också kommer att gälla i fortsättningen.

Detta utesluter naturligtvis inte att det finns graderingar i fråga om företagens intresse att ta hänsyn till de sociala konsekvenserna, men i grova drag och rent allmänt är det så att ett företag som misslyckas inte spikas vid skampålen såsom en som illa har behandlat sina anställda, utan man har i sista hand samhällets sköte att lägga bekymren i.

Jag tror emellertid att vi inte i längden kan nöja oss med detta. I det hårdare perspektivet kommer vi att behöva en högre grad av planering, högre grad av helhetssyn när det gäller branschernas utveckling — de branscher som har att ta upp sin hårda kamp med världsmarknadens väldiga industriella tungviktare.

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Om jag som exempel skulle ta några näringar — i dagens debatt har ju sådana exempel efterlysts — så är det väl ingen tvekan om att svensk skogsindustri är en näring som för närvarande står inför utomordentligt svåra problem när det gäller att få den struktur och den inriktning som den kommer att behöva för att hävda sig i framtiden. Jag behöver inte stå och erinra om det konkurrensläge som numera har vuxit fram, med kanadensarna inne på den europeiska marknaden, med möjligheter att få fram snabbväxande trädsorter och att framställa konkurrensvärdiga produkter. Jag behöver inte erinra om att man har att brottas med konkurrenter med väsentligt lägre lönelägen och lägre kostnader, men vi kan inte komma fram till den uppfattningen att vi vill ge upp möjligheterna att förädla den svenska skogen, en av de råvaror som vi alltför kommer att räkna med som basråvara inom svenskt näringsliv och i folkhushållets försörjningsmöjligheter. Vi har en industriell utbyggnad i norr som ger en klar överkapacitet med hänsyn till befintliga skogstillgångar. Den hade tidigare sin grund uti att vi kunde delvis importera råvaran ifrån Finland och den hade väl också sin grund däruti att man tidigare inte hade samma anspråk på en klok skogshushållning som företagarna och skogsägarna i dag via lagstiftningen är tvingade att iakttaga.

Vi avläser konsekvenserna av det i dag i form av en rad nedläggningar av smärre sågverk och smärre massaindustrier, bl. a. i Ådalen. Var och en av oss kan se framför sig, om vi intresserar oss för problemet, att det finns möjligheter att fortsätta med en skogsindustriell verksamhet i Norrland, om man är beredd att ta konsekvenserna, genom ett fåtal stora och slagkraftiga industrier. Staten har nu satsat de pengar som dessa industriägare icke själva har kunnat mobilisera på den allmänna kapitalmarknaden. Det är möjligt att det har varit och är ett riskmoment i en

del av dessa engagemang som den privata bankmannen skulle dra sig för att signalera klart ljus för. Vi har emellertid ansett att de möjliga vinsterna och chanserna till vinsterna är så stora att den risken bör tas, och staten är engagerad i den utbyggnaden.

Å andra sidan har vi en tillväxt av råvaran i södra och mellersta Sverige som inte har sin motsvarighet i en förädlingsindustri. Denna befinner sig ju för närvarande bara i vardandet. Det är ingen tvekan om att där kan mycket göras.

Jag såg för kort tid sedan några statistiska redovisningar över antalet småsågar i ett av våra mellansvenska landskap. Det var påfallande hur många hundra de var och vilken liten kapacitet de hade. Hela 90—95 procent av dem hade en kapacitet som låg under 1 000 standards per år. Dessa småsågar har sett sin tid när det gäller virkeskonkurrensen på världsmarknaden. Det måste bli en produktion i större format. På samma sätt förhåller det sig när det gäller skogsförädlingen på pappersindustrins område.

Vi har ett utbyggnadsprogram framför oss i södra och mellersta Sverige, och vi har ett nedbantningsprogram framför oss i norra Sverige. Kommunikationsavstånd, transportkostnader och mycket annat kommer in i en sådan kalkylering. Detta ordnar sig tyvärr inte av sig självt om det inte finns ett samhällsintresse som sammanför parterna, om inte samhället är berett att ekonomiskt ta vissa risker för att genomföra programmet. Det samarbetet är redan etablerat och påbörjat, dess bättre kan jag säga. Det har jag ständigt slagits av de senaste månaderna att när jag kommer till tals med industrins egna företagare hör jag ingenting av det olyckskorparnas kraxande eller denna aversion mot samhällets medverkan som vi finner i den politiska debatten om banken.

Jag föreställer mig att situationen för de svenska varven är ungefär enahan-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

da. Jag kan villigt erkänna att vi har en varvsindustri som i sina största företag är rationell och väl avancerad, men företrädarna för varsindustrin erkänner gärna mellan skäl och vägg att de har större möjligheter att hävda sig i konkurrensen om de kan etablera ett produktionssamarbete och därmed slå i ett större format. Även inom den näringen har numera etablerats ett samarbete för att analysera och ventilerade problemen. Jag kan dock garantera damerna och herrarna här i kammaren att dessa problem inte löses utan statens medverkan. Det räcker inte med hänvisningar till att de befintliga institutionerna skall klara saker och ting, att ändra på banklagstiftningens regler, liberalisera statuterna o. s. v. Situationen är inte sådan. Det är varje varvs-sakkunnig industriman beredd att intyga, om någon av er fortfarande tvivlar.

Jag tror att järn- och stålindustrin har börjat fundera över samarbetsformerna, och jag tror att man också där börjat begripa vad klockan är slagen. Där är staten för övrigt en part. Den är ju direkt engagerad i järn- och stålindustrin på samma sätt som den har ett partsintresse i varvsindustrin.

Det har sagts tidigare i dag, och det håller jag med om, att det inte behövs en produktion på miljontals årston för att vara slagkraftig, utan det beror på mycket annat. För några månader sedan var jag i Syditalien och tittade på järnverket i Taranto, finansierat och uppbyggt av den statliga italienska investeringsbanken — en industrienhet som skulle ha varit obefintlig i dag om dess tillkomst varit beroende av det privata initiativet, alldeles oavsett vilken liberaliseringskodex som skulle ha tillämpats i avseende på lagstiftningen. Det järnverket producerar i dag 2,5 miljoner årston. Norrbottens järnverk producerar 400 000—500 000 ton. Oxelösund har ett program enligt vilket man beräknar komma upp till 500 000 à 600 000 ton. Domnarfvet, som väl är det

största i vårt land, producerar 800 000 à 850 000 ton. Här var det alltså ett enda järnverk motsvarande fyra, fem eller sex av de stora svenska järnverken. Det driver givetvis »diversehandel». Där tillverkas pipelines, byggnadsjärn och plåt av olika dimensioner. På varje produktionslinje är verket därför inte så stort som det kan förefalla av siffrorna. Verket står nu inför ett utbyggnadsprogram. 1970 skall kapaciteten vara uppe i 5 miljoner årston.

Järnverket i Taranto är av många skäl slagkraftigt på världsmarknaden. Lönerna är relativt låga — man etablerade sig i en trakt där människorna saknade arbete och var beredda att ta anställning för vad de fick — och kapaciteten är, som nämnts, mycket stor — varje detalj i det här järnverket är fyra — fem gånger större än motsvarande detaljer i de svenska järnverken. Det kan producera billigt och har inga som helst svårigheter med avsättningen, snarare motsatsen.

I det konkurrensläge som råder är det väl naturligt att man funderar över motsvarande svenska industriens utvecklingsmöjligheter. Jag tror att ett produktionssamarbete och en specialisering ger de svenska verken goda möjligheter att klara sig även mot verkliga jättar, men det kommer att bli nödvändigt med en diskussion mellan företagen, vilken kanske leder till att de behöver ett ekonomiskt stöd från staten, därför att den erforderliga investeringen är så stor att den helt enkelt inte får rum inom de reguljära investeringsmöjligheter eller de kreditprövningsregler som vi har i vårt land.

Vidare har vi att räkna med en utveckling som blir alltmer kapitalintensiv. Det har klagats på dåligt sparande och bristande kapitalresurser i vårt land, men det är alldeles felaktigt, eftersom alla internationella jämförelser visar — även om vi kanske inte ligger i toppen i alla avseenden — att vi ligger i toppen i fråga om investeringskapital,

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

utslaget per capita. Sverige är emellertid ett litet land. Här finns knappt 8 miljoner människor, och det är svårt att realisera de enormt kapitalslukande investeringarna i ett litet land med en ganska decentraliserad kapitalmarknad och kreditgivningsinstitution. I det utvecklingsperspektiv vi väl också kan avläsa ligger ett mera uttalat element av forskning, teknik och nyföretagsamhet. Vi har ju varit rätt duktiga, det skall ingen bestrida. Vi var först på arenan med det rostfria stålet, men nu kan vem som helst som är något så när initierad på området resa till Ruhr eller hälsa på i Japan och konstatera att den produkten på dessa ställen görs i långa serier och till lägre priser än vad vi någonsin kan konkurrera med. Man får en känsla av att en bra sak som vi tillverkar får vi vara ensamma om under ett eller två decennier i bästa fall, men därefter måste vi komma fram med någonting nytt. Följaktligen måste vi i fråga om utvecklingsarbete och forskningsarbete ständigt ligga framme i täten. Jag är beredd på att ni säger att på den punkten inte finns någon som har en annan uppfattning än finansministern. Men även utvecklingskostnaderna skall finansieras och då finansieras av företagen. Också här kan det bli fråga om att dessa utvecklingskostnader vävs in i investeringsprojekten för framtiden, där en finansiering från ett håll är den rationella och riktiga finansieringen.

Det har sagts — jag tror det var herr Holmberg som fällde det något oförsiktiga yttrandet — att hela västvärlden präglas av den fria företagsamheten. Han vill väl sätta det yttrandet emot vad han befarade skulle bli resultatet för vår del av den statliga investeringsbanken. Detta är ju så pass långt från sanningen som man kan komma. Många av oss har haft tillfälle att studera dessa frågor på olika håll i Europa. Jag har tidigare sagt i offentliga sammanhang — jag kan upprepa det nu — att jag inte är någon beundrare av den

i detalj reglerade ekonomin. I de stater som har prövat en sådan ekonomi — många gånger ifrån teoretiska idépolitiska utgångspunkter — konstaterar vi i dag en ganska påtaglig orientering över till vissa inslag av liberalisering och till och med, om jag skulle använda det gamla marxistiska uttrycket, profittänkande. Jag tycker att man läser sin Marx illa och dåligt om man bara läser de kanoniska skrifterna och inte tar hänsyn till historikutvecklingen. Alla får lära om på den punkten. Det har även de mest renläriga fått göra.

Å andra sidan har jag också lagt märke till hur man i de tidigare klassiskt fria ekonomierna numera har kommit underfund med att man inte är sig själv nog utan har fått orientera sig mot ett samarbete med samhällsmakterna, med regering och parlament, för att nå de åsyftade resultaten. Man har kanske i detta avseende kommit längst i Frankrike. Jag tror att denna utveckling är alldeles påtagligt på gång i England. Under Labourregeringens tid har man steg för steg försökt att komma fram till den blandekonomi som man tror är den riktiga och mest effektiva utvecklingen, där man tar vara på enskilt initiativ och — jag säger det gärna — enskilt intresse av att tjäna pengar men låter dessa båda synpunkter underordna sig och inordna sig i det samhällsansvar som statsmakterna ändå i sista hand måste lägga på det hela. För närvarande är man i England i färd med att via statlig kreditgivning rusta upp den engelska varvsindustrin. De privata företagen kunde inte klara det. De var inte mogna för ett produktionssamarbete och för att själva reda upp förhållandena i denna för England så utomordentligt viktiga näring. Den är naturligtvis alltid viktig för en nation som har stormaktskaraktär och som ur ren beredskapssynpunkt måste ha en viss skeppsbyggnadskapacitet i det egna landet. Nu har regeringen tagit hand om detta och håller på att rusta upp den engelska varvsindustrin via sina

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

möjligheter att kontrollera krediterna; något annat sätt att klara problemet finns inte. Labourregeringen har väl inte för ro skull etablerat en speciell minister för teknik och industri, som för närvarande arbetar med att samordna forskning och utvecklingsarbete — inte för varje enskilt företag utan branschvis och med riksbetonade bakomliggande synpunkter; allt i effektivitetens intresse.

Jag avläser samma situation i Tyskland och Holland. De länder som ännu inte gett exempel på samma utveckling följer säkerligen också efter, det är ingen tvekan om den saken.

Längst har utvecklingen som sagt kanske gått i Frankrike. Jag har framför mig ett dokument som redovisar relationerna mellan staten och näringslivet i detta avseende. Där har man i botten en plan — man har efter östmönster, om jag skall kalla det så, bestämt sig för en planmässig utbyggnad fem år framöver. I samråd med industrierna har man gjort klart för sig vad man skall satsa på och inte satsa på, allt från utgångspunkten att det inte är den enskildes sak om samhällsekonomin skall klaras eller ej, utan en samhällets angelägenhet. Denna plan används som ett instrument för att leda näringslivets utveckling i önskade banor. För att ett företag skall komma i åtnjutande av skatte- och kreditpolitiska favörer krävs uppträdande i enlighet med överenskomna riktlinjer. Kredit ges i regel först sedan plankommissionen hörts i ärendet.

Våren 1966 beslöt franska regeringen inrätta tre kommittéer, en för industriell utveckling och en för statlig företagsamhet samt en administrativ kommitté för samordningen av det hela. I varje kommitté ingår representanter för det interministeriella rådet, och man har arbetsgrupper, gärna under ledning av en minister, i något fall till och med av premiärministern. Industri-kommitténs råd inkluderar bl. a. ekonomi- och finansministrarna, industri-

ministern och generalkommissarien för planeringen. Gruppen är sammansatt av representanter för såväl staten som den privata sektorn, och uppgiften blir att utveckla regeringens industripolitik, avgöra vilka industrigrenar staten skall stödja och vilka incitament som kan stimulera till erforderliga fusioner.

Mycket av de tankegångar som kommer till uttryck i regeringpropositionen om banken är redan satta i verket inom den franska ekonomin, och den ekonomin är ju i stark utveckling och har skapat den största respekt internationellt för sin framstegstakt och även i andra avseenden; det tror jag att till och med herr Åkerlund är beredd att ge mig rätt i.

Näringslivets struktur och företagens handlande påverkas genom ett alltmer finmaskigt nät av institutioner med femårsplanen i centrum och därutöver genom direkta avtal. När överenskomsten var underskriven av regeringen och näringslivets representanter, presenterades den av min franske kollega med följande ord inför en samling tidningsmän: »Vi har avlägsnat oss från det gamla laissez faire-systemet, eller likgiltigheten visavi industrigrenarna och ett förstäljande därutav. Det finns inte längre någon privat industri som är herre över sitt öde, som kan räkna med att bara vända sig till staten vid svårigheterna för att sedan dra sig tillbaka och inte längre ha något med staten att göra.» Jag skulle, herr talman, inte vilja gå så långt i min presentation av regeringens intentioner på detta område. Debré går väl längre än jag. Jag har velat erinra om detta med hänsyn till herr Holmbergs franka förklaring om de helt fria ekonomierna i Västeuropa. Det är en falsk historiskrivning.

När jag läste igenom motionerna och ägnade mig — jag var ju tvungen därtill med hänsyn till volymen — en ganska lång stund åt att läsa igenom högerns partimotion, var det åtskilligt i den som jag ryggade tillbaka inför.

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

Den lättsinniga förklaringen att regeringens felaktiga ekonomiska politik har lett till en tioprocentig kostnadsökning för de svenska företagen är en sådan där slarvig formulering som jag, om jag hade tid på mig, skulle försöka utveckla och korrigera mera ordentligt. Men den omständigheten att det är en tioprocentig lönehöjning betyder inte att det är en tioprocentig kostnadsstegring, det förstår nog var och en i denna kammare. Det finns någonting som heter produktivitet och någonting som heter rationalisering. Om jag skulle vara noggrann skulle jag ta upp en diskussion om dessa frågor.

Herr Holmberg har både i motionen och i sitt inlägg här i dag tagit upp frågan om regeringens vägran att ge Volvo rätt att låna pengar på utlandsmarknaden med motiveringen att Volvo inte hade någon chans att slå in sin vagn på den amerikanska marknaden. Nu minns jag personligen hur detta gick till. Det var i början på 1950-talet som Volvo gjorde en framställning om att få ta upp lån på utlandsmarknaden. Företaget fick nej med hänsyn till den samhällsekonomiska situationen i vårt land, och den var vid det tillfället så pass ansträngd och visade en så pass hög temperatur att vi tvingade de skogsindustriella företagen att helt enkelt låta bli att använda sina vinster och i stället sätta dem på konto i riksbanken — vi steriliserade deras pengar — därför att vi inte vågade ta den injektion på kapitalmarknaden som de svenska företagarna via vinsterna hade möjlighet att prestera. Då var det kanske inte så onaturligt om vi vid det tillfället — jag tror det var år 1954 under herr Skölds tid som finansminister; jag kom ju år 1955 — sade oss att det i rådande läge inte var så särdeles logiskt att öka på den här aktiviteten ytterligare genom en import av utländskt kapital. Det är möjligt att handelsministern som sin personliga uppfattning uttalade att han inte trodde att det skulle vara möjligt att sälja

bilar på den amerikanska marknaden i konkurrens med amerikanerna. Han hade den uppfattningen då. Det spelar ingen roll i samband med behandlingen av Volvos låneärende. Volvo kom tillbaka efter några år och fick bifall på sin framställning, fick följaktligen rätt, när marknaden var annorlunda, att gå ut och låna för att refinansiera den exportexpansion som man då hade påbörjat.

Jag har velat säga detta för att i någon mån lägga till rätta en gammal historia som nu både i anföranden och motionsledes far omkring under helt oriktiga premisser.

Det är lätt att säga — som har gjorts från denna talarstol — när man sätter denna fråga om den statliga investeringsbanken kontra den privatfinansierade industriutbyggnaden, att det inte förekommer några missgrepp inom det privata näringslivet och att om det sker några missgrepp får de inte så stora verkningar. Ja, man har dåligt minne. Kreuger var en privatföretagare som gjorde missgrepp i sin investerings- och affärsverksamhet. Thördén i Uddevalla var en privatföretagare som gjorde missgrepp. I Oskarshamn har vi ett industriföretag som har gjort missgrepp. Vi behöver bara se på Ådalen och Dalsland i dag så finner vi rader av privatföretagare som har gjort missgrepp i sina investeringar en gång i tiden och där samhället nu får försöka »torka upp» konsekvenserna av dessa missgrepp. Gör inte sådana enkla jämförelser, ty de håller uppenbarligen inte!

Jag har vidare förvånat mig över att de föregående talarna gång på gång framhållit att de stora företagen skulle ha en speciell entrébiljett till kreditstödet via investeringsbanken medan de oroat sig över hur det skulle gå för de mindre och medelstora företagen. Det har i Kungl. Maj:ts proposition uttalats att alla företag skall ha samma möjligheter. Jag tror dock att det kommer att bli fråga om större pengar till

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

de stora företagen och mindre pengar till de små företagen — det ligger i lanteringens natur.

Vidare är jag något överraskad över att herrarna från den borgerliga kanten i denna debatt öser sin mer eller mindre klart utsagda motvilja över de stora företagen. Man framhåller t. ex. att en investering för ett stort företag kanske hindrar investeringar för 20 eller 30 små företag. Vad är detta för slags argumentering? De stora och små företagen måste ju arbeta jämsides med varandra inom vårt näringsliv. Viss verksamhet passar för små, och viss verksamhet passar för stora företag. Ingen företagstyp värderas fördenkskull framför den andra. De stora företagen har de små företagen som underleverantörer. De har ett direkt med varandra integrerat produktionsarbete.

Är det av politiska skäl som man för fram detta argument? Är anledningen kanske den att det finns flera småföretag än storföretag?

Man är frestad att fråga herr Holmberg, även om det låter något oförskämt, om han har fått tillåtelse att säga detta och om han har lovat att det bara skall vara en läpparnas bekännelse och ingenting annat?

Herr talman! Hela tanken att Volvo, L. M. Ericsson, ASEA, SKF, Sandviken och SAAB skulle vara företag som tränger ut små och medelstora företag och tillskansar sig fördelar på deras bekostnad genom att snylta åt sig kreditmedel som skulle göra så mycket större effekt hos de små är fullkomligt horribel. Det måste vara andra bevekelsegrunder som ligger bakom ett genomtänkt företagsekonomiskt handlande.

En annan fråga som tagits upp under debatten har varit den sjunkande självfinansieringen. Man har undrat när en lämplig balans har uppnåtts. Herr Dahlén hänvisade till en handling från mitt partis kongress år 1964, ur vilken han trodde sig kunna utläsa att socialdemokraterna ansåg att det skulle vara

bra om företagen kunde berövas sina självfinansieringsmöjligheter.

År 1964 eller måhända 1963 hade jag möjlighet att föra en televisionsdebatt med representanter för företag, bankvärld och andra intressenter på detta område, och vi kom då in på denna intressanta fråga. Därvid framhöll bankvärdens representant att det inte är bra med en för låg självfinansiering men att det inte heller var bra med en för hög sådan.

Fram till 1960 hade den svenska industrin totalt sett en självfinansieringsgrad som innebar att den kunde bestrida upp till 100 procent av sina investeringskostnader och via vinsterna därutöver kunde göra utlåningar till andra sektorer inom näringslivet.

Denna självfinansieringsgrad var, mina damer och herrar, för hög. Den var så hög att den noggranna kreditprövning av företagets utbyggnadsengagemang som skulle vara erforderlig inte kom till stånd.

Jag har fått besök av personer som sagt till mig att jag skulle kunna göra ganska överraskande upptäckter, om jag reste ut och undersökte vilka resultat den för höga självfinansieringen har lett för vissa företag. Det gäller sådant som vid en kritisk bedömning av möjligheterna inte skulle ha förverkligats. Jag står inte här och talar i vädret. Det finns många av er som kan verifiera detta, om ni ser er omkring.

Det bör vara — om jag skall använda ett banalt uttryck — en lagom stor självfinansiering, det bör vara en självfinansieringsgrad som ger utrymme till egna initiativ och naturligtvis till det risktagande som företagarna aldrig kommer ifrån, i varje fall inte företagarna i smått och medelstort format.

Om man sedan kompletterar detta med en lånefinansiering som gör att kapitalmarknadens tillgångar kanaliseras dit där de ger sin bästa effekt, är det ingenting att gråta över. Dra därför inte för långt gående slutsatser av detta uttalande eller försök inte vara så poli-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

tisk, herr Dahln, när herr Dahln läser detta uttalande. Det skall ses mot bakgrunden av de svenska företagens självfinansieringsmöjligheter ända fram till 1960, när självfinansieringsgraden var för hög. Om uttalandet skulle ha gjorts i dag och om jag skulle ha haft någonting att skaffa med det, skulle uttalandet ha blivit ett annat, det kan jag försäkra herr Dahln.

Högerpartiet har i sin motion presenterat en rad krav. Jag vill minnas att de står på sidan 16 i motionen, om det är någon ambitiös riksdagsledamot som orkar läsa så långt. Genomgående för alla kraven är att man skall liberalisera i avseende på den skattebelastning som vi har i dag. Man skall ta bort omsättningsskatten på investeringsvarorna. Det skall vara bättre avskrivningsregler. Det är detsamma som en skattesänkning. Det är andra ting som kommer in. Jag är medveten om att var och en kan ställa sig upp och yrka på skattesänkningar för den sektorn eller den sektorn av företag eller fysiska personer, men i sista hand kvarstår ju ändå det ofrånkomliga faktum att varje inkomstbortfall för statskassan måste — med de ambitioner som detta hus ständigt lägger i dagen — kompenseras på annat håll. Det är ju den sista delen av dramat som det är — och det förstår jag — behagligt och skönt att slippa ägna sig så särdeles mycket åt.

Jag vill minnas att herr Ståhle svarade på frågan varför man inte kan som ett alternativ till investeringsbanken i stället satsa hårdare på Industri-kredit och Företagskredit. Jag tror också att herr Ståhle sade ifrån att man här har ett outnyttjat kapacitetsutrymme och att det bör utnyttjas först. Jag skulle kunna komplettera utskottets vice ordförande med att säga att ännu har inga framställningar från Industri-kredit och Företagskredit om ökat aktiekapital avvisats av regeringen. Och i den mån jag kommer att ha någonting att säga till om härvidlag inom regeringen kommer framställningar om

ökad aktivitet i form av ett större aktiekapital icke att avvisas av regeringen. Som alla känner till har vi här ett hälftenbruk, företagen ägs av affärsbankerna till hälften och av staten till hälften. Det är möjligt att affärsbankerna inte har tagit något initiativ — även om man skulle tro det med hänsyn till allt det beröm som har slösats över dem i denna debatt — för att begära ett ökat aktiekapital i dessa kreditinstitut. Om de gör det, kommer inte den statliga partnern att streta emot, det försäkrar jag.

På samma sätt är det med exportkreditinstitutet. Även där har man en outnyttjad lånekapacitet. Är den förbrukad och behöver man mera, är även detta avsnitt så pass angeläget i vår allmänna verksamhet att önskemål från institutet enligt min mening måste tillgodoses.

Sedan har man ständigt kommit tillbaka till att etableringen av den statliga banken skulle i ett avseende vara en otillständig etablering, därför att banken ger sig in på ett område där den, som det heter, blir en monopolbank. Varför ger man inte där möjligheter till en fri konkurrens? Jo, de möjligheterna finns. Det står ingenting i gällande lagstiftning som hindrar bankerna från att i morgon dag etablera ett likadant institut. Det finns inga rättsliga hinder för detta. Någon av talarna använde det uttrycket. Men jag är medveten om att det finns praktiska hinder.

För det första måste man starta med ett aktiekapital av en storleksordning som de privata affärsbankerna kommer att ha stora svårigheter att mobilisera. För det andra skall detta institut arbeta på ett område med ett risktagande som det privata bankinstitutet med det ansvar det har gentemot insättarnas pengar inte kan konkurrera med, och det begriper affärsbankerna själva. Jag föreställer mig att det begriper oppositionen också, eftersom man till detta alternativ med ett privat institut har

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

anknutit något slags statlig garanti för de engagemang som det privata institutet tar på sig. Men då är det ju ingen konkurrens på fria villkor enligt gammal vanlig uppfattning om vad som är fri konkurrens! Då skulle det bli ett statligt institut med en ansvarsmedveten styrelse av representanter från näringslivet, från samhället, från arbetsmarknadsorganisationerna, från kreditmarknaden, och vid sidan av detta institut skulle man ha ett annat institut som bara bestod av näringslivets folk — om jag har fattat det rätt, eftersom det skulle vara ett rent privat institut — men som skulle ha statsgaranti och förmodligen även via budgeten ett anslag för aktiekapital som möjliggjorde konkurrens på lika basis. Men det blev ju inte två konkurrenser! Det blev en statsbank och en hybrid av något som varken är det ena eller det andra. Jag tycker att man under sådana förhållanden kan stämma ner indignationen litet grand när man talar om att det inte ges möjligheter till fri konkurrens.

Man får aldrig glömma bort att affärsbankerna och försäkringsföretagen måste knytas upp i lagstiftningen av så hårda säkerhetsföreskrifter att insättarnas och försäkringstagarnas rättigheter och pengar alltid är garanterade. Vi har, om jag går tillräckligt långt tillbaka i tiden, haft sorgliga erfarenheter på detta område, och den svenska banklagstiftningens och försäkringslagstiftningens hårda villkor är resultatet av en korrigerig av ett missbruk på detta område. De nuvarande formerna för denna verksamhet kommer denna kammare, det är jag övertygad om, att slå vakt om just utifrån insättarnas och försäkringstagarnas intressen.

Mittenpartiernas motion är ju om jag har förstått den rätt en gemensam motion. Jag gratulerar partierna till att ha blivit ense i denna kontroversiella fråga, och jag konstaterar att enigheten inte sträcker sig över hela den borgerliga fronten, men det vore väl för myc-

ket begärt att den skulle ha så gjort. Jag kanske vågar dra den rent personliga slutsatsen att födslovårdorna var störst hos folkpartiet och minst hos centerpartiet, när denna den eniga mittens motion såg dagens ljus. Jag skulle ta mycket fel om jag inte gissar rätt på den punkten. Men all right, det är en med möda hopkommen enighet, och vi får acceptera den som en sådan. Men vad är det den innebär? Jo, man skall ha en bank på ett år. Det är den där brasklappen bakom. Man vågar inte säga nej. Ge inte Erlander ett nytt ATP-val, som det så drastiskt skrevs. Man vågar inte säga nej, men man tycker att det är olustigt att säga ja, och så löser man frågan på det eleganta sättet att man säger: låt oss få institutet på ett år och låt oss utreda under tiden!

Ja, den här banken skall väl komma i gång, hoppas jag, och göra sina utfästelser med den organisationsform som den har. Och jag föreställer mig att det kommer att bli ganska besvärligt, om man i en löpande verksamhet sedan får för sig att man skall göra om konstruktionen och organisationen av banken med de konsekvenser detta skulle kunna medföra.

»Strukturställningen gör många arbetslösa», har det hetat från talarstolen här i dag, och det har sagts att omställningen framför allt gjort tjänstemännen arbetslösa. Samtidigt har det också sagts, att vi har en ständigt pågående strukturomvandling i samhället, så det är inte något nytt i och för sig. Jag kan väl säga att båda konstaterandena är riktiga — vi har haft en ständigt pågående strukturomvandling i samhället, och den har nu accentuerats av skäl, som vi litet till mans är väl informerade om. Varje strukturomvandling kan tillfälligt och intermittent föranleda en viss arbetslöshet, både bland tjänstemän och arbetare.

Men märk väl, mina vänner: arbetslöshetsprocenten när det gäller tjänstemännen rör sig om några tiondelar, och

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

när det gäller kroppsarbetarna om ett par procent! Om man därför beskärmar sig över de arbetslösa i dag, så skulle det se bra ut, om man inte bara sköt fram tjänstemannaproblemet utan även tog upp det andra problemet — den omständigheten att kroppsarbetarna är mer vana vid arbetslöshet ger ju ingen absolution för att de skall glömmas bort i detta sammanhang.

Det råder väl ingen tvekan om att denna omställningsarbetslöshet dess bättre är av övergående natur. Genom en kraftfull insats gör samhället och kommer samhället att göra vad som erfordras för att omställningsperioden skall bli så kort som möjligt. Men det är fel ochorealistiskt att tro, att denna procedur kan gå vidare utan att en viss tillfällig arbetslöshet kan uppstå som kan drabba både kroppsarbetare och tjänstemän.

När jag läste högerpartiets motion och fann att man där sade nej till statsbanken, kunde jag inte frigöra mig från den reflexionen att man har velat köpa något slags good will inför allmänheten genom att tala om att man så mycket hårdare skulle satsa på de aktuella trygghetsskapande åtgärderna. Man tar då upp frågan om en utbyggd arbetslöshetsförsäkring, och man tar upp frågan om den överåriga arbetskraften, och så hänvisar man i motionen till vad man vill göra i dessa fall.

Ja, dessa åtgärder vidtas redan på alla de punkter där man har gjort hänvisningar i motionen, och man är därför tämligen sent ute. Det förhåller sig inte på det sättet, att dessa åtgärder kan ersätta investeringsbanken. De innebär ett komplement till investeringsbanken. Det är här fråga om ett komplement, som inte innebär någonting nytt för dagen utan som innebär en aktivitet på detta område, som vi stadigt och gradvis förbättrar allteftersom vi vinner erfarenheter under årens lopp.

Jag skulle till sist vilja säga, när jag hör dessa utläggningar om nödvändigheten av en trygghetsskapande politik,

att herrarna slår in öppna dörrar. Det är *inte* det parti, som i dag har regeringsmakten, som behöver upplysas om vad arbetslöshetens förbannelse innebär och om värdet av en trygghetsskapande politik. Jag tror inte att det finns någon som på den punkten kan bestrida, att det är socialdemokratien som har varit vägröjaren, och jag beskrev inledningsvis att motstånd, tveksamhet och motvillig accept i detta fall så småningom har resulterat i någonting av en anslutning. Men fortfarande torde det vara så att de människor, som riskerar att bli arbetslösa, inte kan när den situationen inträffar söka någon trygghet hos högerpartiet och över huvud taget inte hos något borgerligt parti — de vet erfarenhetsmässigt var de kan räkna med att få den hjälp som de behöver.

Jag gav, herr talman, ett hederligt löfte, när jag gick upp i denna talarstol, att jag skulle begränsa mitt anförande inom ramen för en timme. Det är möjligt att den timmen har passerat nu. Men eftersom jag själv är ledamot av denna kammare och som sådan har den största känsla för mina kammarkamrater, skall jag försöka att inte missbruka mitt löfte på samma sätt som jag brukar göra i medkammaren, utan så långt möjligt koncentrera det jag nu avslutningsvis ville säga.

Herr Åkerlund — och jag skall vara så artig att jag inte förbigår någon av de övriga som haft ordet i dag — var irriterad över, om jag får använda mitt eget uttryck för att uttrycka hans tankegångar, det slarviga förberedelsearbete som denna proposition representerar. Han erinrade om att när vi genomförde ATP-reformen, föregicks den av två stora utredningar med årtal av kvalificerat utredningsarbete. Han har rätt i detta. Men trots två stora utredningar och årtal av kvalificerat utredningsarbete ville inte herr Åkerlund, om han var ledamot av riksdagen åren 1958 till 1960 — jag är litet osäker om det — men i varje fall inte hans partivänner acceptera den utredningen till något

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

pris. Det är alltså inte uteslutande själva utredningen, som är det avgörande, utan det är det substantiella innehållet i förslagen som i allmänhet är avgörande för om man anser sig kunna acceptera dem eller ej.

Herr Åkerlund nämnde ett ord, som väl hoppade genom tändernas stängsel litet snabbare än han från början hade tänkt sig. Han sade: Är det meningen att avgörandena i den statliga investeringsbanken icke skall redovisas för riksdagen? Ja, där har han dragit en riktig slutsats, ty när det gäller kreditprövningarna i de speciella företagen, så skall de inte redovisas för riksdagen.

Han frågar vidare om avgörandena skall ske »i de slutna direktionsrummen». Om detta är en principiell uppfattning hos herr Åkerlund, är jag den förste att ge honom ett erkännande. Vid den stora kreditgivningen avgörs nämligen dessa frågor inom den privata sektorn i de slutna direktorsrummen. Det är ju inte möjligt att konstruera upp någon skillnad i det avseendet och säga: Men de privata bankerna arbetar ju med sina pengar. Det gör de nämligen inte alls! De arbetar med *andras* pengar, de som kommer in på inlåningsräkningar och när folk köper försäkringar.

Statsbanken arbetar med *andras* pengar, liksom den privata banksektorn arbetar med *andras* pengar. Det är ingen skillnad i det avseendet.

Om ett beslut i det slutna rummet i statsbanken föranleder ett dåligt resultat eller ett misslyckande, får arbetare och tjänstemän en tråkig påminnelse om det. Om ett beslut i ett slutet direktionsrum i den privata verksamheten föranleder arbetare- och tjänstemannaproblem på deras arbetsplatser, är det exakt samma sak. Glöm inte bort, att det privata näringslivet, som man ofta talar om, är förvaltare, ingenting annat än förvaltare, av *andras* pengar!

Har herr Åkerlund något av en logisk slutledningsförmåga — det tycker jag

mig ha märkt, det skall jag säga till hans ära, i andra sammanhang — bör han väl ge mig rätt på den punkten, att har man aversion mot beslut i slutna direktionsrum, så tarvas det att man flyttar över den aversionen även på den privata sektorn.

Herr Stefanson sade nog mer än de flesta andra talarna här, men jag har färre kommentarer i mitt manuskript. Det är inte fråga om en speciell oartighet mot honom, utan det beror snarare på en svårighet att i detta vattenfall av all dagliga argument få några droppar av substantiellt värde.

Om jag så får sammanfatta herr Stefansons anförande, så säger han väl helt enkelt det, att det är regeringens ekonomiska politik som egentligen är skulden till alla besvärligheter — den dåliga självfinansieringsgraden, priserna, allt beror på regeringens politik.

Ja, självfinansieringsgraden konstitueras av vilka priser man får ut på världsmarknaden å ena sidan och vilka driftkostnader man har å andra sidan. Den kostnadspost som nog väger tyngst torde vara lönekostnaderna, om jag tar industrin som en helhet. Det finns skillnader beroende på hur pass kapitalintensiva företagen är, men om jag som sagt tar industrin som en helhet, så håller mitt påstående ganska bra.

Det är en bekväm attityd — man kan naturligtvis sätta sig ned och säga att det är regeringens fel att vi har fått en löneutveckling i landet, som har varit högre än vad regeringen ville ha den till. Jag tror det var herr Nils Theodor Larsson som var beredd att ge mig ett erkännande för att jag ansåg att den rimliga och riktiga lönehöjningen skulle ha varit mera modererad.

Men å andra sidan — det lovar jag er, ärade kammarledamöter — kommer herr Stefanson *inte* att gå upp i talarstolen och säga: Jag anklagar finansministern för att han inte grep in i avtalsrörelserna och föreslog riksdagen att ta en lagstiftning om just den löne-

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

höjning som herr Stefanson — eller säg finansministern — skulle ha ansett vara den lämpliga.

Det är lätt att tala allmänt, men då och då måste man ju sprätta upp det allmänna talet och försöka konkretisera det — och det är det som herr Stefanson är en mästare i att undvika.

På samma sätt fann jag i herr Holmbergs inlägg ständigt denna bekväma länstol att sätta sig i — det är regeringens allmänna politik som är felaktig! Herr Holmberg anförde en rad exempel, men jag kan ju förklara för herr Holmberg att så länge han sitter i det skydd, som hans oppositionsställning innebär, så kan han spotta åt alla håll utan att riskera att få det tillbaka. Det är en bekväm situation. Men var litet försiktig, herr Holmberg — det kan ju, mirabile dictu, hända att även herr Holmberg får ta ett ansvar. Jag hoppas att han skall slippa det, han passar bättre som oppositionsman, men ifall olyckan händer, så tänk då på vad han säger som oppositionsman.

Det vore ju skräp om jag inte skulle ha fått ut mer av herr Stefansons anförande än det jag nu har berört, men jag skall se om jag inte hittar något mer korn.

Jo, herr Stefanson tyckte att staten ju ändå äger kreditbanken och postbanken. Varför behöver man då etablera den maktkoncentration, som den statliga investeringsbanken innebär, undrade herr Stefanson.

Men dessa inrättningar fungerar ju inte på samma sätt. Kreditbanken har ansvar mot sina insättarkunder, postbanken likaså. Det finns helt enkelt inte möjligheter att via en koncessionslagstiftning ge dem en sådan funktion att de klarar dessa uppgifter, eller att via en motsvarande lagstiftning ge andra banker en sådan funktion.

Jag är beredd att säga, att det har fattats någonting i vår ekonomiska konstitutionella och institutionella flora av institut, och det är det hålet, det-

ta glapp i det hela, som vi försöker fylla upp med en investeringsbank, varom riksdagen nu snart har att besluta. Jag ser i mina anteckningar att det faktiskt var herr Stefanson som sade, att det icke föreligger rättsliga förutsättningar för att de privata skall kunna etablera sitt konkurrensinstitut. Jag vill än en gång understryka, att alla *rättsliga* förutsättningar föreligger. Det är i de praktiska förutsättningarna som det skiljer sig åt och det är det som är förklaringen till att man får avstå.

Herr Nils Theodor Larsson diskuterade självfinansieringsproblemet och sade, att bilden i dag »karaktäriseras av permitteringar och friställningar och misströstan».

Ja, herr Larsson i Högsby råkar för all del komma från en trakt som har en del besvärligheter; jag tänker närmast på västerviksområdet och trakten där omkring. Det är ändå oriktigt att säga, att bilden i dag *karaktäriseras* av permitteringar, friställningar och misströstan. Vi får en ny arbetslöshetsräkning om några dagar. Jag är rätt övertygad om att den kommer att ge ganska hyfsade siffror.

Jag har vågat att spå i den kompletteringsproposition, som jag har lagt på riksdagens bord, om en försiktigt uppgående konjunktur, och jag tror att det kommer att hålla. Dessbättre finns det ju företag än i dag, som frågar efter folk, som nyanställer och som begär att få mera folk. Till och med varven nyanställer folk i dessa dagar. Det är bara den skillnaden, att det inte blir några »headlines» i dagstidningarna när företagen nyanställer folk, men det blir det när ett företag friställer folk. Anledningen härtill avstår jag från att närmare kommentera.

Jag tyckte nog att herr Larsson i Högsby, som ju i annat fall är en man med fötterna på marken, gav sig ut i något slags illustration av regeringens politik, som på mig gav intrycket av en machiavellisk statskonst eller något

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

liknande. Han säger att regeringen faktiskt siktar på att urholka företagens ekonomi. Regeringen skulle inta den attityden, om jag nu skulle tala i bildspråk, att vi står här och sågar på den gren, som näringslivet sitter på, och sedan står nedanför med säcken och väntar på att de goda äpplena eller vad det nu än är skall falla i säcken hos regeringen.

Ja, det är ju en karikatyr som inte någon i dag levande karikatyrtecknare kan framställa maken till. Jag tar det som ett uttryck för den ohjälpliga — jag hoppas medfödda — benägenhet att överdriva, som är herr Larssons i Högsby egen. Karikatyren är helt missriktad och svarar inte alls mot den situation han vill beskriva.

En annan fråga, som av och till har varit uppe i debatten, är påståendet att det inte kommer några nya pengar via regeringens förslag om investeringsbanken. Jag tror att det var herr Larsson som sade det, och herr Bengtson fortsatte med detta i sitt inlägg.

Jag vågar hysa en motsatt uppfattning. Det fanns bara en möjlighet att styra över 500 miljoner kronor från den privata konsumtionen till industriinvesteringar via ett förslag om investeringsbanken — jag kan gärna tillägga som min personliga uppfattning: via en öronmärkning av dessa pengar. Då hade finansministern en reell chans att få uppslutning från riksdagens sida, och det har han ju fått nu praktiskt taget över hela linjen med undantag av högerpartiet, för tankegångarna.

Jag serverade i januari månad en statsverksbudget med en upplåning på 1 100 miljoner kronor. Om jag bara skulle ha arbetat utifrån förutsättningen att budgetpolitiken behöver förstärkas och serverat en budget med en upplåning på 500 eller 600 miljoner kronor i ett konjunkturläge, som dock var mer dämpat än vad vi varit vana vid, så kanske jag nu misskänner herr Larsson och kanske också herr Bengt-

son, men jag misstänker faktiskt, att det skulle ha kliat i fingrarna på herrarna alldeles odrägligt för att få göra slut på åtminstone 500 miljoner kronor för andra ändamål. Om man ville rädda pengar till industriinvesteringar var det nog, om vi skall vara ärliga mot varandra, den enda möjligheten att gå fram den här vägen.

Statens engagemang, säger herr Holmberg, »dödar initiativet» hos de enskilda företagen.

Ja, där är herr Holmberg ute på nattgammal is! En finansminister kan inte undgå att dagligen och stundligen ta emot besök av industrimän, som vill ha ett handtag för att klara sin privata industris affärer. Och dessa skulle säkerligen med högt uppdragna ögonbryn avlyssna mitt svar, om jag skulle vinka med kalla handen och säga: Med hänvisning till herr partiledare Holmberg vågar jag inte ge er en hjälpande hand, ty det dödar ert eget initiativ!

När man talar om regeringens misslyckade politik som orsaken till allt elände, tror man sig därmed kunna spotta ner den socialdemokratiska regeringen. Nu begär jag inte att ni skall gå utanför landets gränser, men jag vill ändå uppmana er att se på hur det är ute i världen — i Tyskland, England, Finland, Italien och i Förenta staterna. Jag gör en reservation för smärre variationer år från år, men på längre sikt avläser man en produktionsutveckling i dessa länder, som inte skiljer sig från vårt lands. Man har inte någon bättre och jämnare drive i arbetslivet där än man har hos oss, snarare motsatsen. I de flesta av dessa länder tolereras arbetslöshetssiffror, som är avsevärt högre än hos oss. Och jag kan tillägga, att tolererar man det, så är det faktiskt lättare att föra den ekonomiska politiken på vissa andra avsnitt.

Det var fel på handelspolitiken, på lokaliseringspolitiken och på skattepolitiken, säger man. Det var fel på allting! Jag har givit herr Holmberg en

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

varning, till vad verkan det hava kan. Jag är inte alltför förhoppningsfull på den punkten.

Om jag skall hinna med herrar Bengtson och Dahlnén också, får jag hoppa över en hel del som jag — i älskvärd ton — skulle ha velat säga till herr Holmberg.

Herr Bengtson frågade i sitt inlägg, om regeringen är rädd för konkurrens. Utifrån det kom han fram till önskvärdheten av den fristående banken.

Jag har ju förklarat, att det inte finns möjligheter att etablera den. Det finns inte initiativkraft, och det finns inte ekonomiska möjligheter att skapa de garantier som fordras för att klara utlåningen, vilken — det ligger i sakens egen natur — måste karakteriseras av ett risktagande; inte i dålig bemärkelse utan med avseende på en önskan om en god utvecklingstakt. Det privata initiativet kan inte klara detta, och där är förklaringen.

Herr Dahlnén har väl redan fått en del svar i detta mitt numera ganska andrakammarbetonade inlägg. Han tog upp frågan om vad folkpartiet självt har gjort under de senaste tio åren men som man haft dåligt gehör för hos regeringen.

Redan 1957 lade folkpartiet fram förslag till stimulans för sparandet, förslag som skulle ha inneburit lättnader i valutaregleringen och en rad förslag om ökade aktiviteter på olika områden, som skulle ha gynnat den industriella sektorn. För ordningens skull kan man möjligen komplettera herr Dahlnéns yttrande med att tala om att folkpartiet under dessa år också lade fram förslag om att man skulle satsa mera på bostadsbyggandet — ungefär en miljard mer om året — och att det skulle byggas flera skolor och sjukhus. Under dessa år, som tidvis präglades av en klar överkonjunktur, ville folkpartiet utifrån sina valpolitiska intressen och funderingar öka inte bara på den sektorn, det fanns över huvud taget inte

en sektor som blev bortglömd i folkpartiets aktivitet.

Men hur går detta ihop, ärade kammarledamöter? Det går naturligtvis inte ihop alls! Jag tycker att den kompletteringen bör göras.

Kanske var det mest för nöjet att få förenkla som herr Dahlnén sade: Är det meningen att Erlander, Sträng och Wickman skall sköta den nya banken?

Jag vet inte om jag behöver lugna herr Dahlnén i det avseendet, att ingen av oss kommer att sitta i någon bankstyrelse eller ta del av någon kreditprövning. Vad vi däremot kan vara intresserade av är att få det bästa och mest självständiga folket i bankstyrelsen och i den verkställande ledningen, människor som kan skilja på svart och vitt, som är motståndskraftiga mot den press, som jag vet kommer från många olika håll, och som inte är underbyggda med de intentioner på vilka denna bank är etablerad. Det är svårt att hitta de människorna, men vi skall göra så gott vi kan, och jag hoppas att vi skall lyckas på den punkten.

Herr Dahlnén tog upp hela frågan om »nebulosan om profiten». Jag tror att jag i inledningen till detta anförande har svarat honom. Jag har den uppfattningen att ett företag skall gå med en rimlig och acceptabel vinst. Den har betydelse för företaget, ty den är drivkraften i verksamheten och ger frihet och möjlighet till ytterligare expansion och utbyggnad.

Socialdemokratin *har* den uppfattningen. Socialdemokratin *är* företagsvänlig och förstår företagarnas intressen på denna punkt. Om man försöker skissera socialdemokratin såsom någonting annat, såsom den som inte tolererar vinsten i ett företag om den är rimlig och acceptabel, såsom det politiska parti som lever kvar så långt tillbaka i dogmerna att det tror på att det går att driva en privat verksamhet utan vinstintresse, då har man blivit blind på båda ögonen. Den som har försökt

Ang. inrättande av en statlig investeringsbank

följa utvecklingen kan konstatera det praktiska handlag som jag anser att socialdemokratin har till sådana här problem. Man behöver inte, herr Dahlén, måla en viss potentat på väggen bara för att få nöjet att piska honom. Det är alldeles onödigt, och herr Dahlén är alldeles för intelligent för att behöva göra så i denna församling.

Med all respekt för utredningsapparaturens nödvändighet vill jag framhålla, att politik inte är en fråga om tekniska utredningar. Politik är en fråga om en viljeyttring. När jag hörde herr Torsten Bengtson ondgöra sig över den skrala utredning, som låg bakom Kungl. Maj:ts proposition, gjorde jag en reflexion. I december månad 1959 gjorde herr Torsten Bengtsons partiledare, herr Gunnar Hedlund, och jag upp den mest genomgripande skatte-reform som denna riksdag har tagit på de senaste 10—15 åren efter tre timmars diskussion på tu man hand. Jag tycker att jag kan avslöja det vid detta tillfälle.

Om herr Torsten Bengtson har några aspirationer på partiledarskapet, har han mycket att lära av herr Gunnar Hedlund i fråga om handlingskraft och mindre övertro på de långa och tekniska utredningarna.

Politik är och förblir en viljeakt. De olika förslagen måste naturligtvis utredas, men det avgörande är om man har behovet klart för sig och är beredd att uppfylla det.

I den fråga det här gäller var ju behovet klart. Det behöver inte utredas. Därom är väl 80 procent av kam-marens ledamöter ense med mig.

Detaljerna i denna institution kan vara intressanta. Detaljutformningen, arbetsformerna och organisationens struktur blir ju frågor, som ger sig successivt i den mån som institutionen börjar sitt arbete och ställs inför de dagsaktuella problemen. På de andra avsnitten, där man kräver utredning, hänvisar jag till vad jag redan har

anfört; jag tror att det i stort sett kan täcka vad som behöver sägas.

Jag började mitt inlägg med ett konstaterande, att alla nya ovanliga förslag — kalla dem genomgripande eller inte, det är en smaksak — som tangerar ett område, som man inte tidigare har sysslat med, väcker betänkligheter och motstånd för att så småningom accepteras. Jag är litet överraskad när jag hör de kritiska tongångarna från centerpartiets sida, även om partiet i stort sett är med på det hela — herr Torsten Bengtson slutade ju med en emfatisk förklaring i det avseendet. Jag är faktiskt litet undrande när det gäller centerpartiet, som ju ändå ifrån sitt ursprung har erfarenheter av en näring så i detalj statsreglerad och statskontrollerad, att jag vid gud hoppas att ingen annan näring i vårt land skall behöva bli föremål för någonting liknande! Den regleringen och genomgripande statskontrollen tillkom därför att det fanns ett klart behov, låt vara kanske inte lika markerat som det som nu har materialiserat sig. Även här föreligger ett behov — om man sedan vill kalla det en statskontrollerad bank eller inte, må vara vars och ens smaksak.

Skulle jag ge något slags personlig partipolitisk bekännelse så har jag inget behov av att göra vare sig filosofi, idépolitik eller någonting liknande av den här frågan. Jag ser den som en praktisk angelägenhet, som har vuxit fram under utvecklingens egen gång. Varje engagemang som den statliga banken intresserar sig för kommer att ha en parallellfinansiering i en privat affärsbank, eller kanske i den statliga affärsbanken. Ett företag måste inte bara ha investeringskrediter utan även löpande krediter, sin rörelsekredit och sin driftskredit. I samma företag kommer det alltså att finnas engagemang från den statliga banken och någon privatbank, och jag förmenar att detta är en av orsakerna och anledningarna till

att man kan räkna med det samarbete mellan den privata kreditmarknaden och den statliga banken, som jag tror är ganska befrämjande och nödvändigt om den föreliggande propositionen skall ge de resultat som vi alla önskar.

Ja, herr talman, detta var det lilla jag hade att säga!

Herr TALMANNEN:

Medgiver kammaren att denna debatt avbrytes och fortsättes i morgon att då börja med det av finansministerns inlägg föranledda replikskiftet, i vilket jag hoppas att han vill medverka!

Kammaren beslöt *dels* att bifalla herr talmannens framställning om uppskov med överläggningen vid förevarande utlåtande till morgondagens sammanträde, *dels* att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan jämväl skulle uppskjutas till ett annat sammanträde, *dels ock* att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde bankoutskottets utlåtande nr 30 och statsutskottets utlåtande nr 112 skulle uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 113.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 244, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, jämte i ämnet väckt motion.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 248, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Meddelande ang. enkel fråga

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor rörande försvaret för budgetåret 1967/68 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till psykiatrisk sjukvård m. m.

Anmälades och bordlades en skrivelse från riksgäldskontoret med överlämnande av riksdagens revisorers särskilda berättelse om utgivningen av statsliggaren.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Fälldin* (cp) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Är Statsrådet beredd att, mot bakgrund av de regionala skillnaderna i vägarnas kvalitet, medverka till att restitution medges av fordonsskatt för lastbil, som på grund av myndighets beslut om vägstängning ej kan användas?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.04.

In fidem

K.-G. Lindelöw